

TEMANUMMER

Politisk polarisering i Danmark

INDHOLD

- 3** Redaktionelt forord
Martin Marcussen
- 6** Temaredektørens introduktion: Politisk polarisering i Danmark
Peter Thisted Dinesen
- 10** Eksisterer der et partipolitisk ”os og dem”? Et surveyeksperimentelt studie af affektiv polarisering i Danmark
Tanja Flach Hansen og Laura Kudsk Brink
- 31** Affektiv Polarisering i Danmark: Et Listeesperiment om Social Distance til Politiske Modstandere
Frederik Hjorth, Kim Mannemar Sønderskov og Peter Thisted Dinesen
- 41** Danskernes tro på politiske konspirationsteorier. Om sammenhængen mellem politisk ideologi og konspirationsteorier i Danmark
Mathias Osmundsen og Michael Bang Petersen
- 61** Partibog eller tegnebog? Borgernes holdninger til offentligt ansattes overenskomstkrav i 2018
Martin Bisgaard og Rune Slothuus
- 76** Polarisering af afstemninger om lovgivning i Folketinget
Flemming Juul Christiansen og
- 91** Kommentar: Polariseringen opstod da strategi afløste ideologi
Søren Pind
- 94** Interview med Özlem Cekic om dialogkaffe, brobygning og politisk polarisering i Danmark
Peter Thisted Dinesen og Katrine Greve-Poulsen
- Uden for tema**
- 100** Review Artikel: Ubevidst bias i akademien – skabelsen af en myte
Torsten Skov
- 109** Abstracts

Redaktion og bestyrelse

Selskabet for Historie og Samfundsøkonomi, Formand:
Peter Nedergaard, Institut for Statskundskab,
Københavns Universitet

Ansvarshavende redaktør

Professor Martin Marcussen, Institut for Statskundskab,
Københavns Universitet, Øster Farimagsgade 5,
Postboks 2099 1014 København K,
E-mail: mm@ifs.ku.dk

Redaktionsudvalg

- Lektor emeritus Lars Bille, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet
- Professor Peter Thisted Dinesen, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet
- Professor Bent Greve, Institut for Samfund og Globalisering, Roskilde Universitetscenter
- Lektor Mads Dagnis Jensen, Institut for International Økonomi, Politik og Business, Copenhagen Business School
- Professor David Dreyer Lassen, Økonomisk Institut, Københavns Universitet
- Lektor Jan Pedersen, SAXO-Instituttet, Københavns Universitet
- Lektor Asmus Leth Olsen, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

ER DANMARK POLITISK POLARISERET?

Arrangement om politisk polarisering i Danmark i Folketinget (Provianthuset) d. 14. november 2019

Der tales ofte om politisk polarisering i Danmark. Forventningen er, at politisk polarisering har negative konsekvenser for evnen til at tale sammen på tværs af politiske skel. Vi ved imidlertid ikke ret meget om, hvordan det i virkeligheden forholder sig.

- Findes der tegn på politisk polarisering?
- Hvilke konsekvenser har det i givet fald for vores syn på politiske modstandere?
- Hvilken rolle spiller politikerne i forhold til politisk polarisering?

Det er spørgsmål som disse, artiklerne i dette temanummer af tidsskriftet Økonomi & Politik forsøger at svare på. Forfatterne bag forskningen præsenterer deres resultater ved arrangementet 'Politisk polarisering i Danmark', som finder sted d. 14. november. kl. 15.00-17.00 i Folketinget (Provianthuset) med Jens Joel (S) som vært.

Deltagelse er gratis, men tilmelding er nødvendig via link, som gøres tilgængelig på bl.a. Djøf Forlags hjemmeside forud for arrangementet.

K Ø B E N H A V N S
U N I V E R S I T E T

Redaktionelt forord

Temanummer: Politisk polarisering i Danmark

Redaktionelt forord

I et samarbejdende folkestyre er vi parate til at lytte til partipolitiske modstandere. Vi udelukker ikke, at vi kan lytte os til mere viden og bedre beslutninger. Vi er også parate til at indgå kompromisser, fordi vi ved, at brede forlig er mere legitime og dermed mere holdbare end smalle aftaler. Man kan endda hævde, at ét af de oftest anvendte udtryk til at beskrive den særlige danske måde at lave politik på netop er ”det samarbejdende folkestyre”. Vi samarbejder bredt, og vi gør det på grundlag af et solidt folkeligt mandat.

Danmark er også et land, hvor langt de fleste borgere deltager i folkeafstemninger og valg på både lokalt og nationalt niveau. Befolkningen deltager ved at lytte til de argumenter, der fremføres af de politiske kandidater, og ved at afgive en stemme på selve dagen for afstemningen. Hertil kommer, at den danske befolkning – i medierne, i familierne, i civilsamfundsorganisationerne, på arbejdspladserne etc. – deltager i politiske debatter. Den danske befolkning er i al almindelighed engageret i politik, også selvom den enkelte borger ikke er direkte medlem af et politisk parti. I mange år har befolkningen endog haft en udpræget tillid til det danske demokrati, det danske partisystem og danske politikere.

Partitilknytning er som oftest forklaret ved, at danskeren finder derhen, hvor vedkommendes interesser fremmes bedst muligt. Hvis det forholder sig på den måde, vil vi forvente, at danskerne skifter parti når deres livssituation ændrer sig. Unge stemmer typisk mere til venstre end ældre, der har afdrag på terminslån og skatter at betale. Selvstændige stemmer anderledes end lønmodtagere. Ansatte i den private sektor vil også tendere til at stemme anderledes end ansatte i den offentlige. Kvinder stemmer anderledes end mænd, og så fremdeles. Det betyder, at danskerne godt nok deltager aktivt i den demokratiske proces, men de fleste danskere vil have prøvet at skifte partitilhørsforhold.

Alt dette er kendt stof i studiet af dansk partipolitik. Spørgsmålet er imidlertid, om vi skal til at revidere vores klassiske forståelse af dansk politik? Der er flere tendenser, der er værd at bide mærke i. For det første falder befolkningens tillid til danske politikere og det danske demokratiske system drastisk i disse år. I dag er det ikke unormalt, at en dansk politiker som udgangspunkt mødes med skepsis. Det gælder i medierne, og det gælder i mødet med befolkningen. For det andet knyttes et partis politik stadig mere op på enkeltpersoner. Dermed

**MARTIN
MARCUSSEN**
Ansvarshavende
redaktør

bliver partilederen en central skikkelse. Har partiet oven i købet udnævnt en statsministerkandidat, bliver persondyrkelsen endnu mere accentueret. Vi får såkaldte ”præsidentvalgkampe”. For det tredje vinder nye dynamikker frem i selve valgkampen. Politikere skal begå sig i de klassiske medier, som fjernsyn, radio og aviser, men de skal i stadig større udstrækning kunne begå sig hjemmevant på de fluktuerende sociale medier, hvor ”fake news” og ”internet-trolde” flourerer. Politikere skal desuden tilvejebringe stadig flere økonomiske midler for at kunne begå sig på samtlige kommunikationsplatforme i valgkampen. Det betyder nogle gange, at der må indgås uhellige alliancer mellem den enkelte kandidat og vedkommendes sponsorer.

I dette temanummer af Økonomi & Politik, der er redigeret af Peter Thisted Dinesen, fremhæves ét aspekt af den nye politiske virkelighed, nemlig den ”affektive polarisering”. Hermed refereres til den tendens, at borgere har fået en tilbøjelighed til at udtrykke decideret negative følelser over for borgere af anden politisk observans, i særdeleshed tilhængere af andre partier. Vi er nødt til at gribe til den social-psykologiske forskning om gruppeidentiteter for at forstå, hvad der er på spil her. Ifølge denne forskning vil medlemmer af en hvilken som helst gruppe være tilbøjelige til ved enhver given lejlighed at fremhæve og også ofte overdrive de positive elementer, der kendetegner gruppen. I processen har man ofte en tendens til at negligere negative eller dysfunktionelle forhold i gruppen. Samtidig vil man understøtte gruppens sammenhængskraft ved at udtrykke sig i overdrevent negative eller antagonistiske vendinger om andre, der ikke er med i gruppen. Hvis der skulle være noget positivt at fremhæve ved andre uden for gruppen, vil disse elementer blive skudt i baggrunden. En central dynamik i gruppedannelsen er således, at der konstrueres tydelige kløfter mellem ind- og udgruppen.

Hvis denne tankegang overføres til dansk politik, har det store konsekvenser. Vi kan ikke længere forvente, at danskere skifter partier med udgangspunkt i pengepungen. Et partitilhørsforhold er derimod et centralt identitetsparameter for vælgeren, som man holder fast på – også selvom det umiddelbart indebærer omkostninger af økonomisk art. Vi kan heller ikke længere forvente, at danskere går ind i politiske debatter for at blive klogere. En politisk debat kan tværtimod ses som en lejlighed til at opridsede de eksisterende skillelinjer endnu kraftigere, end der måske er reelt belæg for. Desuden kan vi heller ikke forvente det store samarbejde mellem partierne. Et forsøg på bredt partipolitisk samarbejde vil nærmest kunne komme til at udtrykke en form for forræderi over for partiet. Når der er identiteter på spil, er det langt fra altid, at pragmatisk problemløsning er det primære formål med den politiske beslutningsproces. Endelig vil vi forvente, at den stadig skarpere og uforsonlige tone mellem forskellige politiske opponenter vil medføre endnu større mistillid til de enkelte politikere og til den demokratiske proces i al almindelighed. Der igangsættes en ond spiral, der med tiden vil ende i en opslidende skyttegravs-krig.

Om det helt konkret forholder sig på denne måde i Danmark, ved vi ikke med vished. Mange amerikanske studier viser, at dynamikken allerede har fundet indpas i USA. Men USA er ikke Danmark. I dette temanummer fremlægges den viden, vi har om affektiv polarisering, og det kan allerede på dette sted afsløres, at udsigterne for "det samarbejdende folkestyre" ser mørke ud.

Martin Marcussen

Professor

Ansvarshavende redaktør

Politisk polarisering i Danmark

Temanummer: Politisk polarisering i Danmark

Politisk polarisering

Øget politisk polarisering nævnes ofte som en central udfordring for den politiske og sociale sammenhængskraft i Danmark, der ellers traditionelt er blevet opfattet som et samfund med en politisk kultur præget af konsensus. Det synes at være en udbredt formodning, at der skabt større politisk afstand mellem danskerne – ikke blot blandt politikere, men også i den brede befolkning – og at det har betydelige politiske og social konsekvenser. Vi synes dårligere om vores politiske opponenter, lytter ikke til deres argumenter og vil i virkeligheden allerhelst undgå dem helt, så vi ikke skal konfronteres med divergerende politiske holdninger og det ubehag, uenigheden medfører.

Den akademiske litteratur om politisk polarisering har sit udspring i USA, hvor polarisering på eliteniveau ses i den dybe splittelse mellem Republikanere og Demokrater, hvilket besværliggør samarbejde mellem de to partier og har affødt politisk handlingslammelse. Omfanget af polariseringen i den brede befolkning er imidlertid mere omdiskuteret. Det afhænger i høj grad af, hvad man forstår ved polarisering. Holdningsmæssigt er det ikke entydigt, at amerikanerne er blevet mere uenige (Lelkes, 2016). Det er imidlertid vel-etableret, at amerikanerne i stigende grad synes dårligt om deres politiske opponenter – hvad der benævnes *affektiv (politisk) polarisering* (Iyengar o.a., 2019). Partitilhørsforhold synes at være blevet en social identitet. Hvor vi står politisk, er en del af vores selvopfattelse. Og måske nok så vigtigt i forhold til polariseringen definerer vi os selv i modsætning til partier, vi er uenige med.

I en slående demonstration af den affektive polarisering i USA viser Iyengar m.fl. (2012), at andelen af amerikanere, der ser misbilligende på, at deres søn eller datter skulle blive gift med en person fra det modsatte parti end deres eget, er steget meget markant siden 1960. I 1960 udtrykte ca. 5 pct. af partitilhængerne dette synspunkt, mens det i 2010 var 49 pct. af republikanerne og 33 pct. af demokraterne, der udtrykte at de ville være mindre glade, hvis deres barn blev gift med en person fra det modsatte parti (Iyengar o.a., 2012: 416-8). Og den affektive polarisering har konsekvenser. En række studier viser, at partitilhængere systematisk behandler folk, de deler politisk observans med, bedre – selv i upolitiske situationer, som når man skal vælge modtageren af et legat (Iyengar og Westwood, 2015, se Iyengar o.a., 2019 for en oversigt).

PETER THISTED
DINESEN

professor, Institut
for Statskundskab,
Københavns Universitet,
ptd@ifs.ku.dk

Hvor den politiske polarisering er grundigt behandlet i den amerikanske kontekst, ved vi kun ganske lidt om forekomsten af politisk polarisering i Danmark (og i øvrigt også i mange andre lande) og dens eventuelt skadelige konsekvenser. Dette temanummer søger at råde bod på dette ved at undersøge politisk polarisering i Danmark fra en række vinkler.

Også i Danmark? Affektiv polarisering i Danmark

Flere af artiklerne i temanummeret behandler den førømtalte 'affektive polarisering' i form af et negativt syn og distance til politiske modstandere. Hansen og Brink viser – i et eksperiment parallelt til det førømtalte fra den amerikanske kontekst – at partitilhængere synes mindre godt om partipolitiske modstandere og forfordeler disse ved tildeling af et legat efter endt studentereksamen. Omfanget af forfordelingen er på niveau med den, der er observeret i den amerikanske kontekst. Denne direkte sammenligning viser, at den affektive polarisering ikke kun er et amerikansk fænomen, men derimod også er at finde i en mere konsensuspræget kontekst, som den danske. Den ensartede tendens i to så forskelligartede demokratier, kan måske indikere, at den affektive polarisering har en fælles underliggende årsag. Et ændret medielandskab, herunder fremkomsten af sociale medier, med et øget personligt valg af nyhedskilder og en heraf følgende risiko for 'ekkokamre' er én interessant hypotese i den henseende (Iyengar o.a., 2019).

Og som Hjorth, Sønderskov og Dinesen viser i deres artikel, forstærkes risikoen for ekkokamre umiddelbart af, at en større andel af danskerne (omkring 25 pct. af dem, der støtter et parti) ikke ønsker at have en politisk opponert fra et fløjparti (Enhedslisten og Dansk Folkeparti) som nabo. Det gør sig gældende stort set på tværs af det politiske spektrum, og det er noget mere udtalt end en tilsvarende præference for at have en indvandrer som nabo. Den affektive polarisering giver sig altså også udslag i en betydelig social distance i det daglige – vi vil helst ikke konfronteres med dem, vi er uenige med, når vi snakker hen over hækken.

Det er denne bekymrende tendens til affektiv polarisering og fravær af mødet med ens modstandere, som Özlem Cekic ønsker at konfrontere med sine initiativer om 'brobygning' og 'dialogkaffe', som hun fortæller om i et interview i temanummeret. Baseret på egne erfaringer forsøger Cekic at nedbryde afstanden mellem politiske opponenter gennem dialog. Hendes budskab er, at man skal respektere modparten, forsøge at forstå deres perspektiv og konfrontere egne fordomme.

Politisk tilhørsforhold former vores holdninger og syn på modpartens motiver

En potentiel konsekvens af en stærk følelsesmæssig tilknytning til et politisk parti er, at vi i høj grad følger partier og er enige i den politik, de fører – selv når det går imod vores egeninteresse. Bisgaard og Slothuus undersøger dette i

deres artikel, der belyser betydningen af partiafsender i forhold til vælgernes holdninger til de offentligt ansattes overenskomstkrav i forbindelse med konflikten i foråret 2018. De viser, at selvom de offentligt ansatte generelt støtter offentligt ansattes krav – og dermed følger deres egeninteresse – så følger de i en vis udstrækning også deres partis udmelding på området, selv hvis det går imod de offentligt ansattes lønkrav. Partitilknytningen kan altså i visse situationer være så stærk, at den trumfer den umiddelbare egeninteresse.

En anden potentiel konsekvens af en stærk identifikation med et parti er en øget tilbøjelighed til at tænke negativt om ens politiske modstandere. For eksempel i form af en øget tilbøjelighed til at tro på konspirationsteorier, der sætter ens modstandere i et dårligt lys. Osmundsen og Petersen undersøger netop dette spørgsmål i deres artikel. De finder, at troen på konspirationsteorier generelt er relativt udbredt, men samtidig også, at dette foregår asymmetrisk, så vi i højere grad tror på konspirationsteorier, der skader vores politiske modstandere. Dette fund knytter an til diskussionen om spredning af (mis) information på internettet og dens potentielle konsekvenser. Vi er mindre kritiske over for de negative historier om vores modstandere, og det kan være med til at forstærke den affektive polarisering yderligere.

Hvad med eliten? Polarisering i Folketinget over tid

Hvor de øvrige artikler undersøger polarisering i forskellige afskygninger blandt vælgerne, undersøger Christiansen i sin artikel politisk polarisering blandt medlemmer af Folketinget. Meget interessant finder han ikke umiddelbart tegn på øget polarisering over tid blandt Folketingets partier, tværtimod er der indikationer på en større inddragelse af fløjpartierne og et deraf følgende fald i polariseringen. Værdipolitikken udgør dog en interessant undtagelse i dette henseende. På dette politikområde ser man tendenser til en øget polarisering. Det stemmer overens med en fortolkning af værdipolitikken – herunder særligt spørgsmålet om indvandring – som værende den centrale skillelinje, der bidrager til den politiske polarisering. Både blandt politikerne på Christiansborg, men også i den brede befolkning.

I sit indlæg giver forhenværende minister og medlem af Folketinget Søren Pind sit bud på, hvorfor vi i nogle henseender har set en øget politisk polarisering blandt politikerne i Danmark. Han peger på en intensiveret konkurrence præget af strategiske motiver snarere end ideologiske hensyn. Netop denne udvikling, og ikke mindst den medfølgende hårdere tone, er af visse blevet set som en afgørende forklaring på den øgede affektive polarisering (Iyengar o.a., 2012).

Polariseringens årsager – og (potentielt) afbødende initiativer

Som artiklerne dokumenterer, eksisterer der altså en betydelig grad af politisk polarisering i Danmark, og dette synes ligeledes at have både sociale og politiske konsekvenser. Årsagerne til denne polarisering er et centralt spørgs-

mål. Jeg har kort berørt udviklingen på mediemarkedet, herunder de sociale medier, som én potentiel årsag, men der er behov for yderligere forskning for at belyse dette og andre forklaringer. Heri ligger også kimen til at forstå, hvilke muligheder der eksisterer for at begrænse polariseringen og dermed forebygge dens negative konsekvenser.

Litteratur

- Iyengar, Shanto, Gaurav Sood og Yphtach Lelkes (2012), "Affect, not ideology: A social identity perspective on polarization", *Public Opinion Quarterly*, 76(3): 405–31.
- Iyengar, Shanto og Sean J. Westwood (2015), "Fear and Loathing across Party Lines: New Evidence on Group Polarization", *American Journal of Political Science*, 59(3): 690–707.
- Iyengar, Shanto, Yphtach Lelkes, Matthew Levendusky, Neil Malhotra og Sean J. Westwood (2019), "The Origin and Consequences of Affective Polarization in the United States", *Annual Review of Political Science*, 22, 129–46.
- Lelkes, Yphtach (2016), "Mass Polarization: Manifestations and Measurements", *Public Opinion Quarterly*, 80(1): 392–410.

Eksisterer der et partipolitisk ”os og dem”?

Et surveyeksperimentelt studie af affektiv polarisering i Danmark

Temanummer: Politisk polarisering i Danmark

Flere studier finder, at affektiv polarisering, forstået som forskellig sympati for hhv. partifæller og partipolitiske modstandere og en deraf afledt forskelsbehandling mellem disse, er udbredt blandt amerikanske vælgere, mens der nærmest ingen viden er om affektiv polarisering iblandt danske vælgere. Vi undersøger affektiv polarisering og dens adfærdsmæssige konsekvenser i en dansk kontekst via et surveyeksperiment, hvor respondenter skal tildele en af to ansøgere et legat, hvoraf den ene ansøger har et

partitilhørsforhold. Vi finder, at vælgere har mindre sympati for og i mindre grad tildeler den partipolitiske ansøger legatet, men denne tendens forstærkes, når ansøgerens partitilhørsforhold står i modsætning til respondentens. Resultaterne er interessante, idet de indikerer, at partitilhørsforhold også er en relevant gruppeidentitet i en dansk kontekst, hvor den påvirker vælgernes indbyrdes forhold – selv i apolitiske sammenhænge.

Affektiv polarisering: Omfang og konsekvenser

De seneste år har en række studier vist, at amerikanske vælgere er blevet mere affektivt polariserede i den forstand, at de har udviklet mere antipati over for personer fra det modsatte parti og mere sympati for personer fra deres eget parti (Iyengar og Krupenkin, 2018; Iyengar o.a., 2012). Årsagerne til den øgede polarisering blandt vælgerne er endnu ikke afdækket, men formodes at hænge sammen med polariseringen blandt den politiske elite, som har eksisteret siden 1970'erne (Neal, under udgivelse). Præcis hvornår den affektive polarisering er startet, vides ikke med sikkerhed, men den var til stede i 2010 (Iyengar o.a., 2012). Et nyere studie viser desuden, at den affektive polarisering i USA ikke er blevet forstærket af valget af Donald Trump som præsident, til trods for den øgede debat om polarisering, som fulgte i kølvandet på valget i 2016 (Westwood o.a., 2018b).

Udviklingen i USA har medført, at politiske skillelinjer har fået et større konfliktpotentiale i det amerikanske samfund end tidligere, og har på sin vis skabt et partipolitisk ”os og dem” i vælgernes bevidsthed. Denne splittelse ses bl.a. ved, at vælgere tilskriver mere positive/negative stereotyper til deres politiske partifæller/-modstandere end tidligere (Iyengar o.a., 2012). Den affektive polarisering påvirker ikke kun vælgernes følelser, men ses også i adfærden mellem partifæller og -modstandere. Det gælder både i politiske sammenhænge og i apolitiske aspekter af det daglige liv fra ansættelsessituationer, til hvem man bliver venner og kærestes med (Gift og Gift, 2015; Huber og Malhotra, 2017; McConnell o.a., 2018). Studier har nemlig vist, at selv subtil informa-

TANJA FLACH HANSEN
cand.scient.pol,
Københavns Universitet,
tanjafhansen@gmail.com

LAURA KUDSK BRINK
cand.scient.pol,
Københavns Universitet,
laurabrink_@hotmail.com

tion om partitilhørsforhold fører til favorisering af partifæller og forfordeling af partimodstandere i situationer, hvor partitilhørsforhold er irrelevant (Iyengar o.a., 2012; Iyengar og Westwood, 2015; Lelkes og Westwood, 2017; Munro o.a., 2010) En adfærd, der ud fra en norm om ligebehandling er bekymrende, særligt fordi adfærden ikke er begrænset til den politiske sfære, men gennemsyrrer mange apolitiske kontekster. Opdelingen af befolkningen i modstående grupper er samtidig problematisk, fordi det kan udfordre samfundets generelle stabilitet, mindske samarbejdsmulighederne for de politiske partier (DiMaggio o.a., 1996: 691; Iyengar o.a., 2012: 428) og underminere vælgerens tillid til politikere, der ikke er fra deres eget parti, hvilket udfordrer demokratiets legitimitet (Hetherington og Rudolph, 2015; Iyengar o.a., 2012: 428).

Hvor eksistensen af affektiv polarisering og de adfærdsmæssige konsekvenser efterhånden er relativt velafdækket i USA, er fænomenet næsten ikke belyst blandt europæiske vælgere (Munzert og Bauer, 2013). Et enkelt studie berører kort udviklingen i affektiv polarisering i Storbritannien, der ser ud til at være øget i perioden år 1960-2010 (Iyengar o.a., 2012). Derudover finder et studie af Spanien, Belgien og Storbritannien, at partitilhængere i disse lande forskelsbehandler partifæller og -modstandere (Westwood o.a., 2018a).

Ser man specifikt på den danske kontekst, ved vi, at danske vælgere har en partimæssig bias i forhold til opfattelser af partier, politikere og information (Bhatti o.a., 2013; Slothuus, 2010, 2017; Slothuus og De Vreese, 2010), men ikke om denne bias også viser sig i sympatien for og adfærden mod andre vælgere. Denne artikel ønsker netop at kaste lys over denne problemstilling og undersøge, om der i en dansk kontekst findes indikationer på affektiv polarisering i en situation, hvor partitilhørsforhold burde være irrelevant. Finder vi, at partitilhørsforhold har en betydning her, er det en stærk indikation på, at danske vælgere også har en partimæssig bias i deres ageren mere generelt. Samtidig kan det tænkes at have større konsekvenser for samfundets sammenhængskraft, hvis denne bias påvirker vælgerens følelser og adfærd uden for den politiske sfære.

Partitilhørsforhold som social gruppeidentitet og dens betydning for adfærd

Den teoretiske forståelse af affektiv polarisering og dens potentielle konsekvenser for adfærd bygger på social identitetsteori, specifikt partitilhørsforhold som en social gruppeidentitet. Et individ har ifølge teorien et grundlæggende behov for en positiv selvopfattelse, hvilket leder individet til at evaluere sin egen sociale gruppe (indgruppe) positivt ved at differentiere den fra en anden relevant gruppe (udgruppe) (Tajfel og Turner, 1979: 40f). Differentieringen sker typisk ved, at man tilskriver sin indgruppe mere positive karakteristika end udgruppen, så indgruppen fremstår overlegen (Tajfel og Turner, 1979: 40f). Differentieringen medfører en følelsesmæssig bias, idet man vil have større sympati for sin indgruppe end sin udgruppe (Brewer, 1979: 307),

samt at der opstår en konkurrence mellem grupperne, som forstærker favoriseringen af individets egen gruppe og forfordelingen af individets udgruppe (Tajfel og Turner, 1979: 40 f.).

Affektiv polarisering defineres på den baggrund i litteraturen typisk som det rent følelsesmæssige aspekt, dvs. at individer har mere sympati for partifæller end -modstandere, mens den afledte adfærd over for hhv. partifæller og -modstandere betragtes som en konsekvens eller effekt af disse følelser (Green o.a., 2002: 220; Huddy o.a., 2018: 175; Iyengar og Krupenkin, 2018: 201; Iyengar o.a., 2012: 406; Iyengar og Westwood, 2015: 691). Vi anvender den samme definition, men anser både forskel i sympati og adfærd som indikatorer for affektiv polarisering. Vi fokuserer ikke på det kausale forhold mellem de to indikatorer.

Danmark har modsat USA et politisk system, hvor der er mange partier og dermed behov for at samarbejde på tværs for at få gennemført politiske tiltag. Der er samtidig tradition for at lave brede politiske forlig (Green-Pedersen og Thomsen, 2005; Wittrup, 1994). Der kan dermed stilles spørgsmålstegn ved, om der i Danmark er samme grad af konkurrence mellem partierne som i USA's topartisystem og dermed, om der i samme grad eksisterer affektiv polarisering i en dansk politisk kontekst. Dog tales der i nyere tid om, at der eksisterer en venstre- og højreorienteret blok (rød og blå blok) (Green-Pedersen og Thomsen, 2005), som indikerer, at partierne samarbejder mindre på tværs og i stedet inden for blokken. Resultaterne fra den amerikanske forskning om eksistensen af affektiv polarisering gør det interessant at undersøge, om der også i en anderledes partipolitisk kontekst ses indikationer på affektiv polarisering blandt vælgerne.

Et surveyeksperimentelt studie af affektiv polarisering

Vi undersøger sympati og forskelsbehandling mellem partifæller og -modstandere via et surveyeksperiment.¹ Fordelen ved dette design er, at treatment tildeles tilfældigt, hvilket sikrer, at en eventuel effekt ikke samvarierer med tredjevariable (Blom-Hansen og Serritzlew, 2014; Gerber og Green, 2012: 8), som eksempelvis uddannelse eller personlighed. Designet har derfor en høj intern validitet. Tildeling af politisk ståsted er i praksis ikke en mulighed, og derfor må vi benytte folks eksisterende partitilhørsforhold. Dog kan vi ved at kontrollere, hvilken stimulus (information) respondenten tildeles, samtidig med, at vi spørger til respondentens partitilhørsforhold, undersøge det kausale forhold mellem politiske ind-/udgrupper og hhv. sympati og adfærd.

Eksperimentets stimuli

Inspireret af tidligere studier, der tester partitilhørsforholds betydning for individers sympati og adfærd i et surveyeksperiment (Iyengar og Westwood, 2015; Munro o.a., 2010). Study 1, er vores surveyeksperiment designet som en valgsituation, hvor respondenten bliver bedt om at tildele et legat til en af to ansøgere.

Respondenten præsenteres for en række informationer om to ansøgers kvalifikationer i forhold til et legat (karaktergennemsnit samt relevante frivillige aktiviteter eller arbejde). For at teste betydningen af partitilhørsforhold fremgår det, at én af ansøgerne er aktiv i et politisk parti (Socialdemokratiet, Venstre eller Dansk Folkeparti), mens den anden ansøger er frivillig i Hjerteforeningen. Denne frivillige aktivitet er valgt for at sikre, at ansøgeren ikke signalerer et partipolitisk tilhørsforhold, samt for at undgå at give en for positiv opfattelse af den politisk neutrale ansøger.² Et forhold, som vi drøfter yderligere senere. Respondenten bedes ud fra informationerne angive sin umiddelbare sympati for de to ansøgere samt vælge, hvilken ansøger der bør tildeles legatet. Et eksempel på den konkrete udformning af eksperimentets stimuli fremgår af tabel 1.

Vi har valgt, at kun én ansøger er politisk aktiv, for at gøre det mere subtilt, at det er effekten af partitilhørsforhold, som vi ønsker at måle. Derudover kan vi ved kun at have én politisk aktiv ansøger undersøge forskelsbehandling mere nuanceret og udlede en separat effekt af hhv. indgruppefavorisering og udgruppefordeling. Hvis begge ansøgere var politisk aktive i forskellige partier, ville det fx ikke være muligt at sige, om en evt. forskel i tilbøjeligheden til at vælge en ansøger skyldes, at respondenterne favoriserer ansøgeren fra sit eget parti, forfordeler ansøgeren fra det modsatte parti eller en kombination af begge. I tillæg hertil har eksperimentet også en ren kontrolgruppe, hvor ingen ansøgere er politisk aktive, men begge frivillige i Hjerteforeningen. Denne gruppe benyttes for at have et neutralt niveau for sympati at sammenholde sympatien for de forskellige partipolitisk aktive ansøgere med.³

Ud over at ansøgerne varierer i forhold til, om de er partipolitisk aktive, så vil en af de to ansøgere have et lidt højere karaktergennemsnit end den anden ansøger. Det gælder også for kontrolgruppen. Der er valgt to forholdsvis høje karaktergennemsnit, idet det virker mere naturligt, at studerende, der klarer sig godt fagligt, ville blive indstillet til et legat. Forskellen i karakterer vil dog ikke være i fokus i analysen og er primært med for at gøre det mindre åbenlyst, at det er reaktionen på ansøgernes politiske tilhørsforhold, der testes i eksperimentet. Da det desuden varierer tilfældigt, om den politiske ansøger har det højeste eller laveste karaktergennemsnit, påvirker det ikke analysen.

De resterende informationer om ansøgerne er designet til at være så ens som muligt. Det indebærer, at der er udvalgt to yderligere frivillige aktiviteter til hver af de to ansøgere, som er vurderet til at signalere det samme i forhold til ansøgerens kompetencer og interesser.⁴ Derudover er der valgt to forholdsvis almindelige navne til ansøgerne (Julie Møller og Line Poulsen), som signalerer samme etnicitet. Ansøgers navn og anden information randomiseres på tværs af den partipolitisk aktive og partipolitisk neutrale ansøger for at sikre, at ingen af delene varierer systematisk med, om ansøgeren er partipolitisk aktiv eller ej og dermed kunne være en alternativ forklaring på en eventuel forskel mellem grupperne. Rækkefølgen på listen af de frivillige aktiviteter er også randomiseret.

Tabel 1: Oversigt over stimuli til eksperiment

Uddeling af et legat
 Hvert år uddeler danske fonde millioner af kroner i legater. En del legater går til unge, der har afsluttet gymnasiet med særligt gode resultater eller på andre måder har udmærket sig. Forestil dig, at du er med i et bedømmelsesudvalg, som skal tildele et legat på 10.000 kr.

Nedenfor ser du udvalgt information om to ansøgere.

Du bedes vælge hvilken ansøger der skal have legatet. Hvis du er i tvivl, så vælg den ansøger, du hælder mest til skal have legatet.

Information om ansøgere:

Navn	Julie Møller	Line Poulsen
Karaktergennemsnit	11,2	10,3
Frivillige aktiviteter og arbejde	<ul style="list-style-type: none"> • Spejderleder • Arbejder som lektiehjælper • Frivillig i Hjerteforeningen 	<ul style="list-style-type: none"> • Elevrådsformand • Arbejder som svømmetræner • Politisk aktiv i Socialdemokratiet <i>[Politisk aktiv i Venstre]</i> <i>[Politisk aktiv i Dansk Folkeparti]</i> <i>[Frivillig i Hjerteforeningen]</i>

Hvilken af de to ansøgere skal efter din mening tildeles legatet?

- Julie Møller
- Line Poulsen

Baseret på informationen om ansøgerne, hvad er så dit umiddelbare indtryk af de to ansøgere på en skala fra 0 til 10, hvor 0 betyder, at du har et meget dårligt indtryk, og 10 betyder, at du har et virkelig godt indtryk af ansøgeren:

	0 – Har et meget dårligt indtryk af ansøgeren	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 – Har et virkelig godt indtryk af ansøgeren	Ved ikke
Julie Møller	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Line Poulsen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Vi ser tre klare fordele ved designet. For det første er det en i udgangspunktet apolitisk situation, idet tildelingen af et legat ikke umiddelbart lægger op til, at politisk ståsted skulle være af betydning. Observerer vi forskelsbehandling ved uddeling af et legat, sker det sandsynligvis også i mere eksplicit politiske kontekster, hvor partitilhørsforhold må formodes at have større betydning. Eksperimentet giver dermed en indikation på, hvor udbredt denne type forskelsbehandling er mere generelt. For det andet har vi tilstræbt at skabe en situation, som er så realistisk som muligt. Selvom den almindelige borger formodentlig sjældent er med til at tildele et legat, så uddeler mange danske fonde legater til unge, der har klaret sig godt uddannelsesmæssigt. For det tredje er det en kontekst, hvor det virker mindre unaturligt at få oplyst partitilhørsforhold, da det oplyses som en del af ansøgerens frivillige aktiviteter, hvilket vil være en naturlig del af en vurdering af ansøgerens kvalifikationer til at modtage legatet.

Partier og variable

Vi har valgt, at den partipolitiske ansøger kan være aktiv i enten Venstre, Socialdemokratiet eller Dansk Folkeparti, da de på tidspunktet for eksperimentets gennemførelse (2018) var de tre største partier i Folketinget og tilsammen dækkede en relativt stor del af det politiske spektrum. Socialdemokratiet og Venstre udgør de politisk moderate inden for deres respektive blok, og man kan forestille sig, at færre vælgere har en stærk antipati mod disse partier. Hvis vi finder en effekt for disse partier, sandsynliggør det en effekt i forhold til fløjpartier. Dansk Folkeparti er i forhold til Socialdemokratiet og Venstre i højere grad et fløjparti, i hvert fald værdipolitisk (Stubager o.a., 2016), hvilket gør det interessant også at inkludere dette parti.

Vi måler i eksperimentet respondentens partitilhørsforhold,⁵ som vi benytter til at konstruere det parti, som er respondentens indgruppe i undersøgelsen (Socialdemokratiet, Venstre og Dansk Folkeparti). Respondenter fra hhv. Venstre, Socialdemokratiet og Dansk Folkeparti har ansøgeren fra deres eget parti som indgruppe og de andre partier som udgruppe. Vi måler også en række baggrundsforhold om respondenterne, såsom uddannelse, alder, køn mm.

For at kunne estimere graden af affektiv polarisering i eksperimentet ser vi på, hvordan eksperimentets to afhængige variable, sympati for ansøger og ansørgvalg, varierer givet respondentens og ansørgernes partitilhørsforhold. Det gøres konkret ved at regressere de afhængige variable på en interaktion mellem respondentens og den partipolitiske ansøgers partitilhørsforhold.⁶ Sympatien for de to ansøgere måles på en skala fra 0 (Har et meget dårligt indtryk af ansøgeren) til 10 (Har et virkelig godt indtryk af ansøgeren).⁷ Respondentens valg af ansøger måles som en dikotom variabel (0/1), hvor værdien 1 angiver, at respondenterne har valgt den politiske ansøger.

Dataindsamling

Surveyeksperimentet blev gennemført på Epinions Danmarkspanel i perioden 16.-22. maj 2018. Undersøgelsen blev sendt til en stikprøve, som blev tilstræbt at være naturligt repræsentativ i forhold til køn, alder og geografi. I Epinions panel er visse grupper, såsom socialt dårligt stillede, lavt uddannede og indvandrere dog underrepræsenteret (Epinion, 2018). Spørgeskemaet blev distribueret via et link til medlemmernes e-mail. Skemaet var åbent, indtil 1.000 panelmedlemmer havde svaret, hvilket betyder, at der er en vis selvselektion i forhold til indsamlingen. Epinions system er dog designet sådan, at nye invitationer sendes til panelister, som er underrepræsenteret i undersøgelsens besvarelser (Epinion, 2018). Det var ikke muligt at sende spørgeskemaet til respondenter specifikt med partitilhørsforhold til Socialdemokratiet, Venstre eller Dansk Folkeparti. Der er derfor efterfølgende foretaget en udvælgelse af disse fra stikprøven. Stikprøven vurderes overordnet at være repræsentativ i forhold til køn, alder og geografi, mens der er en højere andel af højtuddannede end i befolkningen som helhed (jf. balancetesten i appendiks 2). Det er ikke muligt at opgøre, hvor mange medlemmer undersøgelsen er sendt til, og

dermed kan der ikke beregnes en svarprocent. Der indgik ikke andre spørgsmåle i spørgeskemaet end vores.

Partitilhørsforholds effekt på sympati og adfærd over for partifæller og -modstandere

Vi tester først, om graden af sympati for en ansøger er betinget af ansøgerens og respondentens partitilhørsforhold. Det er tilfældet, idet den samlede test af interaktionsleddene mellem de to variable er signifikant (Wald-test, $p < 0,001$).⁸ Figur 1 viser respondenternes sympati for de forskellige ansøgere, der som nævnt er målt på en skala fra 0 (Har et meget dårligt indtryk af ansøgeren) til 10 (Har et virkelig godt indtryk af ansøgeren).

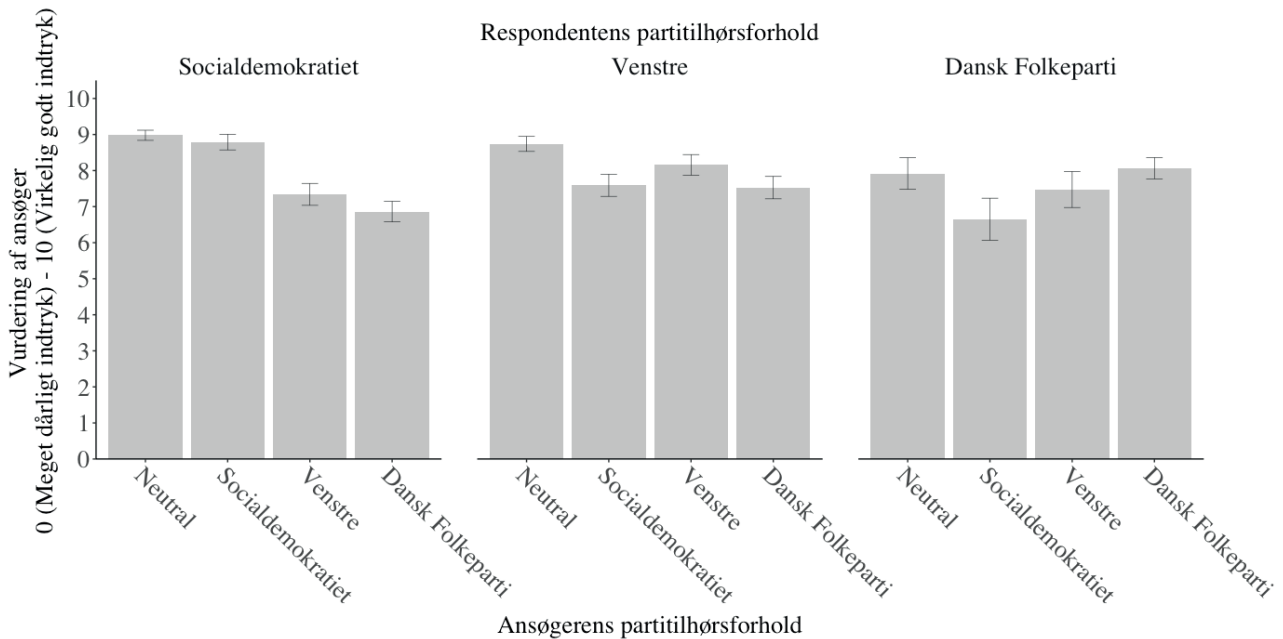
Overordnet set fremgår det af figur 1, at respondenter fra Socialdemokratiet (S) og Venstre (V) har størst sympati for ansøgere, der er politisk neutrale, mens Dansk Folkeparti (DF) har marginalt større sympati for ansøgeren fra deres eget parti (0,14 point højere sympati end for den neutrale ansøger). Forskellen i sympati for den neutrale ansøger og ansøgeren fra ens eget parti er ikke signifikant for nogen af respondentgrupperne. Dermed er der ikke en særlig stærk indikation på, at der er en indgruppe-favorisering til stede. Ser man på tværs af respondentgrupperne, så er sympatien for den politisk neutrale ansøger i gennemsnit 8,7, mens gennemsnittet er 7,6 for de politiske ansøgere. Den høje sympati for de neutrale ansøgere i forhold til de politisk aktive er et interessant fund, som vi vender tilbage til.

Ser man alene på de politisk aktive ansøgere, fremgår det, at respondenter fra både S, V og DF synes bedst om ansøgere, der er fra deres eget parti. Forskellen mellem sympatien for en ansøger fra respondentens eget parti og ansøgere fra de andre to partier er signifikant for respondenter fra S ($p < 0,01$) og for respondenter fra DF i forhold til en ansøger fra S. Særligt for respondenter fra S ses der en meget stor forskel i sympatien for ansøgere fra deres eget parti sammenlignet med ansøgere fra V og DF. Ser vi på størrelsen af forskellen i sympati, så har respondenter fra S i gennemsnit ca. 1,5 enhed lavere sympati, når ansøgeren er fra V, og knap 1,9 enhed mindre, når ansøgeren er fra DF. Forskellen svarer til hhv. lidt mindre og lidt mere end den gennemsnitlige standardafvigelse i sympati blandt respondenter fra S (på 1,7), så forskellen i sympati for en ansøger fra hhv. V og DF er altså markant og indikerer en tydelig udgrube forfordeling fra S-respondenter.

Ser vi på respondenter fra V og DF, er billedet det samme, om end forskellen i sympati er knap så udtalt som for respondenter fra S og ikke signifikant på et konventionelt niveau, undtagen for den ovennævnte forskel for DF-respondenters sympati for ansøgere fra hhv. S og DF. Resultaterne indikerer, at respondenter fra forskellige partier ikke reagerer med samme grad af antipati mod politiske modstandere. Interessant nok ses det også, at respondenter fra V og DF har lidt mindre sympati for ansøgeren fra hhv. DF og V relativt til en fra deres eget parti, på trods af at partierne er i samme blok som respondenteren. Forskellen er dog ikke signifikant. Respondenter fra V har faktisk margi-

nalt højere sympati fra ansøgere fra S (7,6) end fra ansøgere fra DF (7,5), igen er forskellen dog ikke signifikant.

Figur 1: Sympati for ansøger givet ansøgerens og respondentens politiske tilhørsforhold, n: 444

Samlet set finder vi ikke belæg for, at respondenter har større sympati for politiske ansøgere fra deres eget parti sammenlignet med en partipolitisk neutral ansøger. Tværtimod er der en tendens til, at respondenterne har mindre sympati for de politiske ansøgere uanset partitilhørsforhold. Et resultat, som også eksisterer i en amerikansk kontekst (Klar o.a., 2018). Dog finder vi, at antipati for politiske ansøgere forstærkes markant, når ansøgerne tilhører et andet parti end respondentens eget. Her er sympatien for ansøgerne generelt lavere, om end forskellen ikke i alle tilfælde er signifikant. Vi mener, at resultaterne kan ses som udtryk for affektiv polarisering, der dog primært viser sig i form af mindre sympati for ansøgere, der udgør en politisk modstander for respondenterne, og ikke en favorisering af ens partifæller.

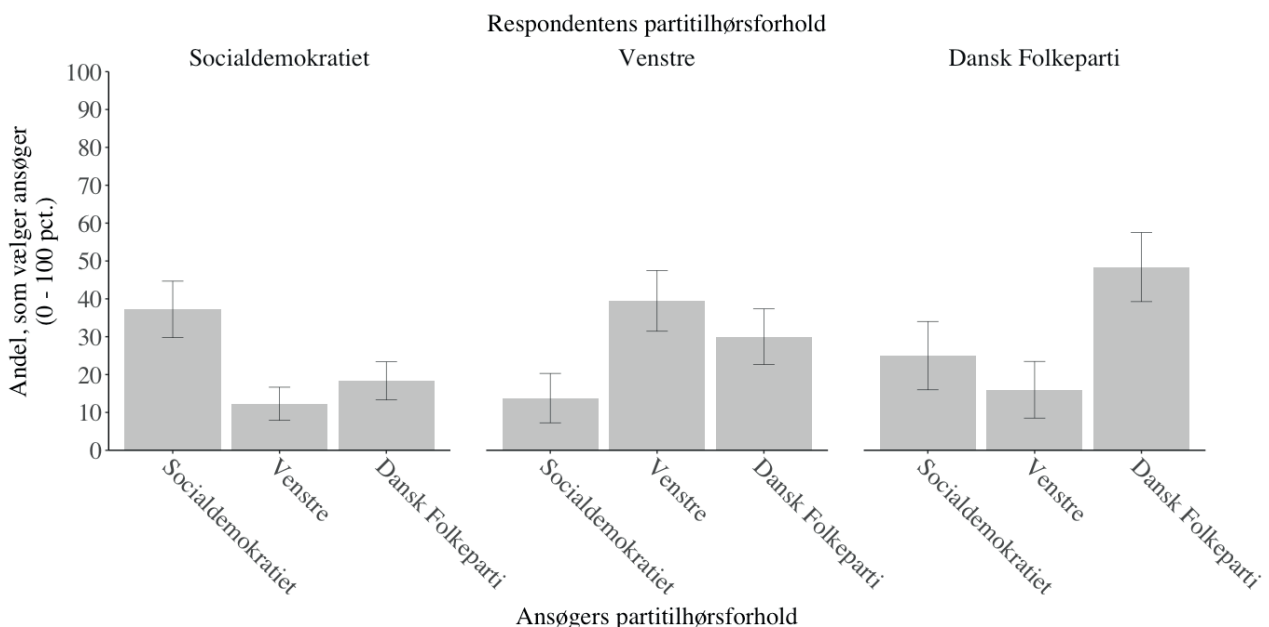
Vi går nu videre til at se på, om partitilhørsforhold har betydning for respondenternes valg af ansøger, der skal tildeles legatet. Vi finder igen en signifikant effekt af de samlede interaktionsled mellem respondentens partivalg og ansøgerens partivalg (Wald-test, $p < 0,01$).⁹ Figur 2 viser, hvor ofte en ansøger vælges givet ansøgerens og respondentens politiske tilhørsforhold.

Hvis vi starter med at se på graden af indgruppe-favorisering, så fremgår det, at alle tre respondentgrupper i gennemsnit vælger ansøgeren fra deres eget parti mindre end 50 pct. af tilfældene. Der er altså ikke tegn på, at respondenterne favoriserer ansøgere fra deres eget parti, relativt til den anden ansøger, som er politisk neutral. I stedet er der igen en tendens til, at respondenterne i mindre grad vælger de partipolitiske ansøgere.

Går vi videre til at sammenligne tilbøjeligheden til at vælge ansøgere fra ens eget versus de andre partier, er billedet et andet. Alle tre respondentgrupper er mere tilbøjelige til at vælge en politisk ansøger, når ansøgeren kommer fra respondents eget parti. Forskellen mellem at vælge en ansøger fra sit eget versus andre partier er signifikant for respondenter fra S i forhold til ansøgere fra både V og DF, respondenter fra V i forhold til ansøgere fra S og respondenter fra DF i forhold til ansøgere fra V ($p < 0,01$). Der er desuden tale om markante forskelle, der kan tolkes som udgruppe-forfordeling. Fx vælger respondenter fra S i gennemsnit en ansøger fra S, DF og V hhv. 37 pct., 18 pct. og 12 pct. af tiden. Forskellen for respondenter fra V og DF er omtrent på samme niveau. Modsat før ser vi, at S-respondenter forskelsbehandler ansøgeren fra V i højere grad end ansøgeren fra DF. Det er interessant, da respondenterne før angav, at de havde mindre sympati for en ansøger fra DF end en ansøger fra V.

Et andet interessant resultat er, at DF-respondenter har mindre tilbøjelighed til at vælge en ansøger fra V end en ansøger fra S, på trods af V's og DF's fælles bloktilhørsforhold. DF-respondenter vælger i gennemsnit en ansøger fra DF, S og V hhv. 48 pct., 25 pct. og 16 pct. af tiden. DF-respondenters tilbøjelighed til at vælge en S- og V-ansøger er ikke signifikant forskellig, men det er alligevel interessant at overveje mulige årsager til dette fund, hvilket vi gør i næste afsnit. Modsat havde DF-respondenter mere sympati for ansøgere fra V end fra S. Samme modsætning er til stede for V-respondenter, som i gennemsnit oftere vælger en ansøger fra DF end S, men samtidig har stort set samme grad af sympati for ansøgere fra hhv. S og DF.

Figur 2: Valg af politisk ansøger givet ansøgerens og respondentens partitilhørsforhold, n: 347

På baggrund af resultaterne fra begge analyser er konklusionen, at resultaterne fra de amerikanske studier af affektiv polarisering overordnet kan genfindes i

Danmark, om end kun i forhold til udgruppe-forfordeling. Vores resultater giver ikke belæg for, at danskerne har større sympati for og favoriserer individer med samme politiske tilhørsforhold som dem selv, når dette ses i forhold til en politisk neutral ansøger. Vi fandt i stedet, at respondenter generelt har mindre eller samme grad af sympati for ansøgere fra deres eget parti sammenlignet med en partipolitisk neutral ansøger og lidt lavere tilbøjelighed til at vælge en ansøger fra deres eget parti sammenlignet med den partipolitisk neutrale ansøger.

Ser vi i stedet på forfordeling af politiske modstandere, så peger vores resultater på, at danske vælgere opfører sig på samme måde som amerikanske til trods for den anderledes partipolitiske kontekst. Respondenterne i vores studie udviste generelt mindre sympati for ansøgere fra udgruppe-partier sammenlignet med både ansøgere fra deres eget parti og en partipolitisk neutral ansøger. Derudover er respondenterne samtidig mindre tilbøjelige til at vælge en ansøger fra et udgruppe-parti sammenlignet med en ansøger fra deres eget parti. Dertil er graden af udgruppe-forfordeling i vores eksperiment på størrelse med effekterne af et lignende studie fra USA (Iyengar og Westwood, 2015). Vi finder, at respondenterne i gennemsnit vælger en ansøger fra et udgruppe-parti 19 pct. af gangene. Til sammenligning finder Iyengar og Westwood (2015), at demokratiske og republikanske respondenter vælger en ansøger fra det modsatte parti hhv. 30 og 15 pct. af gangene alt efter karakterniveau. Graden af forskelsbehandling blandt partitilhængere i Danmark er altså ud fra dette på niveau med i USA.

Affektiv polarisering eller generel modvilje mod politik?

Overordnet set er resultaterne af undersøgelsen klare. Vi ser generelt en lavere sympati for og fravalg af de politisk aktive ansøgere i eksperimentet, som dog forstærkes markant, når der er tale om politiske modstandere. Det indikerer dermed, at der eksisterer affektiv polarisering blandt danske vælgere. Dette afsnit diskuterer mulige forklaringer på den generelle antipati for partipolitiske ansøgere samt begrænsninger ved undersøgelsens design.

Vi fandt i analysen, at respondenterne generelt havde mindre sympati for og i mindre grad valgte de partipolitisk aktive ansøgere, uanset deres partitilhørsforhold. Dette fund er interessant og indikerer, at der blandt danske vælgere eksisterer en generel antipati mod personer, der er politisk aktive. Resultaterne er i stil med nyere studier, der finder, at amerikanske vælgere synes mindre om og er tilbøjelige til at undgå partitilhængere, uanset hvilket parti de tilhører (Klar o.a., 2018; Westwood o.a., 2018b). Samme resultat er også fundet i en apolitisk kontekst, hvor amerikanerne udviser tilbageholdenhed med at præsentere deres politisk ståsted, når de søger efter en potentiel partner på dating-sites (Klofstad o.a., 2012). En mulig forklaring herpå kan være, at den gennemsnitlige vælger er ret uinteresset i politik og derfor helst undgår politiske diskussioner, der kan opfattes som kedelige. Det kan også være, at politiske diskussioner betragtes som ødelæggende for den gode stemning, eller

endelig en mere generel apati over for politik og måske endda eliten. Uanset årsagen kan resultaterne tolkes som, at det kan være en fordel at fremstå politisk neutral frem for at afsløre sit partitilhørsforhold, selv når det er over for en partifælle.

Studiet har dog også en række begrænsninger, som bør overvejes. For det første skal den generelle antipati mod de partipolitisk aktive ansøgere ses i lyset af, at de blev sammenlignet med en ansøger, der var frivillig i Hjerteforeningen. Selvom vi har tilstræbt at designe en partipolitisk neutral ansøger, er sammenligningen selvfølgelig ikke helt neutral. Det kan således være, at det at være frivillig i Hjerteforeningen er noget, som mange mennesker vil synes om og have sympati for, og som dermed øger sympatien for og tendensen til at vælge denne ansøger. Modstanden mod de politisk aktive ansøgere kan derfor til dels også være udtryk for en stor sympati for og favorisering af Hjerteforeningen frem for en lavere sympati for og fravalg af den partipolitisk aktive ansøger. Dog bakker de ovennævnte studiers lignende fund op om, at der er en effekt af ens partipolitiske ståsted.

For det andet er der en vis usikkerhed om, hvorvidt vi i undersøgelsen måler noget andet og mere end selve partitilhørsforholdet, idet partitilhørsforhold hænger tæt sammen med andre sociale forhold. Traditionelt er partitilhørsforhold blevet betragtet som udtryk for andre sociale gruppeidentiteter, såsom socialklasse eller profession. Denne forståelse bygger bl.a. på Lipset og Rokkans (1967) argument om, at centrale samfundsmæssige skillelinjer i det 20. århundrede har været afsat for dannelsen af det vestlige partisystem og partier, der hver repræsenterer forskellige gruppers interesser (Lipset og Rokkan, 1967: 5). Ud fra denne forståelse kan vi dermed ikke fuldstændig udelukke, at respondenterne ikke tilskriver ansøgeren andre karakteristika givet dennes partitilhørsforhold.

Hvis respondenterne på baggrund af ansøgerens parti drager slutninger om fx ansøgerens socialklasse, så kan det potentielt influere respondentens svar. Man kunne forestille sig, at en V-ansøger kan opfattes som mere økonomisk velstillet end en DF- eller S-ansøger, og at denne opfattelse af V-ansøgeren kan have en negativ indflydelse på S- og DF-respondenters sandsynlighed for at tildele ansøgeren legatet. Netop dette kan være en mulig forklaring på, at respondenter fra DF i eksperimentet oftere vælger en ansøger fra S end V. Resultatet kan dog også skyldes, at DF-vælgere føler sig politisk nærmere S-vælgere, og at de i højere grad identificerer sig med S-vælgere end partierne i blå blok. Forklaringen kompliceres dog af, at DF-respondenten har større sympati for ansøgeren fra V end ansøgeren fra S. Disse refleksioner tydeliggør kompleksiteten i at adskille effekten af partitilhørsforhold fra andre forhold, hvilket er en generel udfordring i studier af effekten af partitilhørsforhold, som der endnu ikke er fundet en løsning på (Holmberg, 2009; Iyengar og Krupenkin, 2018). Omvendt kan man forestille sig, at vælgere i virkelige situationer også vil tilskrive personer andre karakteristika, hvis de kun kender til deres partitilhørsforhold. På den måde vil der sandsynligvis være virkelige situationer,

hvor oplysninger om partitilhørsforhold vil have den effekt, vi ser i eksperimentet. Uanset den egentlige årsag til de resultater, vi ser, er det dog ud fra en norm om ligebehandling problematisk, at respondenterne forskelsbehandler på baggrund af partitilhørsforhold i en situation, hvor det er et usagligt forhold. Dette giver anledning til overvejelser omkring, hvorvidt man i situationer, hvor det er vigtigt at sikre mod forskelsbehandling, bør sløre markører for politisk tilhørsforhold i fx jobansøgninger, på samme måde som det har været diskuteret at gøre i forhold til køn og etnicitet.

Afslutningsvis opfordrer vi til, at der gennemføres flere studier af affektiv polarisering i en dansk kontekst, for dermed at opnå større sikkerhed omkring eksistensen og de adfærdsmæssige konsekvenser af affektiv polarisering iblandt danske vælgere. Det kunne fx være interessant at gennemføre vores eksperiment på flere partier, for dermed at opnå større viden om forskellige dynamikker blandt partierne, herunder om der er en særlig effekt for fløjpartier. Det kunne desuden være interessant at gennemføre studier, der kan give større viden om baggrunden for respondenternes valg. Ud fra vores resultater kan vi ikke afgøre, om respondenterne har set deres valg som et fravalg af ansøgeren med det modstående partitilhørsforhold eller som et tilvalg af den politisk neutrale ansøger. Baggrunden for handlingen er relevant, når vi vil have en bedre forståelse af, hvilke konsekvenser affektiv polarisering har for samfundet.

Noter

- 1 Vi takker Epinion for at gennemføre artiklens dataindsamling uden beregning, idet artiklens data oprindeligt indgik i forfatternes speciale på Institut for Statskundskab, Københavns Universitet (KU). Vi takker også vores specialevejleder professor Peter Thisted Dinesen, Institut for Statskundskab, KU og ph.d.-stipendiat Malte Dahl, Institut for Statskundskab, KU for værdifuldt input til design af surveyeksperimentet.
- 2 Vi overvejede også, at ansøgeren skulle være aktiv i Kræftens Bekæmpelse, men vurderede via en pilottest, at det ville medføre en meget positiv vurdering af ansøgeren, idet mange danskere kender én, som har været ramt af kræft, og dermed vil have stor sympati for vedkommende affødt af dennes frivillige arbejde.
- 3 Det er ikke muligt at benytte den rene kontrolgruppe i analysen af ansøgervalg, da der i denne analyse ses på, hvor ofte en respondent vælger den politisk aktive ansøger relativt til den anden politisk neutrale ansøger. Da ingen af ansøgerne i kontrolgruppen er politisk aktive, giver det således ikke mening at medtage kontrolgruppen i denne del af analysen.
- 4 1) enten elevrådsformand eller spejderleder og 2) enten arbejde som lektiehjælper eller arbejde som svømmetræner. På baggrund af en pilottest blev information om, at en af ansøgerne var aktiv i Danske Gymnasieelevers Sammenslutning (DGS), udskiftet med spejderleder, idet pilottesten tydede på, at aktiv i DGS var udtryk for et venstreorienteret politisk tilhørsforhold.
- 5 En række spørgsmål er sammen anvendt til at konstruere variabelen. Først anvendes respondenternes svar på, hvilket parti respondenter betragter sig selv som tilhænger af. Hvis respondenter ikke er tilhænger af et bestemt parti, anvendes et spørgsmål om, hvilket parti respondenter står nærmere end andre partier. Hvis respondenter heller ikke står nærmere noget parti, anvendes det parti, som respondenter stemte på ved det seneste folketingsvalg. Se de specifikke spørgsmålsformuleringer anvendt til at konstruere variabelen i appendiks 1.
- 6 I kontrolgruppen, hvor begge ansøgere er politisk neutrale, er det sympatien for en tilfældig ansøger, der måles. Kontrolgruppen er medtaget i regressionen og indgår blot som en ekstra "neutral" kategori af partitilhørsforhold.
- 7 Årsagen til, at den højeste svarkategori hedder "virkelig godt" frem for "meget godt" er, at "meget godt" kan signalere varierende grader af godt.
- 8 Den fulde regressionsanalyse er afrapporteret i appendiks 3. Sammenhængen er også testet for alle respondenter fra rød og blå blok, hvilket giver substantielt samme resultater, som når vi kun ser på respondenter fra S, V og DF. Resultaterne af de ekstra analyser kan ses i appendiks 4.
- 9 Den fulde regressionsanalyse er afrapporteret i appendiks 5 (både OLS- og Logit-model). Ligesom for effekten på sympati, har vi også testet sammenhængen for alle respondenter fra rød og blå blok og finder substantielt de samme resultater, som når vi kun ser på respondenter fra S, V og DF. Resultaterne af de ekstra analyser kan ses i appendiks 6.

Litteratur

- Bhatti, Yosef, Kasper M. Hansen og Asmus L. Olsen (2013), "Political hypocrisy: The effect of political scandals on candidate evaluations", *Acta Politica*, 48(4): 408-428.
- Blom-Hansen, Jens og Søren Serritzlew (2014), "Endogenitet og eksperimenter – forskningsdesignet som løsnings", *Politica*, 46(1): 5-23.
- Brewer, Marilyn B. (1979), "In-group bias in the minimal intergroup situation: A cognitive-motivational analysis", *Psychological Bulletin*, 86(2): 307-324.
- DiMaggio, Paul, John H. Evans og Bethany Bryson (1996), "Have Americans' Social Attitudes Become More Polarized?", *American Journal of Sociology*, 102(3): 690-775.
- Epinion (2018), *Epinions Danmarkspanel i hovedtræk*.
- Gerber, Alan S. og Donald P. Green (2012), *Field Experiments: Design, Analysis, and Interpretation*, New York: Norton.
- Gift, Karen og Thomas Gift (2015), "Does Politics Influence Hiring? Evidence from a Randomized Experiment", *Political Behavior*, 37(3): 653-75.

- Green-Pedersen, Christoffer og Lisbeth H. Thomsen (2005), "Bloc Politics vs. Broad Cooperation? the functioning of Danish minority parliamentarism", *The Journal of Legislative Studies*, 11(2): 153-69.
- Green, Donald, Bradley Palmquist og Eric Schickler (2002), *Partisan Hearts and Minds. Political Parties and the Social Identities of Voters*, New Haven og London: Yale University Press.
- Hetherington, Marc J. og Thomas J. Rudolph (2015), *Why Washington won't work: Polarization, political trust, and the governing crisis*, Chicago: University of Chicago Press.
- Holmberg, Sören (2009), "Partisanship Reconsidered" i Russel Dalton og Hans-Dieter Klingemann, red., *The Oxford Handbook of Political Behavior*, Oxford: Oxford University Press, pp. 557-67.
- Huber, Gregory A. og Neil Malhotra (2017), "Political Homophily in Social Relationships: Evidence from Online Dating Behavior", *The Journal of Politics*, 79(1): 269-83.
- Huddy, Leonie, Alexa Bankert og Caitlin Davies (2018), "Expressive Versus Instrumental Partisanship in Multi-party European Systems", *Political Psychology*, 39: 173-99.
- Iyengar, Shanto og Masha Krupenkin (2018), "The Strengthening of Partisan Affect", *Political Psychology*, 39: 201-18.
- Iyengar, Shanto, Gaurav Sood og Yphtach Lelkes (2012), "Affect, not ideology: A social identity perspective on polarization", *Public Opinion Quarterly*, 76(3): 405-31.
- Iyengar, Shanto og Sean J. Westwood (2015), "Fear and Loathing across Party Lines: New Evidence on Group Polarization", *American Journal of Political Science*, 59(3): 690-707.
- Klar, Samara, Yanna Krupnikov og John B. Ryan (2018), "Affective Polarization or Partisan Disdain?", *Public Opinion Quarterly*, 82(2): 379-90.
- Klofstad, Casey A., Rose McDermott og Peter K. Hatemi (2012), "Do bedroom eyes wear political glasses? The role of politics in human mate attraction", *Evolution and Human Behavior*, 33(2): 100-8.
- Lelkes, Yphtach og Sean J. Westwood (2017), "The Limits of Partisan Prejudice", *Journal of Politics*, 79(2): 485-501.
- Lipset, Seymour Martin og Stein Rokkan (1967), *Party systems and voter alignments: Cross-national perspectives*, Massachusetts: Free Press.
- McConnell, Christopher, Yotam Margalit, Neil Malhotra og Matthew S. Levendusky (2018), "The Economic Consequences of Partisanship in a Polarized Era", *American Journal of Political Science*, 62(1): 5-18.
- Munro, Geoffrey D., Terell P. Lasane og Scott P. Leary (2010), "Political partisan prejudice: Selective distortion and weighting of evaluative categories in college admissions applications", *Journal of Applied Social Psychology*, 40(9): 2434-62.
- Munzert, Simon og Paul C. Bauer (2013), "Political Depolarization in German Public Opinion", *Political Science Research and Methods*, 1(01): 67-89.
- Neal, Zachary P. (in press), "A sign of the times? Weak and strong polarization in the U.S. Congress, 1973–2016", *Social Networks*.
- Slothuus, Rune (2010), "Framing og politiske partier : Kan den rette indpakning gøre politiske forslag mere spise-lige?", *Politica*, 42(3): 345-60.
- Slothuus, Rune (2017), "Politisk motiveret tænkning" i Kasper M. Hansen og Rune Stubager, red., *Oprør fra ud-kanten – Folketingsvalget 2015*, København: Jurist- og Økonomforbundets forlag, pp. 281-300.
- Slothuus, Rune og Claes H. De Vreese (2010), "Political parties, motivated reasoning, and issue framing effects", *Journal of Politics*, 72(3): 630-45.
- Stubager, Rune, Kasper M. Hansen, Kristoffer Callesen, Andreas Leed og Christine Enevoldsen (2016), *Danske vælgere 1971-2015. En oversigt over udviklingen i vælgeres holdninger mv.*
- Tajfel, Henri og John Turner (1979), "An Integrative Theory of Intergroup Conflict" i William G. Austin og Stephen Worchel, red., *The social psychology of intergroup relations*, Monterey: Brooks/Cole, pp. 33-47.
- Westwood, Sean J., Shanto Iyengar, Stefaan Walgrave, Rafael Leonisio, Luis Miller og Oliver Strijbis (2018a), "The tie that divides: Cross-national evidence of the primacy of partyism", *European Journal of Political Research*, 57(2): 333-54.
- Westwood, Sean J., Erik Peterson og Yphtach Lelkes (2018b), "Are There Still Limits on Partisan Prejudice?"
- Wittrup, Jesper (1994), "Konflikt og konsensus i det danske Folketing 1982-92", *Politica*, 26(1): 46-56.

Appendiks 1: Spørgsmålsformuleringer anvendt til at måle respondentens partitilhørsforhold i surveyeksperimentet

Mange betragter sig som tilhænger af et bestemt parti. Der findes også mange, der ikke føler sig som tilhænger af noget specielt parti. Betragter du dig selv som f.eks. socialdemokrat, konservativ, radikal, venstremand, SF'er eller noget andet, eller føler du dig ikke som tilhænger af et bestemt parti?

- Ja, jeg betragter mig selv som tilhænger af et bestemt politisk parti
- Nej, jeg er ikke tilhænger af et bestemt politisk parti
- Ved ikke

Hvilket parti er der tale om?

- Socialdemokratiet
- Det Radikale Venstre
- Det Konservative Folkeparti
- Socialistisk Folkeparti
- Liberal Alliance
- Dansk Folkeparti
- Venstre
- Enhedlisten
- Alternativet
- Kristendemokraterne
- Nye Borgerlige
- Et andet parti
- Ved ikke

Nogle er stærkt overbeviste tilhængere af deres parti, mens andre ikke er så overbeviste. Betragter du dig selv som stærkt overbevist tilhænger eller ikke stærkt overbevist?

- Stærkt overbevist
- Ikke stærkt overbevist
- Ved ikke

Er der alligevel et parti, som du synes, du står nærmere end andre partier?

- Socialdemokratiet
- Det Radikale Venstre
- Det Konservative Folkeparti
- Socialistisk Folkeparti
- Liberal Alliance
- Dansk Folkeparti
- Venstre

- Enhedslisten
 - Alternativet
 - Kristendemokraterne
 - Nye Borgerlige
 - Et andet parti
 - Nej, jeg står ikke noget parti nærmere end andre partier
 - Ved ikke
-

Hvem ville du stemme på, hvis der var folketingsvalg i morgen?

- Socialdemokratiet
- Det Radikale Venstre
- Det Konservative Folkeparti
- Socialistisk Folkeparti
- Liberal Alliance
- Dansk Folkeparti
- Venstre
- Enhedslisten
- Alternativet
- Kristendemokraterne
- Nye Borgerlige
- En kandidat uden for partierne
- Et andet parti
- Ville stemme blankt
- Ville ikke stemme
- Ved ikke

Appendiks 2: Test af stikprøvens repræsentativitet

Variabel	Eksperimentets stikprøve	Hele befolkningen	Z-værdi	P-værdi
Kvinder (%)				
18-34 år	15,4	13,4	1,67	0,09
35-55 år	17,1	17,3	-0,13	0,89
56 år eller derover	17,4	20,0	-1,83	0,07
Mænd (%)				
18-34 år	7,7	13,9	-5,08	<0,001
35-55 år	17,4	17,5	-0,09	0,93
56 år eller derover	25,1	17,9	5,2	<0,001
Højest gennemførte uddannelse (%)				
Grundskole	6,5	26,4	-12,84	<0,001
Gymnasium (HHX, HTX, STX, HF)	11,2	10,4	0,75	0,45
Erhvervsfaglig	22,5	30,5	-4,93	<0,001
Kort videregående	10,6	5,0	7,31	<0,001
Mellemlang videregående	35,0	17,2	13,42	<0,001
Lang videregående	14,2	10,5	3,40	<0,001
Indkomst (%)				
Under 100.000 kr.	9,6	13,5	-3,025	0,003
100.000-199.999 kr.	13,2	21,5	-5,31	<0,001
200.000-299.999 kr.	17,5	22,2	-2,95	0,003
300.000-399.999 kr.	22,5	18,8	2,46	0,01
400.000-499.999 kr.	14,2	11,4	2,32	0,02
500.000 eller derover	23,1	12,6	8,3	<0,001
Region (%)				
Hovedstaden	27,7	31,6	8,27	<0,001
Sjælland	15,3	14,4	0,6	0,54
Syddanmark	23,6	21,1	1,61	0,11
Midtjylland	24,6	22,7	1,15	0,25
Nordjylland	8,9	10,2	-1,26	0,21
Udlandet	0,7	-		
Partitilhørsforhold (%)				
Socialdemokratiet	25,7	25,7	0,03	0,98
Det Radikale Venstre	5,2	6,8	-1,84	0,07
Det Konservative Folkeparti	6,2	3,6	3,90	<0,001
Socialistisk Folkeparti	8,1	5,3	3,60	<0,001
Liberal Alliance	4,4	5,1	-0,86	0,388
Dansk Folkeparti	13,1	19,8	-4,82	<0,001
Venstre	18,6	19,3	-0,51	0,61
Enhedslisten	11,5	8,2	3,38	<0,001
Alternativet	3,0	4,1	-1,64	0,10
Kristendemokraterne	1,1	0,9	0,63	0,53
Nye Borgerlige	3,2	1	6,31	<0,001
N	812			

Noter: Alle forskelle imellem grupperne er beregnet som en signifikanstest for en forskel i andelen. Partiernes stemmeandel er baseret på en Voxmeter-måling fra uge 27, 2018 og dermed ikke befolkningsdata som sådan. De resterende tal for befolkningen er fra Danmarks Statistik. 188 respondenter indgår ikke i testen af stikprøvens repræsentativitet, da de ikke har angivet et partitilhørsforhold i deres besvarelse af spørgeskemaet.

Appendiks 3: Partitilhørsforholds effekt på sympati for ansøgerne, fuld regressionsanalyse

Effekten af ansøgerens og respondentens politiske tilhørsforhold på sympatien for en ansøger	
	Sympati for ansøger 0 (meget dårligt indtryk) til 10 (virkelig godt indtryk)
Variabel	Respondenter fra S, V eller DF
	OLS-model
Ansøgers parti (ref.: partipolitisk neutral ansøger)	
Socialdemokratiet (S)	-0,144 (0,257)
Venstre (V)	-1,595*** (0,334)
Dansk Folkeparti (DF)	-2,073*** (0,317)
Respondents parti (ref.: Socialdemokratiet (S))	
Venstre (V)	-0,173 (0,244)
Dansk Folkeparti (DF)	-0,895** (0,437)
Interaktionseffekt	
Ansøgers parti (S)*Respondents parti (V)	-1,025** (0,444)
Ansøgers parti (S)*Respondents parti (DF)	-1,244* (0,749)
Ansøgers parti (V)*Respondents parti (V)	0,991** (0,480)
Ansøgers parti (V)*Respondents parti (DF)	1,031 (0,722)
Ansøgers parti (DF)*Respondents parti (V)	0,837* (0,484)
Ansøgers parti (DF)*Respondents parti (DF)	2,099*** (0,597)
Konstant	8,935*** (0,142)
N	444
Wald test for signifikans af samlet interaktionsled	
F-statistik:	5,82
P-værdi:	<0,001
Noter: Robuste standardfejl i parentes. 226 respondenter indgår ikke i analysen, fordi de ikke har angivet et partitilhørsforhold eller har svaret "Ved ikke" til spørgsmålet om deres sympati for ansøgerne. Yderligere 330 respondenter indgår ikke i analysen, fordi de har et andet partitilhørsforhold end Socialdemokratiet, Venstre og Dansk Folkeparti. *p < 0,1; **p < 0,05; ***p < 0,01	

Appendiks 4: Partitilhørsforholds effekt på sympati for ansøgerne, supplerende analyser

Effekten af ansøgerens og respondentens politiske tilhørsforhold på sympatien for en ansøger. Model med og uden respondenter fra Socialdemokratiet, Venstre og Dansk Folkeparti		
	Sympati for ansøger 0 (meget dårligt indtryk) til 10 (virkelig godt indtryk)	
Variabel	Alle respondenter, rød/blå blok	Rød/blå blok uden S, V og DF
	OLS-model	OLS-model
Ansøgers parti (ref.: partipolitisk neutral ansøger)		
Socialdemokratiet (S)	-0.240 (0.226)	-0.425 (0.345)
Venstre (V)	-1.121*** (0.252)	-0.739** (0.362)
Dansk Folkeparti (DF)	-1.913*** (0.280)	-1.857*** (0.459)
Respondent blok (blå blok)	-0.103 (0.216)	0.176 (0.350)
Interaktionseffekt		
Ansøgers parti (S)*Respondent blå blok	-0.957** (0.381)	-0.542 (0.626)
Ansøgers parti (V)*Respondent blå blok	0.667* (0.360)	0.586 (0.534)
Ansøgers parti (DF)*Respondent blå blok	1.041*** (0.375)	0.638 (0.654)
Konstant	8.617*** (0.142)	8.377*** (0.219)
N	774	330
Wald test for signifikans af samlet interaktionsled		
F-statistik:	8.80	1.26
P-værdi:	<0,001	0.29
Noter: Robuste standardfejl i parentes. 226 respondenter indgår ikke i analyserne, fordi de ikke har angivet et partitilhørsforhold eller har svaret "Ved ikke" til spørgsmålet om deres sympati for ansøgerne. *p < 0,1; **p < 0,05; ***p < 0,01		

Appendiks 5: Partitilhørsforholds effekt på ansøgervalg, fuld regressionsanalyse

Effekten af ansøgerens og respondentens politiske tilhørsforhold på tilbøjelighed til at vælge ansøgeren		
	Valgt politisk ansøger (1=Ja)	
Variabel	Respondenter fra S, V eller DF	
	OLS-model	Logit-model
Ansøgers parti (ref.: Socialdemokratiet (S))		
Venstre (V)	-0.249*** (0.086)	-1.443*** (0.512)
Dansk Folkeparti (DF)	-0.189** (0.089)	-0.971** (0.459)
Respondents parti (ref.: Socialdemokratiet (S))		
Venstre (V)	-0.234** (0.098)	-1.309** (0.624)
Dansk Folkeparti (DF)	-0.122 (0.115)	-0.575 (0.567)
Respondent blok (blå blok)		
Interaktionseffekt		
Ansøgers parti (V)*Respondents parti (V)	0.506*** (0.133)	2.848*** (0.814)
Ansøgers parti (V)*Respondents parti (DF)	0.159 (0.143)	0.883 (0.884)
Ansøgers parti (DF)*Respondents parti (V)	0.351*** (0.131)	1.956** (0.787)
Ansøgers parti (DF)*Respondents parti (DF)	0.423*** (0.154)	2.005*** (0.750)
Konstant	0.372*** (0.074)	-0.523* (0.315)
N	347	347
Wald test for signifikans af samlet interaktionsled		
F-statistik:	5.41	4.86
P-værdi:	<0,001	<0,001
<p>Noter: Robuste standardfejl i parentes. 188 respondenter indgår ikke i analysen, fordi de ikke har angivet et partitilhørsforhold. Yderligere 346 indgår ikke i analysen, fordi de har et andet partitilhørsforhold end Socialdemokratiet, Venstre og Dansk Folkeparti. Endelig indgår 119 respondenter fra kontrolgruppen ikke.</p> <p>*p < 0,1; **p < 0,05; ***p < 0,01</p>		

Appendiks 6: Partitilhørsforholds effekt på ansøgervalg, supplerende analyser

Effekten af ansøgerens og respondentens politiske tilhørsforhold på tilbøjelighed til at vælge ansøgeren. Model med og uden respondenter fra Socialdemokratiet, Venstre og Dansk Folkeparti		
	Valgt politisk ansøger (1=Ja)	
Variabel	<i>Alle respondenter, rød/blå blok</i>	<i>Rød/blå blok uden S, V og DF</i>
	OLS-model	OLS-model
Ansøgers parti (ref.: Socialdemokratiet (S))		
Venstre (V)	-0.204*** (0.059)	-0.161** (0.081)
Dansk Folkeparti (DF)	-0.184*** (0.061)	-0.187** (0.081)
Respondent blok (blå blok)	-0.142** (0.067)	-0.097 (0.101)
Interaktionseffekt		
Ansøgerparti (V)*Blå blok	0.293*** (0.088)	0.195 (0.140)
Ansøgerparti (DF)*Blå blok	0.363*** (0.089)	0.337** (0.143)
Konstant	0.337*** (0.050)	0.304*** (0.068)
N	589	242
Wald test for signifikans af samlet interaktionsled		
F-statistik:	9.64	3.14
P-værdi:	<0,001	0.045
Noter: Robuste standardfejl i parentes. 188 respondenter indgår ikke i analysen, fordi de ikke har angivet et partitilhørsforhold. Endelig indgår 223 respondenter fra kontrolgruppen ikke. *p < 0,1; **p < 0,05; ***p < 0,01		

Affektiv Polarisering i Danmark: Et Listeeksperiment om Social Distance til Politiske Modstandere

Temanummer: Politisk polarisering i Danmark

En række nyere studier af amerikansk politik demonstrerer en høj grad af "affektiv polarisering" – dvs. en tilbøjelighed for borgere til at udtrykke negative følelser over for borgere af anden politisk observans, i særdeleshed tilhængere af andre partier. Denne artikel præsenterer resultater fra eksperimentelle undersøgelser af affektiv polarisering i Danmark i form af social distance til politiske modstandere (partipolitiske og ideologiske). Undersøgelserne baserer sig

på "listeeksperimenter", en veletableret metode til at måle holdninger til ømtålelige spørgsmål. Vi finder, at omkring hver fjerde dansker ikke ville bryde sig om at have en person af modsat politisk observans som nabo. Niveauet er højere end et sammenligneligt mål for social distance til indvandrere. Endelig er social distance relativt ensartet fordelt på tværs af partier.

Affektiv polarisering: Findes den også i Danmark?

I månederne op til folketingsvalget den 5. juni 2019 rekrutterede Danmarks Radio deltagere til programkonceptet "Uenige Sammen", som arrangerer møder mellem almindelige danskere og personer, de er politisk uenige med. "Uenige Sammen" udspringer af "My Country Talks", et tysk programkoncept medfinansieret af Google. "Uenige Sammen" og "My Country Talks" er eksempler på, at der både på globalt plan og i Danmark i disse år er en stigende bekymring for, at almindelige borgers tilbøjelighed og vilje til at interagere med politiske modstandere er vigende. Politologien bruger begrebet *affektiv polarisering* til at betegne det fænomen, at individer udviser negative følelser over for politiske modstandere (Lelkes, 2016).

På papiret burde denne type politisk polarisering ikke karakterisere dansk politik, der ofte betegnes som præget af konsensus (Lijphart, 1999). På elite-niveau kommer denne konsensuskultur bl.a. til udtryk ved, at de folkevalgte politikere – til trods for at de ofte giver udtryk for de modsatte – samarbejder om mange politiske spørgsmål, og stemmer for hovedparten af de love, der vedtages i Folketinget. Øget politisk polarisering kan risikere at undergrave dette tværpolitiske samarbejde til fordel for blokpolitik.

Affektiv polarisering kan altså gøre det sværere at samarbejde på tværs af politiske skel, men forskning fra USA viser, at konsekvenserne af affektiv polarisering også rækker uden for den politiske sfære. Man har bl.a. set, at partitilhængere (dvs. folk, som klart identificerer sig som tilhængere af et bestemt parti), i en hypotetisk situation vedrørende udvælgelse til universitetsstipendium i overvældende grad vælger en studerende med samme partibaggrund

FREDERIK HJORTH

adjunkt,
Institut for Statskundskab,
Københavns Universitet,
fh@ifs.ku.dk

KIM MANNEMAR SØNDERSKOV

professor,
Institut for Statskundskab,
Aarhus Universitet,
ks@ps.au.dk

PETER THISTED DINESEN

professor,
Institut for Statskundskab,
Københavns Universitet,
ptd@ifs.ku.dk

som dem selv – selv når vedkommende var mindre fagligt kvalificeret (Iyengar og Westwood, 2015). (Se også artiklen af Laura Brink og Tanja Flach Hansen i dette nummer, som finder et tilsvarende mønster i en dansk kontekst). En lignende partipolitisk bias ses også for evalueringer af ansøgere til jobs (Gift og Gift, 2015). Fra amerikanske studier står det altså klart, at konsekvenserne af affektiv polarisering rækker langt ud over det politiske domæne. Partitilhængere har tilsyneladende ingen problemer med at diskriminere politiske modstandere i ikke-politiske situationer. Faktisk er der indikationer på, at de foretrækker at leve separate liv og dermed helt undgå at møde modstanderne (Bishop, 2009, men se Nall og Mummolo, 2017). Der er således fundet, at amerikanere foretrækker at *date* folk med deres egen partibaggrund (Huber og Malhotra, 2016). Disse resultater ansporer til alvorlig bekymring for konsekvenser af affektiv polarisering for den politiske og sociale sammenhængskraft. Hvis man synes dårligt om politiske modstandere, har det konsekvenser for, hvordan man behandler dem, og man fravælger sociale kontekster, hvor man potentielt møder dem.

Forskningen i affektiv polarisering og dens konsekvenser har langt overvejende bygget på data fra USA. Det rejser naturligvis spørgsmålet om, hvorvidt et lignende fænomen findes i andre lande med andre partisystemer og konfliktlinjer mellem partierne. På den ene side kan man argumentere for, at USA, som i så mange andre henseender, er en idiosynkratisk politisk kontekst, som muligvis fremmer polariseringen. Særligt to-partisystemet og de tilskyndelser, det giver politikerne til at tale dårligt om deres modstandere, springer i øjnene som potentiel forklaring. Omvendt er to-partisystemet ikke unikt for USA, og da det har eksisteret i meget lang tid, kan det ikke umiddelbart forklare, hvorfor polariseringen er øget over de sidste årtier. I den forbindelse er andre, nyere fænomener blevet fremhævet som forklaringer på polariseringen, herunder særligt partipolitiske medier samt øget brug af sociale medier og de ”politiske skyttegrave”, der her kan opstå som følge heraf. Øget brug af sociale medier gør sig også gældende andre steder, herunder i Danmark, hvilket taler for, at vi burde se et tilsvarende mønster her. I sidste ende er dette et empirisk spørgsmål – og det er, hvad vi forsøger at undersøge i denne artikel.

Vi fokuserer på en specifik manifestation af affektiv polarisering, nemlig *social distance til politiske modstandere*. Social distance refererer til personers villighed til at have social kontakt med en anden person på baggrund af dennes medlemskab af en social kategori. Social distance blev introduceret som mål for sociale relationer mellem grupper allerede i 1925 (Geisinger, 2010) og har tidligere fundet anvendelse i litteraturen om affektiv polarisering. Iyengar o.a. (2012) måler social distance ved at spørge respondenter, hvordan de ville reagere, hvis deres søn eller datter giftede sig med et medlem af et politisk modstanderparti, og finder at andelen af briter og amerikanere, der vil reagere negativt, er steget markant siden 1960. Vi anser social distance som en mikrosocial manifestation af affektiv polarisering. Social distance til politiske modstandere er altså ikke sammenfaldende med affektiv polarisering som så-

dan, men er én af de centrale måder, hvorpå affektiv polarisering kan komme til udtryk.

I nærværende studie estimerer vi omfanget af social distance til politiske modstandere hos en repræsentativ stikprøve af danske borgere. For at sætte resultatet i perspektiv præsenterer vi også et estimat af omfanget af social distance til indvandrere, målt med samme metode. På den måde illustrerer vores resultater en central manifestation af affektiv polarisering i dansk politik sammenlignet med en anden fremtrædende social skillelinje i det danske samfund. Metodisk betjener vi os af et såkaldt listeeksperiment. Næste afsnit redegør for baggrunden for dette metodiske valg.

Afdækning af social distance gennem et listeeksperiment

Fra et metodisk perspektiv repræsenterer social distance et klassisk samfundsvidenskabeligt måleproblem: udfordringen ved at måle holdninger, individer måske ikke ønsker at vedkende sig. Problematikken kendes under navnet *social desirability bias*, som refererer til forskellen mellem individers sande holdninger eller viden og det, de angiver, under hensyn til hvad de opfatter som socialt acceptabelt. Social desirability bias kan få folk til at underrapportere socialt uacceptabel adfærd, såsom stofmisbrug, eller overrapportere socialt anerkendt adfærd, såsom valgdeltagelse (Dahlggaard o.a., 2019).

Social desirability bias er et veldokumenteret problem, når det kommer til holdninger til andre sociale grupper. I amerikansk politik hersker der for eksempel en "lighedsnorm", som gør eksplicitte udtryk for racisme socialt uacceptabelt (Mendelberg, 2001, men se Kinder o.a., 2018). På samme måde findes der i europæisk politik en "antiracismenorm", som sætter rammerne for hvilke holdninger til indvandrere man legitimt kan give udtryk for (Ivarsflaten o.a., 2010). På den baggrund virker det umiddelbart plausibelt, at negative holdninger til politiske modstandere kan være underlagt tilsvarende normer.

Ikke alle deler dog det synspunkt. Som Iyengar o.a. (2012) påpeger, er der grund til at tro, at aversion mod medlemmer af andre politiske grupper opfattes som mere legitimt at udtrykke end aversion mod fx mennesker med en anden race eller indvandrere. Demokratisk politik bygger på konflikt med politiske modstandere, og i den forstand kan det virke mere legitimt at udtrykke negative holdninger baseret på en persons politiske ståsted sammenlignet med personens race, køn eller seksualitet. Det taler for, at social desirability bias ikke nødvendigvis er en relevant bekymring, når man skal studere affektiv polarisering.

Vi tager i vores undersøgelse det udgangspunkt, at social desirability bias er et potentielt problem og derfor vigtig at tage højde for, i studiet af affektiv polarisering. Det gør vi af flere grunde. For det første er Iyengar o.a.'s argument om, at affektiv polarisering er socialt legitim udviklet i en amerikansk kontekst karakteriseret af usædvanligt høj grad af politisk polarisering. Det er muligt, og måske endda sandsynligt, at social desirability bias i relation til politiske

modstandere vil spille en større rolle i en konsensuspræget politisk kultur som den danske. For det andet er der bred enighed om, at social desirability bias spiller en rolle, når man skal måle holdninger til indvandrere (Janus, 2010). For at kunne sammenligne holdninger til politiske modstandere med holdninger til indvandrere – som vi gør i denne artikel – skal vi bruge mål, der på en ensartet måde tager højde for social desirability bias.

Litteraturen om social desirability bias har udviklet forskellige teknikker til at måle socialt følsomme holdninger med minimal eller ingen bias. Blair o.a. (2014) afprøver en række af disse teknikker og finder, at en klassisk metode, det såkaldte listeesperiment, er et effektivt værktøj til at minimere social desirability bias. Da listeesperimentet samtidig tidligere specifikt har været anvendt til at måle socialt følsomme holdninger til udgrupper (f.eks. Kuklinski o.a., 1997; Janus, 2010; Creighton og Jamal, 2015), er det hensigtsmæssigt i forhold til vores ambition om at afdække social distance til politiske modstandere.

I listeesperimentet præsenteres respondenter for en liste med enten fire elementer (i kontrolgruppen) eller de samme fire elementer samt et ekstra sensitivt element (stimulusgruppen) og bedes dernæst forholde sig til, hvor mange af disse elementer de ikke bryder sig om. I nærværende listeesperiment anvender vi følgende tekst:

Folk har forskellige holdninger til forskellige ting. Her følger en liste med forskellige ting, som nogle mennesker ikke ville bryde sig om. Angiv hvor mange af tingene, du ikke ville bryde dig om. Du skal altså ikke angive, hvilke af tingene du ikke ville bryde dig om, men blot et tal mellem 0 og [4/5], som angiver hvor mange ting.

Forskellen i antallet af elementer som respondenterne i stimulus- og kontrolgruppen ikke bryder sig om, tages som udtryk for modviljen mod det sensitive element, som kun stimulusgruppen bedes forholde sig til. Fordelen ved listeesperimentet som måleinstrument er, at den enkelte respondents holdning til de enkelte elementer er skjult. Respondenter, hvis svar ellers ville være påvirket af social desirability bias, kan dermed ærligt angive, hvor mange af elementerne de ikke bryder sig om. Man kan derfor statistisk estimere forekomsten af modvilje mod det ekstra, følsomme element, selvom holdningen hos hver enkelt respondent er skjult.

Den konkrete design af vores listeesperiment er illustreret i tabel 1.

Tabel 1: Design af listeeksperiment

Item-type	Kontrolgruppe	Stimulusgruppe
Lavfrekvent	At lytte til musik	At lytte til musik
Højfrekvent	At blive ringet op af en telefonsælger	At blive ringet op af en telefonsælger
Negativt korreleret 1	At sende skattekroner til Afrika	At sende skattekroner til Afrika
Negativt korreleret 2	At gøre grænsekontrollen permanent	At gøre grænsekontrollen permanent
Følsomt	-	At få [X] som nabo

I vores valg af elementer følger vi rådet fra Blair og Imai (2012) og inkluderer et lavfrekvent element (dvs. et, som næsten ingen ville have noget imod) samt et højfrekvent element (som de fleste ville have noget imod). Vi angiver ”at lytte til musik” og ”at blive ringet op af en telefonsælger” som hhv. det lavfrekvente og højfrekvente element. Blair og Imai (2012) råder også forskere til at lade de to øvrige elementer i kontrolgruppelisten bestå af elementer, der er negativt korrelerede, dvs. sådan at en person der angiver det ene element, vil være utilbøjelig til at angive det andet. Her vælger vi ”at sende skattekroner til Afrika” som det ene element og ”at gøre grænsekontrollen permanent” som det andet element ud fra en forventning om, at respondenter på baggrund af politisk observans vil foretrække enten det ene eller det andet.

Idéen med denne kombination af elementer er at tilstræbe, at flest mulige respondenter i kontrolgruppen angiver to elementer, som de ikke vil bryde sig om, svarende til det højfrekvente element samt det ene af de to negativt korrelerede elementer. Jo mere man på den måde designmæssigt kan minimere variansen i svar i kontrolgruppen, jo mere præcist er det muligt at estimere hyppigheden af det ekstra sensitive element i stimulusgruppen. I de to listeeksperiment, vi analyserer her (vedrørende henholdsvis partipolitiske modstandere og indvandrere), er gennemsnittene for antal angivne elementer i kontrolgruppen hhv. 2,1 og 2,0, hvilket peger på, at vores valg af listeelementer har virket efter hensigten.

I vores implementering af listeeksperimentet præsenteres stimulusgruppen for et femte element, der er en hypotetisk nabo beskrevet med en bestemt politisk observans. Naboen beskrives som enten ”medlem af Enhedslisten”, ”medlem af Dansk Folkeparti”, ”stærkt venstreorienteret” eller ”stærkt højreorienteret”. Vi har valgt Enhedslisten og Dansk Folkeparti som partierne i de to eksperimentelle betingelser ud fra en formodning om, at de sender et stærkt signal om modsat politisk observans for hhv. højre- og venstreorienterede. En vigtig implikation af dette designvalg er, at eksperimentet hermed indfanger reaktioner på værdipolitiske forskelle snarere end fordelingspolitiske, idet det kun er på førstnævnte position, at Dansk Folkeparti indtager en mere markant position.

Den enkelte respondent kan altså i eksperimentet præsenteres for en hypotetisk politisk modstander defineret enten ved partitilhørsforhold eller ideologisk orientering (vurderet i forhold til ens eget partitilhørsforhold). Vi refererer til de to muligheder i det nedenstående som hhv. *partipolitisk gruppecue* og *ideologisk gruppecue*. Den eksperimentelle variation mellem partipolitiske og ideologiske gruppecues gør det muligt at vurdere, om partier spiller en særlig rolle for affektiv polarisering, som forskning i den amerikanske kontekst har vist (Iyengar o.a., 2012), eller om partimedlemskab fungerer som et signal om politisk observans.

Vi implementerede eksperimentet i et online-survey udsendt på analyseinstituttet Epinions online-panel i sommeren 2017. Den endelige stikprøve omfatter 1.864 komplette svar. Ud over selve listeeksperimentet spørger vi respondenter om en række baggrundskaraktistika samt partipræference. Nedenfor præsenterer vi estimater fra listeeksperimentet for alle partier under ét samt estimater opdelt efter respondenters partipræference. Vi præsenterer også særskilte estimater for partipolitiske og ideologiske gruppecues. Estimaterne angiver effekten af treatment med en politisk modstander sammenlignet med at være i enten kontrolgruppen eller betingelsen med en politisk meningsfælle. Resultaterne ændrer sig ikke væsentligt, hvis man sammenligner treatment med en politisk modstander og kontrolgruppen alene.

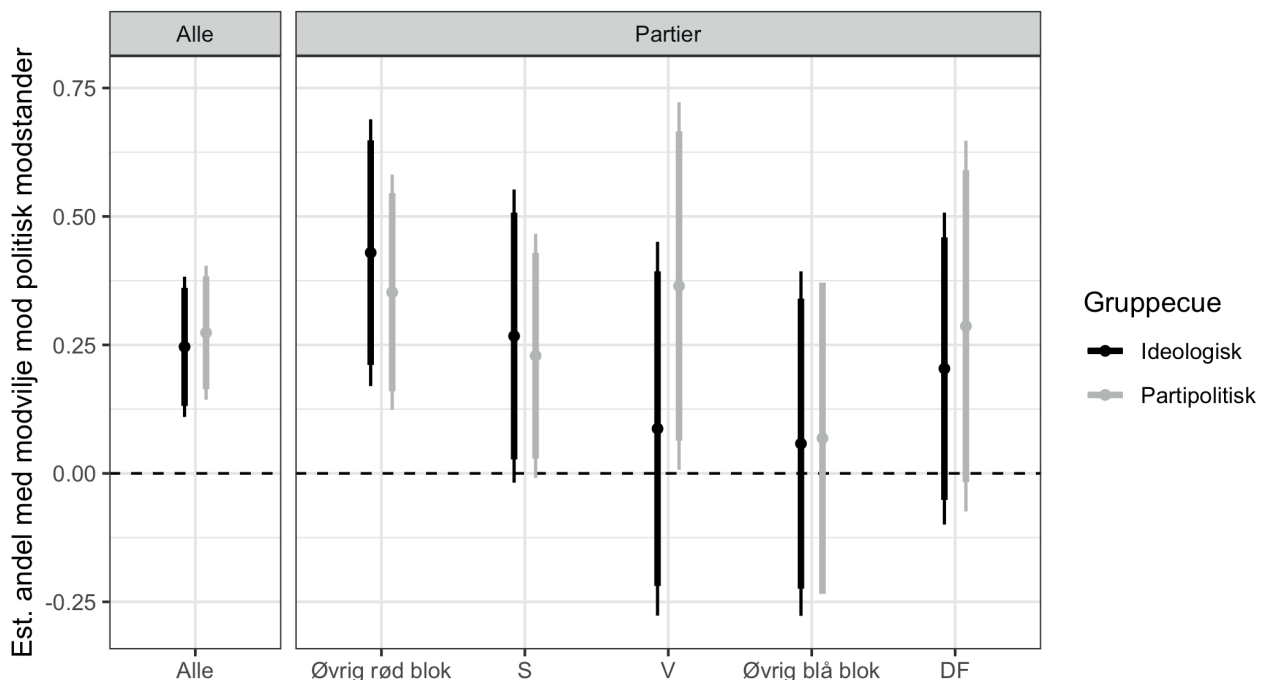
Vi præsenterer også resultater fra et tilsvarende listeeksperiment, hvor den følsomme kategori er at få en *indvandrer* som nabo. Listeeksperimentet her indgik i et større onlinesurvey rekrutteret via brev af analyseinstituttet Epinion i sommeren 2016. Den endelige stikprøve i dette survey omfatter 2.696 komplette svar.

Social distance til politiske modstandere i Danmark

I Figur 1 ses resultatet af listeeksperimenterne angående social distance til politiske modstandere i Danmark. I panelet til venstre med de overordnede resultater ses klare tegn på markant social distance til politiske modstandere, uanset om det drejer sig om en person, som man er ideologisk uenig med, eller om en person, der er medlem af et parti, der ligger langt fra ens eget parti. Resultaterne indikerer, at en væsentlig del af danskerne – cirka en fjerdedel – ikke vil bryde sig om en politisk modstander som nabo. Konfidensintervallerne viser, at andelen er estimeret rimeligt præcist og er signifikant større end nul. I panelet til højre har vi splittet respondenterne op på deres politiske orientering (mindre partier er slået sammen for at undgå for små grupper og deraf følgende usikkerhed). Også her er resultaterne parallelle, hvad enten vi ser på ideologisk eller partipolitisk afstand (undtagelsen er Venstrevælgere, for hvem den partipolitiske afstand synes mere udtalt). Den statistiske usikkerhed er relativt stor som følge af opsplitningen på de enkelte partigrupper, hvorfor forskellene mellem de disse bør tolkes varsomt. Når det er sagt, indikerer resultaterne interessante forskelle mellem grupperne. Den sociale distance – både hvad angår partitilhørsforhold og ideologisk orientering – er mindst og

tæt på 0 hos vælgere, der støtter Konservative, Liberal Alliance og Nye Borgerlige ("Øvrig blå blok") samt Venstre (for ideologiske modstandere), mens den er størst blandt tilhængerne af partier fra Alternativet, Enhedslisten, SF og Det Radikale Venstre. Vælgere, der støtter Socialdemokratiet og Dansk Folkeparti, ligger tæt på det overordnede gennemsnit på 25 pct. Der er altså visse indikationer på, at den sociale distance er mest konsistent blandt vælgere, der identificerer sig med partierne i rød blok. Ikke desto mindre er det også tydeligt, at den sociale distance ikke er begrænset til rød blok. Og det er måske endnu mere tankevækkende, at modviljen også er at finde blandt mange vælgere, der støtter partier på den politiske midte. Kort sagt viser resultaterne, at affektiv politisk polarisering – målt som social distance i form af naboskab – er udbredt i Danmark.

Figur 1: Estimerede niveauer af social distance til politiske modstandere for alle respondenter under ét (venstre panel) samt fordelt på partitilhørsforhold (højre panel).

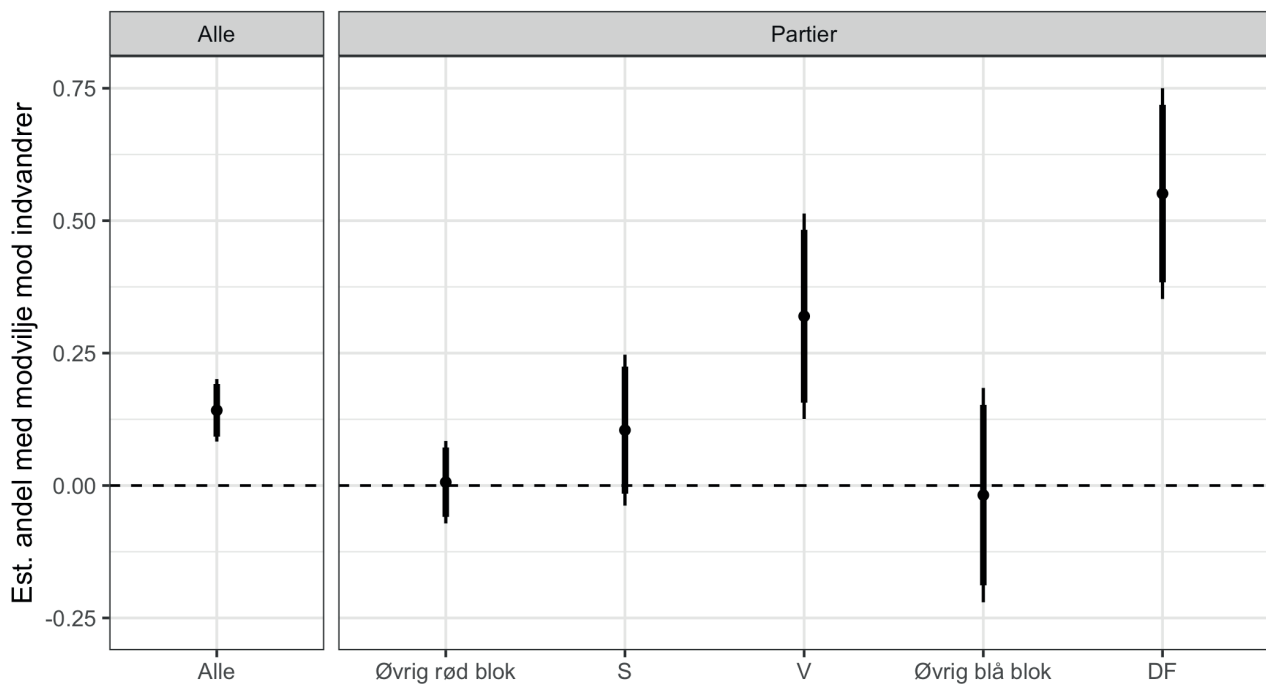
Note: Barrerne viser hhv. 90 pct. og 95 pct. konfidensintervaller. Estimerne udgøres af forskellen i det gennemsnitlige antal ting, som henholdsvis kontrol- og stimulusgruppen har angivet, at de ikke bryder sig om. N=1.864. Partipolitiske tvivlere (N=186) er frasorteret den oprindelige stikprøve.

Social distance til politiske modstandere i kontekst: Social distance til indvandrere

Vi sætter som nævnt omfanget af affektiv politisk polarisering i perspektiv gennem en sammenligning med tilsvarende social distance til indvandrere – en meget salient udgruppe i en dansk kontekst. Resultaterne af listeeksperimentet i forhold til respondenternes sociale afstand til indvandrere fremgår af Figur 2. I venstre panel ses det, at en ikke ubetydelig del af danskerne – cirka 14 pct. – ikke vil bryde sig om at have indvandrere som naboer. Givet

indvandringsspørgsmålets politiske saliens er det næppe overraskende, at en del danskere udtrykker social distance til indvandrere. Mere overraskende er det, at omfanget af modviljen er væsentligt mindre – cirka halvt så stor – når det gælder indvandrere sammenlignet med politiske modstandere. I panelet til højre er modviljen splittet op på partitilknytning (målt ved stemmeintention). I forhold til resultaterne vedrørende politisk distance er det er slående, at modviljen mod indvandrere ikke har samme ensartede karakter som modviljen mod politiske modstandere. Det ses, at modviljen primært findes blandt vælgere fra Dansk Folkeparti, men også fra Venstre og i mindre omfang Socialdemokraterne, mens vælgerne fra de øvrige partier ikke udviser nogen form for modvilje mod indvandrere. (Bemærk, at hverken Nye Borgerlige eller Stram Kurs var en svarmulighed i denne undersøgelse). Mønstret i forskellene mellem partierne er næppe overraskende, men størrelsen af forskellen er interessant. For Dansk Folkepartis vælgere er modviljen mod at have en indvandrer som nabo omtrent dobbelt så stor som modviljen mod at have en politisk modstander som nabo. For Venstrevælgere er modviljen mod indvandrere som naboer omtrent på niveau med modviljen mod partipolitiske modstandere, men markant højere end for ideologiske modstandere. For Socialdemokraterne er modviljen mod at have indvandrere som naboer ca. halvdelen af den tilsvarende modvilje mod politiske modstandere. Den tankevækkende konklusion er altså, at hvor social distance til indvandrere er mere partipolitisk stratificeret, så den tilsvarende distance for politiske modstandere af mere generel (men dog ikke universel) karakter.

Figur 2: Estimerede niveauer af social distance til indvandrere for alle respondenter under ét (venstre panel) samt fordelt på partitilhørsforhold (højre panel).

Note: Barrerne viser hhv. 90 pct. og 95 pct. konfidensintervaller. Estimererne afspejler forskellen i det gennemsnitlige antal ting som henholdsvis kontrol- og stimulusgruppen har angivet, at de ikke bryder sig om. N=2.696. Tvivlere (N=436) er frasorteret den oprindelige stikprøve.

Social distance til politiske modstandere er også udbredt i Danmark

Vi har i denne artikel fundet tegn på affektiv politisk polarisering i Danmark i form af social distance til politiske modstandere. Studiet indikerer dermed, at dette fænomen ikke er begrænset til lande præget af høj grad af politisk konflikt (USA i særdeleshed), men også er at finde i mere konsensusprægede politiske systemer. Social distance er naturligvis kun én ud af flere mulige manifestationer af politisk polarisering, og vi kan på baggrund af studiet ikke udtale os om omfanget af andre manifestationer. Brink og Hansens studie i dette nummer indikerer dog, at den affektive polarisering også manifesterer sig i diskrimination i ikke-politiske sammenhænge – i sig selv en sandsynlig konsekvens af social distance. Mere generelt kan social distance – og dermed mindsket (lyst til) interaktion med mennesker, man er politisk uenig med – potentielt have vidtrækkende konsekvenser. Fravalg og dermed fravær af eksponering for politiske modstandere kan muligvis skabe mindre forståelse for andre gruppers synspunkter, udfordringer og behov. Det kan anspre vælgerne til i højere grad at stemme på politiske partier, der advokerer for deres egne partikulære interesser og eventuelt mere drastiske ændringer i den måde, samfundets værdier fordeles på.

Tilstedeværelsen af affektiv politisk polarisering rejser naturligvis spørgsmålet om, hvor dette kommer fra, om det er blevet mere udtalt over tid, og hvordan det vil udvikle sig fremover. Vores studie kan ikke svare på disse vigtige spørgsmål. Som nævnt har man i forskningen peget på øget politisk mudderkastning, ikke mindst på de sociale medier, som en forklaring på den øgede affektive politiske polarisering i USA. Denne forklaring forfægter således, at affektiv politisk polarisering er et nyt fænomen, og implicerer, at omfanget formentlig ikke vil falde i den nærmeste fremtid.

Resultaterne vedrørende distance til indvandrere peger på sin vis på en alternativ eller supplerende forklaring. Resultaterne viser meget klart, at spørgsmålet om indvandring og indvandrere i dag udgør en markant politisk og social skillelinje. Forskellige politiske fraktioners meget forskellige syn på indvandring og indvandrere kan således være en forklaring på fremvæksten af affektiv politisk polarisering i Danmark (og andre steder). Der er ikke umiddelbart meget, der tyder på, at denne skillelinje mister relevans i den nærmeste fremtid.

Man kan dog også identificere andre forklaringer, der er mindre politiske eller måske ligefrem apolitiske. Samara Klar m.fl. (2018) argumenterer således for, at den sociale distance over for politiske modstandere i højere grad skyldes en stigende modvilje mod at skulle forholde sig til politik. Dette er sandsynligvis nemmere, hvis man er omgivet af folk, man er enig med. Et andet alternativ er, at modstanden egentlig ikke skyldes distance til politiske modstandere, men distance til eksempelvis alternative livsværdier, vaner og måder at leve livet på. Muligvis forbinder vi bestemte politiske fraktioner med sådanne livsformer, hvorfor vi tager afstand fra disse grupper. Uanset årsagen er det dog værd

at huske på, at konsekvenserne stadig kan være markante, hvis polariseringen medfører mindre eksponering over for politiske modstandere. Vores studie – ligesom de øvrige bidrag i dette nummer – indikerer et markant behov for at udvikle en dybere forståelse af politisk polarisering og dens konsekvenser i en dansk kontekst såvel som mere generelt.

Litteratur

- Bishop, Bill (2009), *The Big Sort: Why the Clustering of Like-Minded America Is Tearing Us Apart*, Mariner Books.
- Blair, G. og K. Imai (2012), "Statistical Analysis of List Experiments", *Political Analysis*, 20(1): 47-77.
- Blair, Graeme, Kosuke Imai og Jason Lyall (2014), "Comparing and Combining List and Endorsement Experiments: Evidence from Afghanistan", *American Journal of Political Science*, 58(4): 1043-63.
- Creighton, Mathew J., Amaney Jamal og Natalia C. Malancu (2015), "Has Opposition to Immigration Increased in the United States after the Economic Crisis? An Experimental Approach", *International Migration Review*, 49(3): 727-56.
- Coppock, Alexander (2017), "Did Shy Trump Supporters Bias the 2016 Polls? Evidence from a Nationally-Representative List Experiment", *Statistics, Politics and Policy*, 8(1): 29-40.
- Geisinger, Kurt F. (2010), "Bogardus Social Distance Scale" i Irving B. Weiner og W. Edward Craighead, red., *The Corsini Encyclopedia of Psychology*, Hoboken, NJ, USA: John Wiley & Sons, Inc.
- Gift, K. og T. Gift (2015), "Does politics influence hiring? Evidence from a randomized experiment." *Political Behavior*, 37(3): 653-75
- Glynn, A.N. (2013), "What Can We Learn with Statistical Truth Serum?: Design and Analysis of the List Experiment", *Public Opinion Quarterly*, 77(S1): 159-72.
- Huber, Gregory A. og Neil Malhotra (2016), "Political Homophily in Social Relationships: Evidence from Online Dating Behavior", *The Journal of Politics*, 79(1): 269-83.
- Iyengar, S., G. Sood og Y. Lelkes (2012), "Affect, Not Ideology: A Social Identity Perspective on Polarization", *Public Opinion Quarterly*, 76(3): 405-31.
- Iyengar, Shanto og Sean J. Westwood (2015), "Fear and Loathing across Party Lines: New Evidence on Group Polarization", *American Journal of Political Science*, 59(3): 690-707.
- Janus, Alexander L. (2010), "The Influence of Social Desirability Pressures on Expressed Immigration Attitudes", *Social Science Quarterly*, 91(4): 928-46.
- Klar, Samara, Yanna Krupnikov og John Barry Ryan (2018), "Affective Polarization or Partisan Disdain? Untangling a Dislike for the Opposing Party from a Dislike of Partisanship", *Public Opinion Quarterly*, 82(2): 379-90.
- Kuklinski, James H., Michael D. Cobb og Martin Gilens (1997), "Racial Attitudes and the 'New South'", *The Journal of Politics*, 59(2): 323.
- Lax, Jeffrey R., Justin Phillips og Alissa F. Stollwerk (2016), "Are Survey Respondents Lying About Their Support for Same-Sex Marriage? Lessons from A Recent List Experiment", *Public Opinion Quarterly*, 80(2): 510-33.
- Lelkes, Yphtach (2016), "Mass Polarization: Manifestations and Measurements", *Public Opinion Quarterly*, 80(1): 392-410.
- Lelkes, Yphtach og Sean J. Westwood (2016), "The Limits of Partisan Prejudice", *The Journal of Politics*, 79(2): 485-501.
- Lijphart, Arendt (2012), *Patterns of Democracy. Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*, New Haven: Yale University Press.
- Mummolo, J. og C. Nall (2017), "Why partisans do not sort: The constraints on political segregation", *The Journal of Politics*, 79(1): 45-59.
- Westwood, Sean, Shanto Iyengar, Stefaan Walgrave, Rafael Leonisio, Luis Miller og Oliver Strijbs (2017), "The Tie That Divides: Cross-National Evidence of the Primacy of Partyism", *European Journal of Political Research*, 57(2): 333-354.

Danskernes tro på politiske konspirationsteorier. Om sammenhængen mellem politisk ideologi og konspirationsteorier i Danmark

Temanummer: Politisk polarisering i Danmark

I denne artikel foretager vi den første empiriske kortlægning af danskernes tro på konspirationsteorier om danske politikere og politiske grupper. Troen på politiske konspirationsteorier er tidligere blevet undersøgt i USA. Trods en række forskelle mellem det danske og det amerikanske politiske system finder vi flere ligheder end forskelle i troen på konspirationsteorier. Danskerne tror således på politiske konspirationsteorier, og de gør det i særlig grad, hvis disse konspirationsteorier sætter politikere eller grupper på den modsatte politiske fløj i et negativt lys. Derimod er danskerne generelt ikke tilbøjelige til at tro

på konspirationsteorier om politikere og grupper, som befinder sig på samme fløj som dem selv. Resultaterne viser, at politisk polarisering og had til politiske modstandere i høj grad driver denne tro. Resultaterne viser dog også, at personer, der identificerer sig stærkt som højreorienterede, tror på flere konspirationsteorier end andre. Disse personer drives tilsyneladende af negative følelser mod den politiske elite som sådan og tror således på konspirationsteorier, der involverer både højre- og venstreorienterede eliter.

Den amerikanske regering med præsident Bush i spidsen stod bag terrorangrebet den 11. september. Forhenværende statsminister Anders Fogh Rasmussen gik ind i Irak for at sikre sig en toppost i NATO. Til trods for medicinalindustriens forsikringer, så forårsager børnevaccinationer autisme. Kigger man sig først omkring, myldrer det frem med konspirationer om dette og hint.

Troen på konspirationer er ikke et randfænomen. Tag terrorangrebet den 11. september. En 2006-meningsmåling viste, at omkring en tredjedel af amerikanere troede på, at højtstående amerikanske embedsmænd enten selv stod bag angrebet eller havde haft kendskab til det, før det fandt sted (Hargrove og Stempel, 2007). Lignende tal, om end en smule lavere, genfindes i Europa (BBC, 2011). Og meningsmålinger fra syv muslimske lande viste, at 78 pct. af respondenterne ikke troede, at arabere stod bag angrebet (Gentzkow og Shapiro, 2004). Mange studier viser, at andre konspirationsteorier også nyder stor udbredelse (Uscinski og Parent, 2014); en udbredelse, der forstærkes af internettet, hvor folk har uanede muligheder for at danne "virtuelle" grupper og bekræfte hinanden i troen på næsten hvad som helst (Morozov, 2011).

Mange konspirationsteorier kan have sociale og politiske konsekvenser. Flere forskere har slået alarm og fremhævet, at konspirationsteorier kan mindske støtten til demokratiet og tilliden til videnskaben (Kull, Ramsay og Lewis, 2010). I et nyligt studie viste Jolley og Douglas (2014) eksempelvis, at folk, der læste faktisk forkerte konspirationer om bivirkningerne ved vaccinationer,

**MATHIAS
OSMUNDSEN**

adjunkt,
Institut for Statskundskab,
Aarhus Universitet,
m.osmundsen@ps.au.dk

**MICHAEL BANG
PETERSEN**

professor,
Institut for Statskundskab,
Aarhus Universitet,
michael@ps.au.dk

var mindre villige til at lade sig vaccinere: Hvad der i sidste ende kan bidrage til at nedbryde “flok-immuniteten,” og bringe alle i fare.

Givet mange konspirationsteoriens store udbredelse og potentielt skadelige konsekvenser, er det vigtigt at forstå, hvorfor så mange mennesker tror på dem. Mange tidligere studier af troen på konspirationer bygger på Richard Hofstadters 1965-artikel *The Paranoid Style in American Politics*. Her argumenterer Hofstadter, som titlen afslører, at troen på konspirationer primært er produktet af “paranoid angst” og et behov for at håndtere usikkerhed. Selvom argumentet givetvis har noget på sig, kan det dog næppe være hele historien: Mange konspirationer nyder stor popularitet, og det virker ikke plausibelt, at de udelukkende kan forklares med udgangspunkt i mentale problemer og vrangforestillinger. Der må, argumenterer vi, være mere på spil.

I denne artikel bygger vi på en nyere og relativt mindre litteratur, der fremhæver de *politiske faktorer*, der driver troen på konspirationer (se f.eks. Miller o.a., 2016). Vores argument bygger på to observationer. For det første er mange konspirationer netop politiske og vedrører grupper af magtfulde personer, der i det skjulte søger at fremme bestemte politiske mål. For det andet er konspirationsteorier – når alt kommer til alt – blot én af mange typer af informationer, der florerer i politik. På den måde kræver forståelsen af konspirationer et politisk psykologisk perspektiv: Hvilke psykologiske motivationer leder folk til at tro på den (politiske) information, de møder? Vores undersøgelse anvender teorier om *politisk motiveret tænkning* til at argumentere for, at folk tror på konspirationsteorier, der stemmer overens med deres politiske overbevisninger: De tror mere på konspirationer, der stiller politiske modstandere i et dårligt lys, end på konspirationer, der rammer deres egen politiske fløj.

Vi bidrager til den eksisterende litteratur på to måder. For det første undersøger vi sammenhængen mellem politisk ideologi og troen på konspirationer i en dansk kontekst. Danmark adskiller sig fra USA (hvor de fleste studier af konspirationsteorier er foretaget) på måder, der kan have stor betydning for folks villighed – eller mangel på samme – til at tro på konspirationer. For det andet dykker vi ned i mekanismerne bag politisk motiveret tænkning og undersøger om troen på konspirationer skyldes (et stigende) *had* til politiske modstandere. Vi slutter med at diskutere resultaternes implikationer for en politisk debat, der efter manges mening, bliver mere og mere polariseret og konfliktfyldt.

Troen på konspirationsteorier

Den Danske Ordbog definerer en konspirationsteori som “forestillingen om, at en begivenhed eller et fænomen sker som resultat af en sammensværgelse mellem interesserede grupper, der typisk arbejder uden for lovens rammer; især i form af en skjult, men indflydelsesrig politisk motiveret organisation, der står bag en uopklaret hændelse”. Vi anlægger her samme forståelse af konspirationsteorier (se også Sunstein og Vermeule, 2009: 205) og gør opmærksomme på, at konspirationsteorier både kan være sande eller falske.

Derudover er det væsentligt at nævne, at vi behandler vendingerne “tro på konspirationer” og “tro på konspirationsteorier” som identiske.

Der eksisterer mange bud på, hvorfor folk tror på konspirationer. Som tidligere nævnt hævdede Hofstadter (1965) som en af de første, at paranoide forestillinger bærer en del af ansvaret. Hofstadters teori er siden hen blevet udviklet og uddybet af særligt Uscinski og Parent (2014) i bogen *American Conspiracy Theories*. Heri argumenterer de, at troen på konkrete konspirationer udspringer af et dybereliggende “konspiratorisk” personlighedstræk: Nogle mennesker har behov for konspirationer til at forklare komplekse eller tilfældige begivenheder (se også Sunstein og Vermeule, 2009; Lewandowsky o.a., 2013; Swami o.a., 2011). Perspektivet stemmer på mange måder overens med psykologiske studier af rygtedannelse (DiFonzo og Bordia, 2007). Her er et klassisk argument, at rygter reflekterer et behov for at håndtere usikkerhed (Swami og Coles, 2010): Når man står over for uforklarlige og usikre situationer, opstår et behov for at *forstå*, og her kan rygter og konspirationer – i mangel af bedre og underbygget information – være med til at skabe mening.

En række studier peger på, at de eksisterende forklaringer har noget på sig. Men en del tyder også på, at det ikke kan være hele forklaringen. For som Uscinski og Parent (2014: 11) selv skriver, “[...] People primed to see conspiracy theories could see an infinite number of them but do not.” Der er altså behov for at forklare, hvorfor folk kun tror på konspirationer om bestemte begivenheder, men også hvad der forklarer indholdet af de konspirationer, som folk vælger at tro på. I det følgende argumenterer vi for, at teorier om *politisk motiveret tænkning* kan bidrage til at udfylde dette teoretiske tomrum.

Politisk motiveret tænkning og troen på politiske konspirationer

Mange politiske konspirationer er eksotiske, ofte med et bizart indhold. Alligevel argumenterer en række nyere studier, at konspirationer ikke adskiller sig nævneværdigt fra andre typer af politisk information (se f.eks. Miller o.a., 2016; Uscinski o.a., 2016). Dette perspektiv har en umiddelbar teoretisk styrke. For vi ved nemlig en hel del om, hvordan folk bearbejder og forstår den politiske information, de møder. Og her viser det sig, at folk sjældent går objektivt til værks, når de møder ny information.

Politisk motiveret tænkning refererer til teorien om, at folk fortolker politisk information på måder, der stemmer overens med deres eksisterende overbevisninger (se f.eks. Taber og Lodge, 2006). Miller og kollegaer (2016) viste i et nyligt amerikansk studie, at politisk motiveret tænkning også påvirker troen på konspirationer (se også Berinsky, 2015; Pasek o.a., 2014). Deres resultater pegede på, at folks politiske ideologi – hvorvidt man var venstre- eller højreorienteret – gjorde dem tilbøjelige til at tro på konspirationer, der stillede politikere fra den modsatte ideologiske fløj i et dårligt lys. For eksempel troede højreorienterede amerikanere i høj grad på, at forhenværende præsident Obama var født uden for USA, hvorimod folk med en venstreorienteret ide-

ologi følte sig mere sikre på, at det Republikanske Parti via valgsvindel “stjal” 2004-valget.

Noget tyder altså på, at ens ideologiske ståsted hænger sammen med troen på politiske konspirationer. Men hvorfor egentlig? Et argument, fremført af Miller o.a. (2016), er, at visse konspirationer virker tilløkkende, fordi de bekræfter ens ideologiske verdensbillede (se også Jost o.a., 2013). Et andet, komplementært perspektiv fremhæver gruppepsykologiske processer som forklaring (Petersen, 2018). Her udtrykker ideologiske og partimæssige tilhørsforhold en social identitet. Man er en del af en “indgruppe” – og folk med anden ideologisk observans er en del af en konkurrerende “udgruppe”. Konspirationer om politiske modstandere spiller her en instrumentel rolle: De fungerer som politisk ammunition, der kan skade fjendens omdømme og gavne ens egen gruppes (elektorale) succes. I andre – og mere alvorlige – sammenhænge med gruppekonflikter, såsom etniske massakrer, ser man således også, at spredningen af konspirationsteorier bliver brugt aktivt til at mobilisere sin gruppe mod fjenden (Horowitz, 2001).

Hvis konspirationstroen drives af gruppekonkurrence mellem de politiske fløje, bør den tage til i takt med stigende politisk polarisering. Og der er klare tegn på, at netop polariseringen mellem politiske grupperinger er stigende, i hvert fald i USA. En lang række amerikanske studier af “affektiv polarisering” peger således på, at borgernes syn på politiske modstandere bliver stadig mere negativt (Iyengar, Sood og Lelkes, 2012; Iyengar og Westwood, 2015). Og meget tyder på, at politiske skillelinjer i dagens USA har overtaget en stor del af det konfliktpotentiale, som eksempelvis race tidligere har haft.

Der er altså grund til at tro, at folk er psykologisk motiveret til at tro på konspirationer om andre politiske grupper, og at en del af sammenhængen drives af et stigende had til politiske modstandere. Men de fleste af disse studier er foretaget i USA: Står det lige så slemt til i Danmark?

Troen på politiske konspirationer i Danmark

Selvom vi endnu mangler gode undersøgelser, der kan bekræfte eller afvise, om stigende polarisering genfindes i Danmark, tyder en del på, at også danske vælgere opfatter politik som konfliktfyldt (Hansen og Stubager, 2017). Nyere studier tyder også på, at politisk motiveret tænkning påvirker, hvordan danskerne opfatter objektive samfundsforhold, som den økonomiske udvikling (Bisgaard, 2019), ligesom vælgerne reagerer på, hvad “deres” parti mener om forskellige politiske emner (Bisgaard og Slothuus, 2018). Studier viser også, at danskernes politisk motiverede tænkning slår stærkest igennem på emner, de opfatter som konfliktfyldte (Slothuus og de Vreese, 2010). Disse resultater taler for, at ideologiske forskelle også i Danmark kan spille en rolle i troen på politiske konspirationer.

En række perspektiver trækker dog i den modsatte retning. For det første er den politiske polarisering efter alt at dømme ikke så ekstrem i Danmark

som i USA. Vores mediesystem er mindre fragmenteret end det amerikanske, ligesom danskerne stoler mere på medierne og andre ekspertkilder. Og fra politisk hold er der en stærk dansk tradition for at samarbejde henover den politiske midte (Togeby o.a., 2003), hvilket sandsynligvis mindsker lysten til at dæmonisere modstanderfløjen. Disse forskelle kunne betyde, at troen på politiske konspirationer er mindre udbredt i Danmark end i USA.

I dette studier undersøger vi sammenhængen mellem folks ideologiske overbevisninger og deres tro på politiske konspirationer. I første omgang undersøger vi, om den klassiske forventning fra den amerikanske forskning kan genfindes i Danmark, og spørger derfor: Tror venstreorienterede danskere i højere grad på konspirationer, der stiller højrefløjen i et negativt lys, og vice versa? Dernæst går vi skridtet videre og undersøger, om en eventuel sammenhæng skyldes borgernes sociale identifikation med de ideologiske fløje, samt om det i særlig grad er polarisering og hadet til politiske modstandere, der driver troen på politiske konspirationer.

Et studie af danskernes tro på politiske konspirationer

For at kortlægge sammenhængen mellem politisk ideologi og troen på konspirationsteorier i Danmark gennemførte vi en spørgeskemaundersøgelse i perioden 14. november 2017-11. december 2017. Undersøgelsen fandt sted via internettet med udgangspunkt i analyseorganisationen YouGov's danske panel og blev gennemført blandt personer i alderen 18-65 år. Invitation til undersøgelsen blev via mail sendt til 3.367 personer, hvoraf 1.006 gennemførte. Data er indsamlet, så det udgør et tilnærmelsesvis repræsentativt udsnit af den danske befolkning med hensyn til køn, alder, uddannelse og geografisk region. I vores endelige stikprøve var 51 pct. kvinder, og gennemsnitsalderen var på 44 år. 17 pct. af respondenterne havde "Grund-/folkeskolen" som sidst afsluttede uddannelsestrin, 33 pct. havde en erhvervsfaglig uddannelse, 11 pct. havde en almen gymnasial uddannelse, 6 pct. havde en kort videregående uddannelse, 20 pct. havde en mellemlang videregående uddannelse, og 12 pct. havde en lang videregående uddannelse eller længere som sidst afsluttede uddannelsestrin. Medianindkomsten var på "300.000 til 399.999 kr." (personlig bruttoindkomst).

Operationalisering af afhængige variable

Tro på konspirationsteorier. For at måle troen på konspirationsteorier udvalgte vi en række historier. I udvælgelsen lagde vi vægt på tre kriterier. For det første skulle historierne stemme overens med definitionen på en konspirationsteori, jf. teoriafsnittet. For det andet skulle historierne være "ægte" konspirationer, dvs. de skulle eksistere i virkelighedens verden (eller i hvert fald på internettet). Vi traf dette valg for at højne den eksterne validitet, om end det til en vis grad sker på bekostning af muligheden for at holde en række faktorer konstante på tværs af historierne.

Det tredje kriterium var, at vi skulle medtage både *politiske* konspirationer – hvoraf nogle stillede venstrefløjen i et negativt lys, mens andre stillede højrefløjen i et dårligt lys – og konspirationer, der i en dansk sammenhæng er apolitiske. Vi inkluderede de politiske konspirationer for at teste den centrale forventning om, at folk i højere grad tror på historier, der angriber modstanderfløjen end på konspirationer, der rammer ens “egen” fløj. Vi inkluderede de apolitiske historier som en art “placebo”-konspirationer. Da de ikke indeholdt information, der direkte kunne bruges til at skade ens politiske modstandere i en dansk kontekst, forventede vi ikke ideologiske forskelle i troen på disse historier.

Vi endte med tre konspirationer om venstrefløjen, tre, der omhandlede højrefløjen, og tre, der var (forholdsvis) apolitiske i en dansk kontekst. De ni udvalgte konspirationer fremgår nedenfor:

Konspirationer om venstrefløjen:

- “De danske nyhedsmedier dækker over venstrefløjen og undlader konsekvent at fortælle om venstrefløjens vold mod fredelige borgerlige demonstrationer” (venstrefløjsvold).
- “Tidligere statsminister, Helle Thorning-Schmidt (S), fik særbehandling af Skatteministeriet, da hun blev frifundet for skattesnyd i sommeren 2010” (hts & særbehandling).
- “Tidligere finansminister for Socialdemokraterne, Bjarne Corydon, solgte DONG billigt til Goldman Sachs for at sikre sig en toppost i et relateret konsulentbureau” (corydon & toppost).

Konspirationer om højrefløjen:

- “Den daværende statsminister, Anders Fogh Rasmussen (V), begrundede den danske deltagelse i Irak-krigen med, at Irak var en trussel mod verdenssamfundet. Men i virkeligheden gik han ind i krigen for at sikre sig en international toppost i NATO” (afr & irak).
- “Et hemmeligt netværk af højreorienterede partimedlemmer, erhvervsfolk og politimænd har igennem en årrække organiseret systematisk vold mod politiske modstandere fra venstrefløjen” (højrefløjensnetværk).
- “Miljø- og fødevarerminister fra regeringspartiet Venstre, Esben Lunde Larsen, modtog penge fra fiskere til gengæld for at give dem større fiskekvoter” (ell & fiskekvoter).

Apolitiske konspirationer:

- “MFR-vaccinen, der gives til børn og beskytter mod sygdomme som mæslinger, fåresyge og røde hunde, kan medføre autisme” (vaccine & autisme).
- “Den amerikanske regering – med tidligere præsident George W. Bush i spidsen – stod selv bag terrorangrebet på World Trade Center den 11. september for at få en undskyldning for at gå i krig i Mellemøsten og dermed sikre sig adgang til olie” (bush & 9/11).
- “USA’s månelanding i 1969, hvor Neil Armstrong som første menneske satte sine ben på månen, fandt aldrig sted” (månelanding).

Som det ses, varierede de politiske konspirationer ikke blot i ideologi, men også i, hvor ekstremt det konspiratoriske indhold var; hvorvidt de handlede om større, abstrakte organisationer (f.eks. “de danske nyhedsmedier”) eller konkrete politikere (f.eks. Esben Lunde Larsen); samt hvor stor mediebevågenhed konspirationerne havde haft (f.eks. var historien om Corydon og DONG-salget nok mere kendt end konspirationen om et højrefløjsnetværk). Ikke desto mindre mener vi, at de alle lever op til definitionen på konspirationsteorier. Som tidligere nævnt kan konspirationer både være sande eller falske, og vi forholder os ikke her til de konkrete historiers sandhedsværdi. Endelig gør vi opmærksom på, at én af de apolitiske historier – den om terrorangrebet den 11. september – med en vis ret kan siges at have et venstreorienteret indhold, i hvert fald i en amerikansk kontekst.

Før respondenterne blev præsenteret for konspirationshistorierne, læste de alle den samme introduktionstekst: “Man kan læse mange ting på internettet. Nogle ting er rigtige og nogle ting er forkerte. De næste spørgsmål handler om en række overskrifter, som man kunne finde på internettet. For hver overskrift skal du vurdere 4 udsagn [...]”. I denne analyse præsenterer vi svarene fra det første af udsagnene, hvor respondenterne på en fempunkts-skala skulle erklære sig “Helt Uenig” eller “Helt Enig” i udsagnet “Jeg tror, at historien er sand.” (De andre tre udsagn, som respondenterne skulle erklære sig enige eller uenige i, var: “Jeg har set eller hørt om historien bag overskriften,” “Jeg kunne finde på at dele historien på et socialt medie (fx Facebook eller Twitter),” og “Jeg kunne finde på at fortælle historien til en ven.” Vi analyserer ikke disse udsagn i denne artikel.)

Respondenternes svar på disse spørgsmål udgør vores afhængige variable, tro på konspirationer, hvor højere værdier angiver større tro på, at historierne er sande. Vi behandler i analyserne variablene som kontinuerte.

Operationalisering af uafhængige variable

Politisk ideologi. Vores primære uafhængige variabel er politisk ideologi. Der er i litteraturen en diskussion af, om folks ideologiske overbevisninger bedst indfanges ved flerdimensionelle mål, hvor man fx sonderer mellem økonomiske og sociokulturelle ideologiske dimensioner, eller om én-dimensionelle

mål er tilstrækkelige (for en diskussion, se Jost o.a., 2008). Her læner vi os op ad sidstnævnte tilgang og måler politiske ideologi ved et klassisk ét-item mål: "I politik taler man ofte om venstre og højre. Nedenfor er vist en skala, hvor 0 angiver "Mest venstreorienteret" og 10 "Mest højreorienteret". Hvor vil du placere dig selv på denne skala?" Mediankategorien var 5 med en standardafvigelse på 2,5, hvilket indikerer en høj grad af ideologisk diversitet i vores stikprøve.

Politisk identitet. Som anført i teoriafsnittet er et centralt argument, at politisk motiveret tænkning er funderet i gruppepsykologiske processer, og at ens politiske identitet, såsom ideologisk tilhørsforhold, forklarer troen på politiske konspirationer. Her forsøger vi at indfange styrken af identifikation med venstrefløjen [/højrefløjen] ved at spørge på fem-punktsskalaer om respondenterne er "Helt Uenig" eller "Helt Enig" i tre udsagn, der i let modificeret form er hentet fra Bankert, Huddy og Rosema (2016): "Når jeg taler om venstreorienterede [/højreorienterede], siger jeg ofte "vi" i stedet for "de" "Når andre mennesker kritiserer venstreorienterede [/højreorienterede], føles det som en personlig fornærmelse" og "Når jeg. møder venstreorienterede [/højreorienterede], føler jeg et fælleskab med dem." Vi udformede på baggrund af respondenternes svar to indeks, ét for identifikation med venstrefløjen ($\alpha=0,73$) og ét for højrefløjsidentifikation ($\alpha=0,74$), hvor højere værdier indikerer stærkere identifikation med de respektive fløje. En interessant observation er, at hvor begge identitetsindeks korrelerede stærkt med målet for politisk ideologi – i forskellig retning – korrelerede de kun svagt med hinanden, jf. Figur A4 i appendikset.

Politisk had. Som også nævnt i teoriafsnittet er et fund fra litteraturen om følelsesmæssig polarisering, at tanken om ens politiske modstandere i stigende grad vækker negative og "hadefulde" følelser. En oplagt mulighed er derfor, at netop vrede driver troen på konspirationer om politiske fjender. For at afgøre dette målte vi had til henholdsvis venstre- og højreorienterede ved at spørge: "Hvad føler du, når du tænker på venstreorienterede [/højreorienterede]?" Vi sammenlagde derefter respondenternes svar på spørgsmålet om, hvor meget de følte "vrede" og "afsky", når de tænkte på de to ideologiske grupper, og udformede på den baggrund igen to indeks, hvor højere værdier indikerer stærkere had til de respektive fløje.

Ud over de ovenfor nævnte variable inddrager vi i de fleste af analyserne en række kontrolvariable: Alder, køn og uddannelsesniveau. I spørgeskemaet bad vi også respondenterne angive, hvem de ville stemme på "hvis der var valg i dag"; Vi diskuterer dette mål for partiidentifikation i appendikset. For at lette fortolkningerne af vores resultater skaleres alle primære uafhængige og afhængige variable til at gå fra 0 til 1.

Hvor udbredt er troen på konspirationer?

Vi spørger først: Hvor mange af respondenterne troede på konspirationerne – uagtet deres politiske ståsted? Svaret fremgår af Figur 1, der viser andele (i

pct.) af respondenterne, der troede på konspirationsteorierne. Det øvre panel angiver troen på de tre konspirationer om venstrefløjen, det midterste panel viser troen på højrefløjskonspirationerne, og det nederste panel viser troen på de "apolitiske" konspirationer. De vertikale linjer angiver mediansvaret for hver af konspirationerne.

Generelt er troen på konspirationerne lav. For alle konspirationerne erklærer flere respondenter sig mere enige i, at historierne er falske end at de sande. Denne konklusion forstærkes yderligere, når man kaster blikket på mediansvarene, der på intet tidspunkt ligger over midterkategorien.

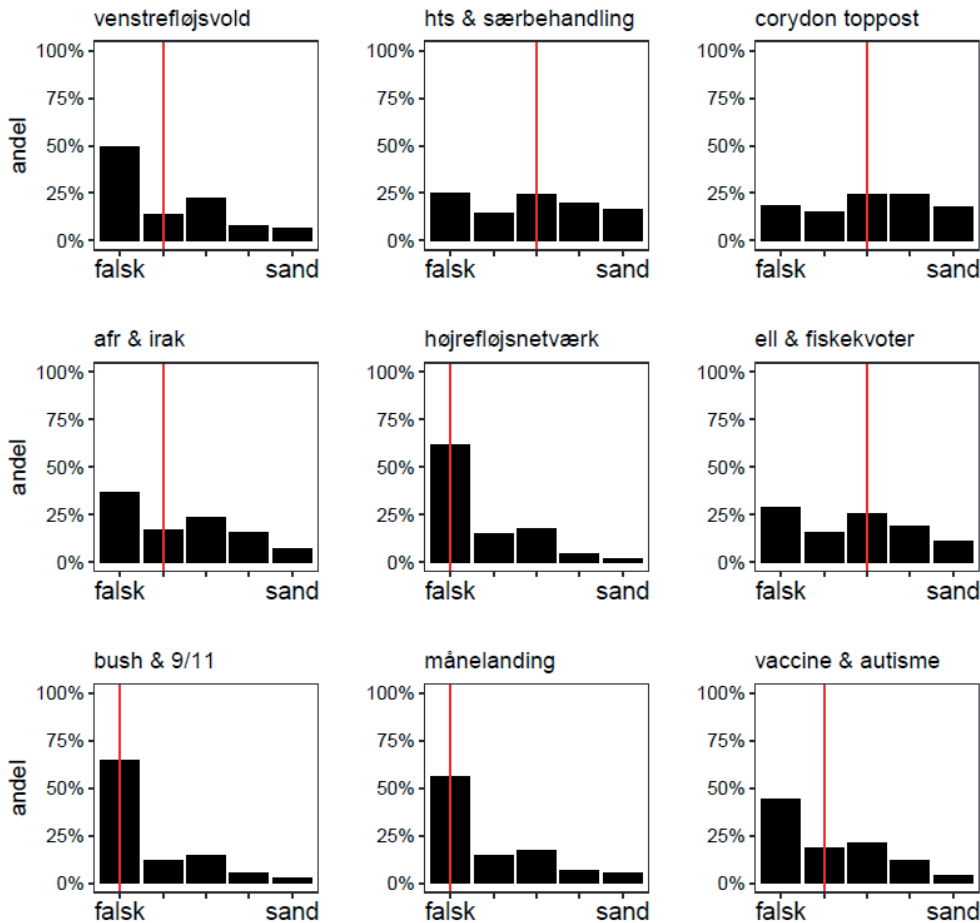
Det værende sagt er der stadig en god portion af respondenterne – oftest over 50 pct. – der ikke fuldstændig afviser, at historierne er sande. Og der er stor variation konspirationshistorierne imellem. Vender vi først blikket mod det øverste panel med konspirationerne om venstrefløjen, ser vi, at de færreste tror, at medierne dækker over venstrefløjens vold (omkring 50 pct. af respondenterne afviser historien helt). Omvendt tror langt flere på, at Helle Thorning-Schmidt fik særbehandling i sin skattesag, og at Bjarne Corydon solgte energiselskabet DONG til Goldman Sachs for egen vindings skyld. For begge historier erklærer omkring 15 pct. af respondenterne sig helt enige i, at de er sande.

Samme variation findes blandt højrefløjskonspirationerne i det midterste panel. Ganske få tror, at der findes et hemmeligt højrefløjsnetværk, som organiserer vold mod venstrefløjen (>60 pct. afviser historien fuldstændig). Derimod er langt flere villige til at tro, at Anders Fogh Rasmussen trak Danmark ind i Irak-krigen for at sikre sig en NATO-toppost, og at Esben Lunde Larsen indgik en under bordet-aftale med en række fremtrædende fiskere. For disse historier, erklærer 10-15 pct. sig helt enige i, at de er sande.

Vender vi til sidst blikket mod de apolitiske konspirationer, ser vi, at kun de færreste tror, at Bush-regeringen stod bag terrorangrebet den 11. september, at 1969-månelandingen var det pure opspind, og at MFR-vaccinen forårsager autisme – selvom sidstnævnte var den af de apolitiske historier, flest troede på. For de tre historier gælder, at 8-17 pct. erklærer sig delvist eller helt enig i, at historierne er sande. Til sammenligning viste en nylig YouGov-måling fra Storbritannien, at 12 pct. af briterne tror, Bush-regeringen var involveret i 11. september-angrebet; at 20 pct. tror, at vacciner er skadelige; og at 16 pct. tror, at månelandingen blev iscenesat (YouGov, 2019). Altså ser danskerne ud til at være en smule mindre konspiratoriske end briterne, omend sammenligningen bør tage højde for, at spørgsmålsordlyden ikke var helt ens i undersøgelserne.

Opsummerende gælder, at troen på konspirationer er forholdsvis lav blandt danskerne – og muligvis en smule lavere end i sammenlignelige lande. For flere af konspirationerne er der dog et stort mindretal af respondenterne, der ikke afviser, at de er sande. Dette gælder særligt for de konspirationer, der fremhæver konkrete politikere, og som muligvis er mindre konspiratoriske end historierne om de danske medier og det hemmelige højrefløjsnetværk.

Figur 1: fordeling over tro på konspirationer

Politisk motiveret tænkning og troen på konspirationer

Vi spørger nu: Hvordan hænger danskernes ideologiske overbevisninger sammen med troen på konspirationer? Hvis, som tidligere argumenteret, politisk motiveret tænkning driver troen på konspirationer om politiske modstandere, bør højreorienterede respondenter tro mere på konspirationerne om venstrefløjen, og vice versa. Endelig bør vi ikke forvente ideologiske forskelle i troen på de tre apolitiske konspirationer, da de ikke indeholder politisk ammunition til at skade ens politiske modstandere.

Figur 2 giver sammenhængen mellem ideologiske holdninger – gående fra mest venstre- til mest højreorienteret – og troen på de enkelte konspirationer – tror man de er falske eller sande? I artiklens appendiks, Tabel A1-A3, viser vi sammenhængene mellem politisk ideologi og konspirationer, beregnet ved lineær regression og med kontrol for respondenternes køn, alder og uddannelsesniveau.

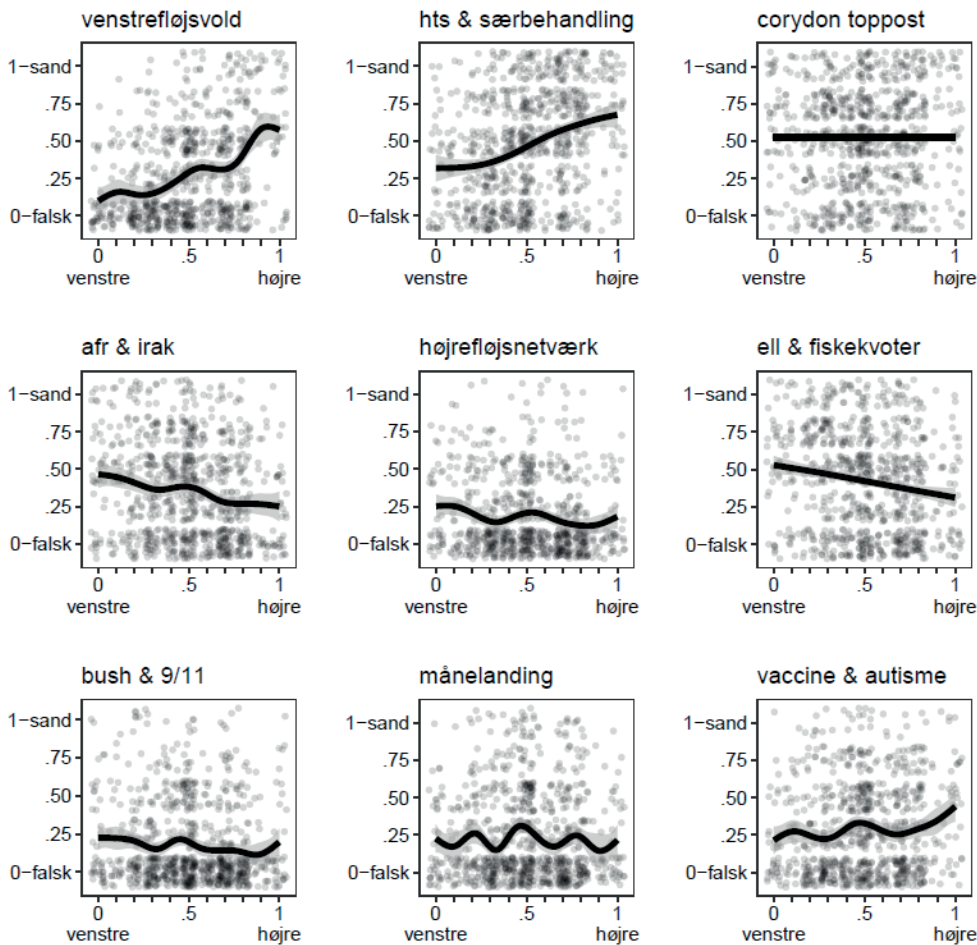
I det store og hele bekræfter figuren forventningerne. Vender vi igen først blikket mod det øverste panel, finder vi, at højreorienterede i langt højere grad end venstreorienterede tror på konspirationerne om, at medierne dækker over venstrefløjens vold, og at Helle Thorning-Schmidt fik særbehandling i skatte-

sagen. I begge tilfælde gælder, at troen på, at historierne er sande stiger med omtrent 40 procentpoint, når man går fra at være mest venstre- til mest højreorienteret (se også Tabel A1.). Sagen med Corydon og DONG-salget mudrer dog billedet en smule – her er de venstre- og højreorienterede lige tilbøjelige til at tro på historien. Lige præcis sagen om DONG-salget opnåede stor mediebevågenhed, og det kan ikke udelukkes, at det i sig selv har gjort historien mere troværdig – forskning inden for rygtedannelse-litteraturen peger i hvert fald på, at den blotte eksponering for en historie kan hæve dens troværdighed (DiFonzo og Bordia, 2007). Denne tolkning støttes også af, at både venstre- og højreorienterede finder historien forholdsvis sandsynlig, modsat de to andre konspirationer om venstrefløjen, hvor det primært var højreorienterede respondenter, der troede på dem.

Kigger vi på det midterste panel, finder vi et lignende mønster – men med omvendt fortegn. For alle tre konspirationer – Fogh Rasmussen og Irak, højrefløjsnetværket, og Lunde Larsens fiskekvoter – er de venstreorienterede nemlig mere tilbøjelige end de højreorienterede til at tro, at de er sande. Imidlertid er styrken af sammenhængen mellem ideologi og troen på højrefløjskonspirationer svagere end for venstrefløjskonspirationer: Troen på, at de er rigtige, ændrer sig “kun” 10-25 procentpoint, når man går fra mest venstre- til mest højreorienteret (se også Tabel A2.). Vi kan kun spekulere på, hvorfor sammenhængen er svagere. Måske afspejler resultaterne valget af konspirationer: Flere faktorer end det ideologiske indhold varierer på tværs af venstre- og højrefløjskonspirationerne, og mønsteret havde muligvis været anderledes, havde vi fokuseret på andre historier. Under alle omstændigheder støtter resultaterne også her idéen om, at folks ideologiske overbevisninger hænger sammen med deres konspirationstro.

Hvis vi til slut kigger nærmere på de apolitiske konspirationer finder vi, som ventet, kun små ideologiske forskelle (se også Tabel A3.). Der er en lille tendens til at venstreorienterede tror mere på at Bush stod bag 11. september-angrebet; Troen på historien er 6-10 procentpoint højere blandt de mest venstreorienterede end de mest højreorienterede. Og de højreorienterede tror en smule mere på, at MFR-vaccinen kan forårsage autisme. Men i det store og hele støtter resultaterne forventningen om, at den politisk motiverede tro på konspirationer primært gælder for konspirationer, der har potentiale til at skade ens politiske modstandere – en motivation, der går igen på begge ideologiske fløje.

Figur 2: Politisk ideologi og tro på konspirationer

Note: LOESS-kurve med 95 pct. konfidensinterval. X-aksen angiver respondenternes politiske ideologi, fra mest venstre- til mest højreorienteret. Y-aksen angiver, om respondenterne tror, at konspirationerne er sande eller falske. For overskuelighedens skyld er der til hver observation føjet en smule tilfældig støj. Se Appendixs Tabel A1-A3 for resultater fra lineær regression.

Politisk identitet, følelser og troen på konspirationer

I analysens sidste del går vi skridtet videre og spørger: Hvad er det ved danskernes politiske ideologi, der motiverer dem til at tro på konspirationer om politiske modstandere? Er det, som Miller et al. (2016) og Jost et al. (2013) argumenterer, ønsket om at forsvare ens verdenssyn, der styrer troen på konspirationer? Eller er det også et spørgsmål om, at man føler et psykologisk ”slægtskab” med andre højre- eller venstreorienterede, og det er dem, man ønsker at forsvare (Petersen, 2018)? Og hvis det handler om sociale gruppeidentiteter, er det så særligt ”hadet” til politiske modstandere, der har betydning?

For at vurdere argumenternes styrke viser Figur 3 estimerede regressionskoefficienter fra en række regressionsmodeller, hvor troen på konspirationer udgør den afhængige variabel, og hvor vores politiske identitets- og følelsesmål udgør de uafhængige variable (se designafsnit for operationalisering). Vi beregner regressionsmodellerne enkeltvist for hver af de uafhængige variable

i figuren, og kontrollerer altid for køn, alder, uddannelsesniveau og politisk ideologi. Det kan diskuteres, om særligt politisk ideologi bør inkluderes i modellerne, og derfor viser Figur A1 i appendikset, hvordan koefficienterne ser ud uden kontrol for ideologi. For overskuelighedens skyld slår vi i Figur 3's højre panel troen på de tre konspirationer om venstrefløjen sammen til ét indeks ($\alpha = 0,66$). Det samme gør vi i figurens venstre panel for konspirationerne om højrefløjen ($\alpha = 0,63$). Vi afrapporterer ikke resultaterne for troen på de apolitiske konspirationer.

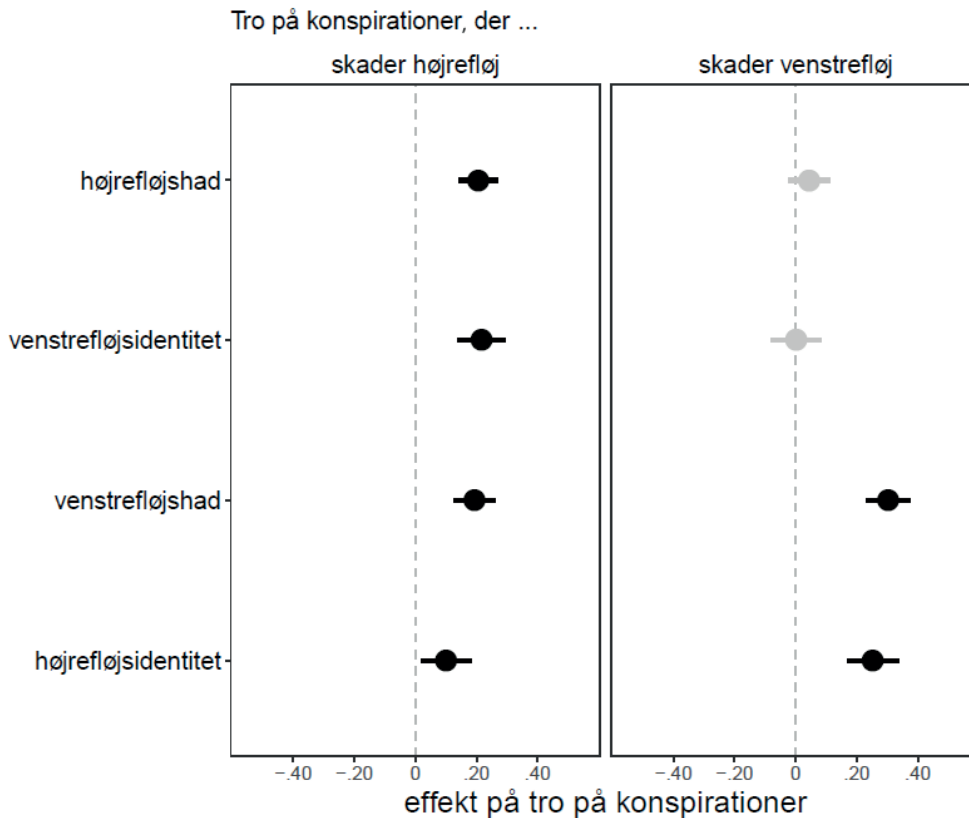
Figur 3 viser, at både identitets- og følelsesforklaringerne har noget på sig: Folk tror i højere grad på konspirationer, der rammer ideologiske grupper, de ikke identificerer sig med, og som de nærer had til. I venstre panel ser vi, at troen på højrefløjskonspirationerne er 20-25 procentpoint højere blandt dem, der identificerer sig stærkt med venstrefløjen (*venstrefløjsidentitet*), og blandt dem, der hader højrefløjen (*højrefløjshad*), end blandt dem, der ikke identificerer sig med venstrefløjen, og som ikke hader højrefløjen. Lignende resultater ses i figurens højre panel, når vi ser på sammenhængen mellem højrefløjsidentifikation (*højrefløjsidentitet*) og had til venstrefløjen (*venstrefløjshad*) på den ene side og troen på konspirationer om venstrefløjen på den anden: Her er troen på konspirationerne igen omkring 20-25 procentpoint højere blandt folk, der identificerer sig stærkt med højrefløjen, og som hader venstrefløjen, end blandt folk, der ikke gør. Resultaterne taler altså for, at troen på konspirationer ikke kun drives af et behov for at bekræfte sit ideologiske verdenssyn. Det ser også ud til at handle om en politisk konflikt mellem "dem" og "os". Vi vender tilbage til denne konflikt i diskussionen.

Men Figur 3 viser mere end det. For hvor en stærk venstrefløjsidentitet ikke hænger sammen med troen på konspirationer om venstrefløjen, er det interessant, at danskere med en stærk højrefløjsidentitet tror mere på konspirationer om *højrefløjen* end danskere med en svag højrefløjsidentitet – om end forskellen kun er på omkring 10 procentpoint, og altså lavere end for venstrefløjshistorierne. En mulig forklaring på denne asymmetri er tilfældig stikprøvestøj. Men en anden forklaring på de højreorienteredes hang til konspirationer handler om indholdet af konspirationsteorierne. Uanset om konspirationsteorierne handler om venstre- eller højrefløjen, så handler de i alle tilfælde om kyniske og selviske eliter, der modarbejder fællesskabets interesser. Og den internationale forskning i "højrefløjspopulisme" tyder på, at netop dette udgør et centralt fjendebillede blandt folk på den yderste højrefløj (Carnovan, 1999). En mulighed er således, at folk på den ydre højrefløj definerer deres udgruppe som det etablerede politiske system som sådan, og dermed både toppolitikere fra venstre- (Thorning-Schmidt, Corydon) og højrefløjen (Fogh Rasmussen, Lunde Larsen).

Opsamlende gav delanalyse tre støtte til argumentet om, at troen på konspirationer til dels afspejler folks identifikation med en af de politiske fløje. Vi fandt også støtte til argumentet om, at had til politiske modstandere motiverer troen, og at dette gælder for begge fløje. Som analysen også viste, krævede

denne konklusion dog en vis nuancering: noget tyder på, at folk, der identificerer sig stærkt med højrefløjen, er villige til at tro på konspirationer om både venstre- og højrefløjspolitikere.

Figur 3: Identitet, følelser og tro på konspirationer

Note: Estimerede regressionskoefficienter fra lineære regressionsmodeller med 95 % konfidensintervaller, hvor der kontrolleres for køn, alder, uddannelse og politisk ideologi. Værdier > 0 indikerer positiv korrelation med troen på konspirationer, mens værdier < 0 indikerer negativ korrelation. Sorte symboler: $p < 0,05$; Grå symboler: $p > 0,05$.

Danskernes tro på konspirationer: Opsamling

Mange tidligere studier har antaget, at troen på konspirationsteorier udspringer af paranoid angst, usikkerhed eller et konspiratorisk verdenssyn. Selvom disse teorier givetvis har noget for sig, har vi i denne artikel argumenteret, at de ikke kan være hele forklaringen. Konkret har vi brugt teorier om politisk motiveret tænkning til at argumentere, at troen på politiske konspirationer (delvist) er strategisk: Folk tror på de konspirationsteorier, der stemmer overens med hvem, de opfatter som deres politiske “fjender”.

Empirisk så vi, at selvom troen på konspirationer i Danmark generelt er lav, så fulgte den et klart mønster: Venstreorienterede troede i højere grad på konspirationer, der stillede højrefløjen i et dårligt lys – som at Fogh Rasmussen gik ind i Irak for egen vindings skyld – mens højreorienterede troede mere på konspirationer, der angreb venstrefløjen – som at Thorning-Schmidt fik sær-

behandling i sin skattesag. Disse fund stemmer overens med tidligere studier fra særligt USA (f.eks. Millet o.a., 2016; Pasek o.a., 2014). Vores resultater indikerer dermed, at selv i Danmark – der på en række parametre, såsom tillid til medierne og parlamentarisk konsensuskultur, adskiller sig markant fra USA – er troen på konspirationer drevet af skepsis, mistillid og had til ens politiske modstandere. Det tyder på, at den politiske polarisering ikke behøver at være særligt stærk, før politiske konspirationer fænger an.

Vi fandt også en ideologisk asymmetri i danskernes tilbøjelighed til at tro på konspirationsteorier. Folk, der kognitivt og følelsesmæssigt identificerer sig som venstre- eller højreorienterede, er lige tilbøjelige til at tro på konspirationsteorier, der rammer toppolitikere fra den modsatte fløj. Modsat personer på venstrefløj tror personer på den yderste højrefløj dog også på konspirationsteorier, der rammer toppolitikere fra deres egen fløj. Selvom vi ikke kan give en endegyldig forklaring på denne asymmetri, er vores fortolkning, at det handler om, hvem den politiske fjende er. For personer på den yderste højrefløj er fjenden ikke blot venstrefløj, men alle i den politiske elite – og dermed det etablerede politiske system som sådan. Derfor støtter de hele viften af konspirationsteorier, uanset om det er den venstre- eller den højreorienterede elite, som portrætteres negativt. Et centralt næste skridt for forskningen i konspirationsteorier – både nationalt og internationalt – er at undersøge denne forklaring direkte. Den centrale politiske rolle, som højrepopulismen spiller i disse år, tyder således på, at et had til eliten udgør en ny central skillelinje, hvoromkring intens polarisering kan opstå; og denne skillelinje er vigtig at få belyst nærmere, også i forhold til konspirationer.

Vores studie har naturligvis også en række begrænsninger. For det første undersøgte vi kun et mindre antal konspirationer. Som vi har diskuteret, kan nogle af de specifikke resultater derfor være farvet af vores helt præcise valg. Det er således vigtigt at få undersøgt udbredelsen af troen på andre konspirationer også. For det andet hviler resultaterne på en spørgeskemaundersøgelse. Og selvom det er svært at få adgang til folks tanker og meninger på andre måder, kan man ikke altid stole på folks svar. På den ene side kan det være, at nogle personer ikke vil indrømme, at de tror på spektakulære konspirationsteorier. På den anden side tyder nogle studier på, at folk siger, at de tror på konkrete konspirationsteorier, selvom de faktisk ikke gør det (Khanna og Sood, 2018). På den måde bør man være varsom med at fortolke alt for stærkt på den præcise andel, som ytrer støtte til en given konspirationsteori. Andelen kan være enten under- eller overestimeret. Derimod kan man formentlig stole mere på den relative tro på de forskellige konspirationsteorier, og dermed også på hvilke konspirationsteorier forskellige grupperinger og personer fæster mest lid til.

Litteratur

- Bankert, Alexa, Leonie Huddy og Martin Rosema (2016), "Measuring partisanship as a social identity in multi-party systems", *Political Behavior*, 39(1): 103-32.
- Berinsky, Adam J (2015), "Rumors and health care reform: Experiments in political misinformation", *British Journal of Political Science*, 47(2): 241-62.
- Bisgaard, Martin (2019), "How getting the facts right can fuel partisan-motivated reasoning", *American Journal of Political Science*.
- Bisgaard, Martin og Rune Slothuus (2018), "Partisan elites as culprits? How party cues shape partisan perceptual gaps", *American Journal of Political Science*, 62(2): 456-69.
- Canovan, Margaret (1999), "Trust the people! Populism and the two faces of democracy", *Political studies*, 47(1): 2-16.
- DiFonzo, Nicholas og Prashant Bordia (2007), "Rumor, gossip and urban legends", *Diogenes*, 54(1): 19-35.
- Federico, Christopher M., John T. Jost, Antonio Pierro og Arie W Kruglanski (2007), "The need for closure and political attitudes: Final report for the anes pilot", *ANES Pilot Study Report*.
- Gentzkow, Matthew A. og Jesse M. Shapiro (2004), "Media, education and anti-americanism in the muslim world", *Journal of Economic perspectives*, 18(3): 117-33.
- Hansen, Kasper M og Rune Stubager (2017), *Oprør fra udkanten: Folketingsvalget 2015*. København: Djøf Forlag.
- Hofstadter, Richard (1965), *The paranoid style in American politics*, New York: Knopf.
- Horowitz, Donald L. (2001), *The deadly ethnic riot*, University of California Press.
- Iyengar, Shanto og Sean J. Westwood (2014), "Fear and loathing across party lines: New evidence on group polarization", *American Journal of Political Science*, 59(3): 690-707.
- Iyengar, Shanto, Gaurav Sood og Yphtach Lelkes (2012), "Affect, not ideology", *Public Opinion Quarterly*, 76(3): 405-31.
- Jolley, Daniel og Karen M. Douglas (2013), "The social consequences of conspiracism: carbon footprint", *British Journal of Psychology*, 105(1): 35-56.
- Jost, John T, Brian A. Nosek og Samuel D. Gosling (2008), "Ideology: Its resurgence in social, personality, and political psychology", *Perspectives on Psychological Science*, 3(2): 126-36.
- Jost, John T., Sander van der Linden, Costas Panagopoulos og Curtis D. Hardin (2018), "Ideological asymmetries in conformity, desire for shared reality, and the spread of misinformation", *Current Opinion in Psychology*, 23: 77-83.
- Khanna, Kabir og Gaurav Sood (2018), "Motivated responding in studies of factual learning", *Political Behavior*, 40(1): 79-101.
- Kull, Steven, Clay Ramsay og Evan Lewis (2003), "Misperceptions, the media, and the iraq war",
- Lewandowsky, Stephan, Klaus Oberauer og Gilles E. Gignac (2013), "Nasa faked the moon landing: Therefore, (climate) science is a hoax", *Psychological Science*, 24(5): 622-33.
- Miller, Joanne M., Kyle L. Saunders og Christina E. Farhart (2015), "Conspiracy endorsement as motivated reasoning: The moderating roles of political knowledge and trust", *American Journal of Political Science*, 60(4): 824-44.
- Morozov, Evgeny (2011), *The Net Delusion: The Dark Side of Internet Freedom*, Cambridge: Perseus Books.
- Pasek, Josh, Tobias H. Stark, Jon A. Krosnick og Trevor Tompson (2015), "What motivates a conspiracy theory? Birther beliefs, partisanship, liberal-conservative ideology, and anti-black attitudes", *Electoral Studies*, 40: 482-89.
- Petersen, Michael B. (2018), "Falske nyheders magt: Hvorfor tror vi på dem, hvorfor spreder vi dem?" *Økonomi & Politik*, 91(1): 86-94.
- Political Science Quarterly*, 118(4): 569-98.
- Slothuus, Rune og Claes H. de Vreese (2010), "Political parties, motivated reasoning, and issue framing effects" *The Journal of Politics*, 72(3): 630-45.
- Stempel, Carl, Thomas Hargrove og Guido H. Stempel (2007), "Media use, social structure, and belief in 9/11 conspiracy theories", *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 84(2): 353-72.
- Sunstein, Cass R. og Adrian Vermeule (2009), "Conspiracy theories: Causes and cures" *Journal of Political Philosophy*, 17(2): 202-27.
- Swami, Viren og Rebecca Coles (2010), "The truth is out there: Belief in conspiracy theories", *The Psychologist*, 23(7): 560-3.
- Swami, Viren, Rebecca Coles, Stefan Stieger, Jakob Pietschnig, Adrian Furnham, Sherry Rehim og Martin Voracek (2011), "Conspiracist ideation in Britain and Austria: Evidence of a monological belief system and associations between individual psychological differences and real-world and fictitious conspiracy theories", *British Journal of Psychology*, 102(3): 443-63.
- Taber, Charles S. og Milton Lodge (2006), "Motivated skepticism in the evaluation of political beliefs", *American Journal of Political Science*, 50(3): 755-69.
- Togeb, Lise, Peter M. Christiansen, Torben B. Jørgensen og Signild Vallgård (2003), *Magt og demokrati i Danmark, Hovedresultater fra Magtudredningen*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Uscinski, Joseph E. og Joseph M. Parent (2014), *American Conspiracy Theories*, New York: Knopf.
- Uscinski, Joseph E., Casey Klofstad og Matthew D. Atkinson (2016), "What drives conspiratorial beliefs? The role of informational cues and predispositions", *Political Research Quarterly*, 69 (1): 57-71.
- YouGov (2019), "Which science-based conspiracy theories do Britons believe?" <https://yougov.co.uk/topics/science/articles-reports/2019/04/24/which-science-based-conspiracy-theories-do-britons>

Appendiks

Tabel A1: Politisk ideologi og konspirationer om venstrefløj			
	venstrefløjsvold	hts	Corydon og toppost
ideologi	0.419*** (0.043)	0.435*** (0.048)	0.017 (0.048)
køn (1=mand)	0.088*** (0.022)	0.008 (0.024)	-0.012 (0.024)
alder	0.0004 (0.001)	-0.0001 (0.001)	0.002** (0.001)
uddannelse	-0.009 (0.007)	-0.015** (0.007)	-0.023*** (0.006)
konstant	-0.057 (0.060)	0.290*** (0.061)	0.516*** (0.053)
observationer	834	834	834

Note: * $p < 0.1$; ** $p < 0.05$; *** $p < 0.01$. Politisk ideologi skaleret 0-1, hvor høje værdier indikerer højreorienterede holdninger. Tro på konspirationer skaleret 0-1, hvor høje værdier angiver større tro på de er sande.

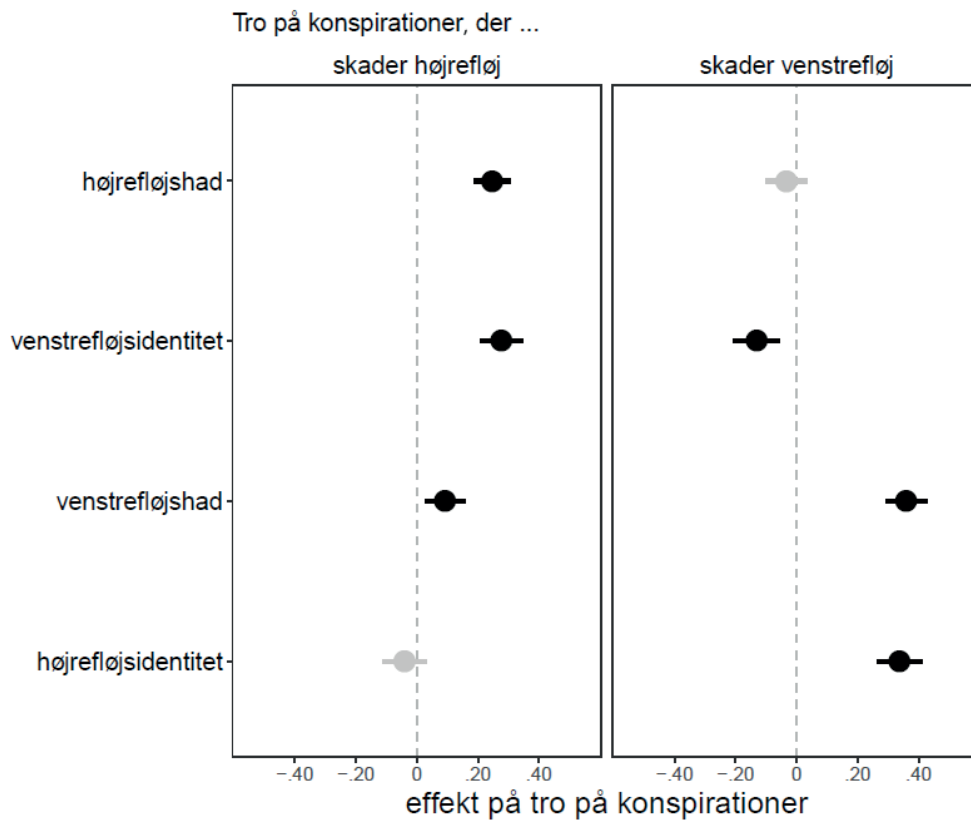
Tabel A2: Politisk ideologi og konspirationer om højrefløj			
	afr	højrefløjensnetværk	ell
ideologi	-0.240*** (0.045)	-0.106*** (0.037)	-0.258*** (0.048)
køn (1=mand)	-0.014 (0.022)	0.011 (0.018)	0.001 (0.024)
alder	0.001 (0.001)	0.0001 (0.001)	-0.001 (0.001)
uddannelse	-0.028*** (0.006)	-0.017*** (0.005)	-0.010 (0.007)
konstant	0.553*** (0.046)	0.265*** (0.061)	0.638*** (0.057)
observationer	837	837	837

Note: * $p < 0.1$; ** $p < 0.05$; *** $p < 0.01$. Politisk ideologi skaleret 0-1, hvor høje værdier indikerer højreorienterede holdninger. Tro på konspirationer skaleret 0-1, hvor høje værdier angiver større tro på de er sande.

Tabel A3: Politisk ideologi og apolitiske konspirationer			
	bush	månelanding	vacciner
ideologi	-0.097*** (0.036)	-0.010 (0.042)	0.094** (0.44)
køn (1=mand)	0.032* (0.018)	-0.051** (0.021)	-0.001 (0.021)
alder	-0.004*** (0.001)	-0.002** (0.001)	0.002*** (0.001)
uddannelse	-0.019*** (0.006)	-0.027*** (0.006)	-0.025*** (0.005)
konstant	0.397*** (0.053)	0.467*** (0.053)	0.209*** (0.046)
observationer	882	882	882

Note: * $p < 0.1$; ** $p < 0.05$; *** $p < 0.01$. Politisk ideologi skaleret 0-1, hvor høje værdier indikerer højreorienterede holdninger. Tro på konspirationer skaleret 0-1, hvor høje værdier angiver større tro på de er sande.

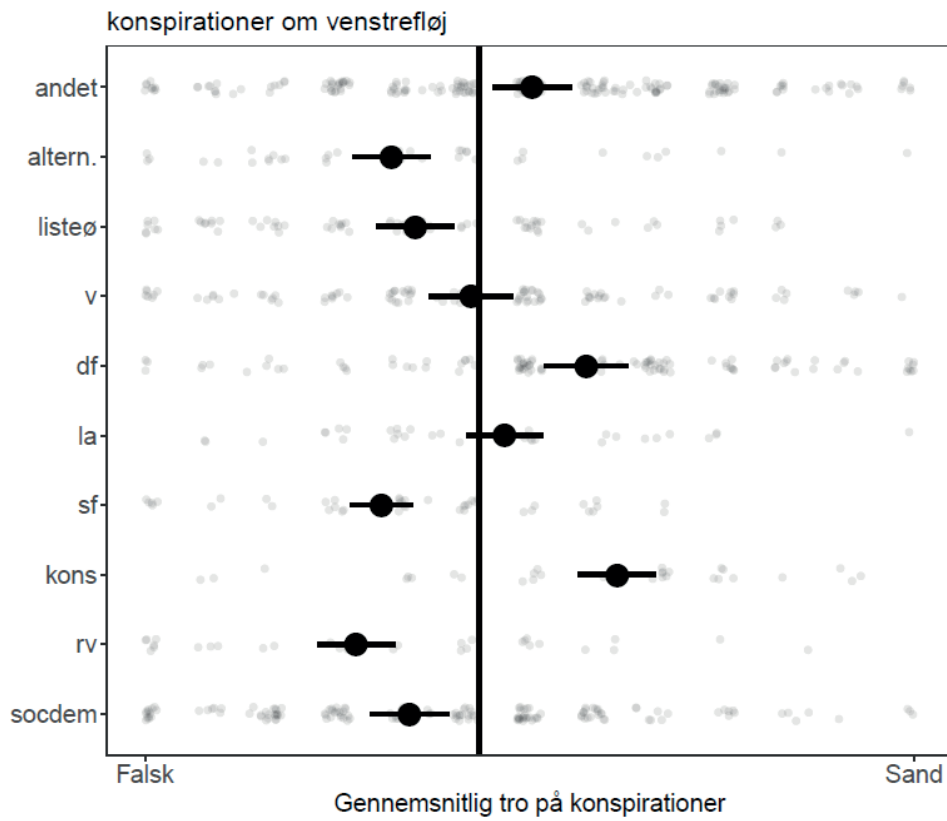
Figur A1: Identitet, følelser og tro på konspirationer u. kontrol for politisk ideologi

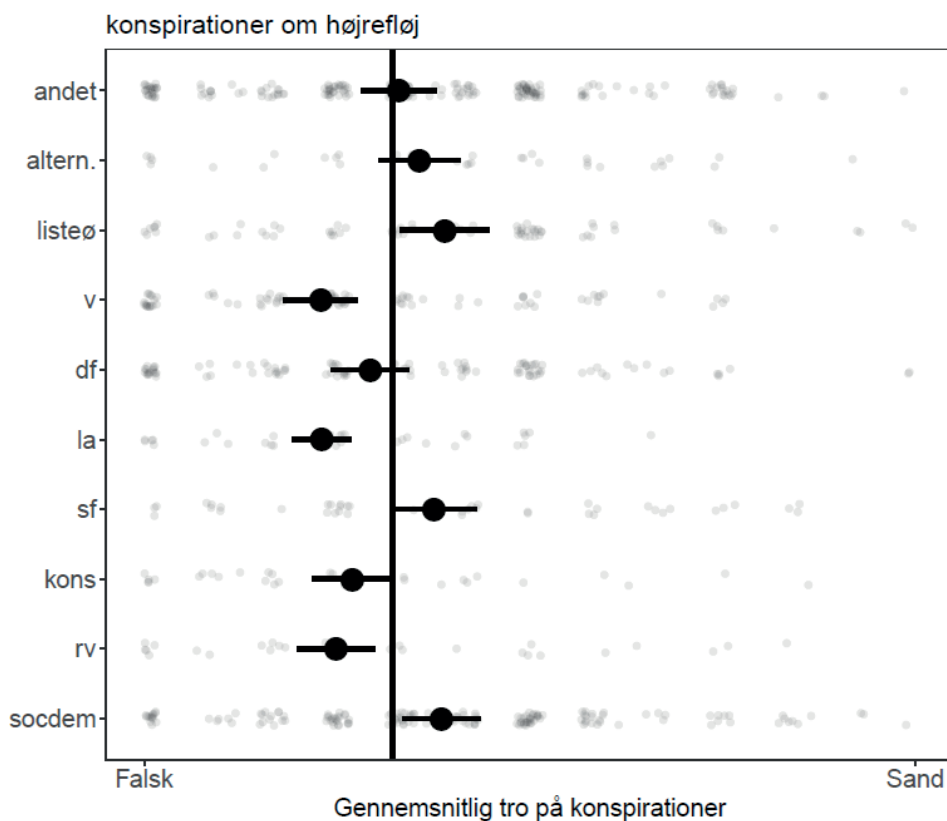
Note: Estimerede regressionskoefficienter fra lineære regressionsmodeller med 95% konfidensintervaller. Værdier > 0 indikerer positiv korrelation med troen på konspirationer, mens værdier < 0 indikerer negativ korrelation. Sort: $p < 0,05$; Grå: $p > 0,05$.

Figur A2-A3 viser den gennemsnitlige tro på venstre- og højrefløjskonspirationer, betinget af hvem respondenterne ville stemme på, hvis der var valg i morgen. Resultaterne replicerer på mange måder konklusionen fra hovedteksten: Folk, der stemmer på venstreorienterede partier, er mere tilbøjelige til at tro på konspirationer om højrefløjen, og vice versa. Men vi ser også den samme asymmetri som i hovedteksten: Respondenter, der vil stemme på højrefløjspartiet Dansk Folkeparti, tror mere på konspirationer om venstrefløjen end Venstrefolk og Liberal Alliance-vælgere; men de tror også mere på konspirationer om højrefløjen.

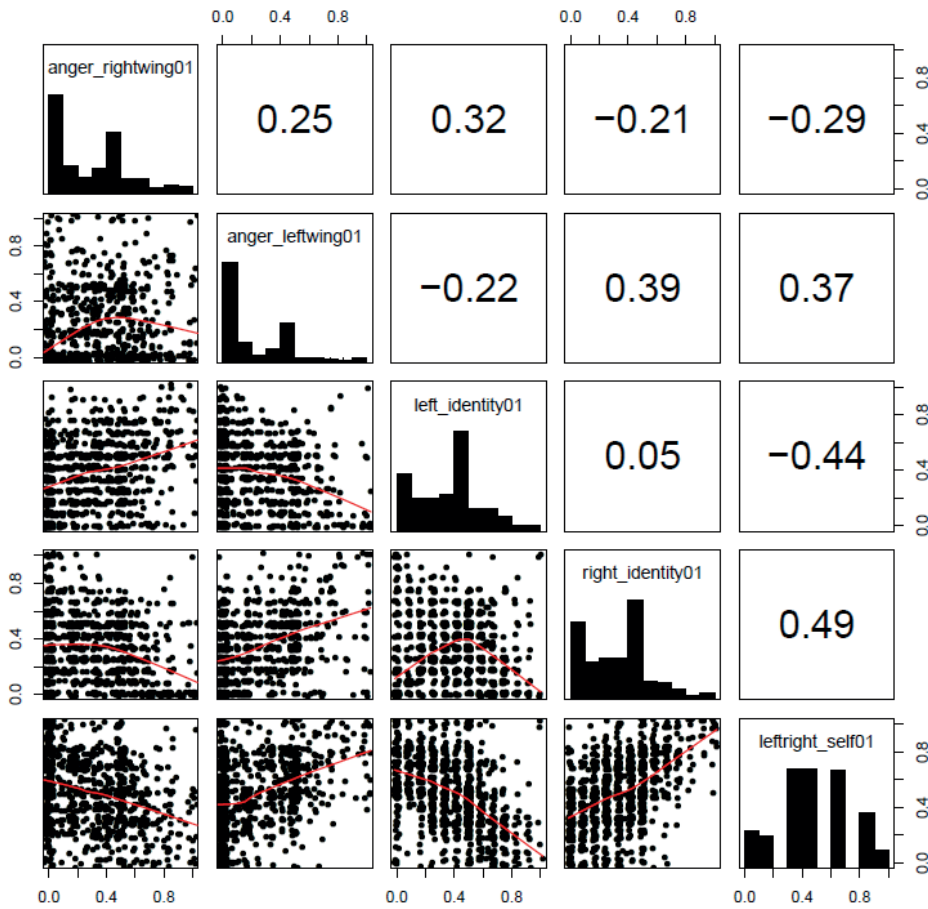
Figur A2: Partiidentifikation og tro på konspirationer

Figur A3: Partiidentifikation og tro på konspirationer

Figur A4: Korrelationer ml politisk ideologi, identitet og følelser

Note: anger_rightwing01: Had til højrefløj; anger_leftwing01: Had til venstrefløj; xleft_identity01: Identifikation med venstrefløj; right_identity01: Identifikation med højrefløj; leftright_self01: Venstre-højre-selvplacering

Partibog eller tegnebog?

Borgernes holdninger til offentligt ansattes overenskomstkra v i 2018

Temanummer: Politisk polarisering i Danmark

Borgerne er tilbøjelige til at støtte et politisk standpunkt, alene fordi det kommer fra deres parti. Vi ved dog kun lidt om, hvor grænsen for partiernes påvirkning går. Følger borgerne deres parti, selv om partiets politik er i direkte modstrid med deres økonomiske egeninteresse? Vi bruger de offentligt ansattes overenskomstforhandlinger i foråret 2018 som anledning til at undersøge dette spørgsmål. En spørgeskemaundersøgelse viser, at i tråd med deres egeninteresse bakkede de offentligt ansatte i høj

grad op om de offentligt ansattes overenskomstkra v, langt mere end de privat ansatte og på tværs af partiskel. Et eksperiment viser dog, at offentligt ansatte var villige til at gå imod deres egeninteresse og dæmpe opbakningen til de offentligt ansattes kra v, hvis deres parti – Socialdemokratiet eller Venstre – stod på arbejdsgivernes side. De politiske partier kan påvirke borgernes holdninger, selv når klar egeninteresse er på spil. Partibogen har nogen vægt over for tegnebogen.

De politiske partier spiller en vigtig rolle for borgernes politiske holdningsdannelse. Borgerne er tilbøjelige til at støtte de standpunkter og forslag, som kommer fra et parti, de sympatiserer med eller føler sig knyttet til, og omvendt gå imod tilsvarende standpunkter og forslag, hvis de kommer fra et parti, de ikke har sympati for eller stemmer på (Slothuus, 2010a; Slothuus og de Vreese, 2010; Togeby, 2004: 271-2).

Da VK-regeringen, støttet af Dansk Folkeparti, vendte på en tallerken i maj 2010 og foreslog at halvere dagspengeperioden fra fire til to år, førte det til et markant skift i holdningerne til dagpenge hos de tre partiers vælgere. Støtten til at halvere dagspengeperioden steg med cirka 15 procentpoint hos partiernes vælgere, mens holdningerne var uændrede hos de socialdemokratiske og venstrefløjens vælgere (Bisgaard og Slothuus, 2019; Slothuus, Petersen og Rathlev, 2012). Et andet eksempel på partiernes påvirkning af borgernes holdninger kommer fra et eksperiment gennemført efter folketingsvalget i 2015. Her svarede to ud af tre socialdemokratiske vælgere, at de anså et fald i arbejdsløsheden på 40.000 personer for et "stort fald", hvis udviklingen blev sat i forbindelse med Helle Thorning-Schmidts socialdemokratisk ledede regering, mens det kun gjaldt én ud af tre socialdemokrater, hvis udviklingen blev sat i forbindelse med Lars Løkke Rasmussens borgerlige regering. De borgerlige vælgere udviste samme svarmønster, blot med modsat fortegn (Slothuus, 2017).

At borgerne er tilbøjelige til at støtte et politisk standpunkt, alene fordi det kommer fra deres parti, rejser spørgsmålet, hvor grænsen går for partiernes påvirkning. Følger borgerne deres parti på alle emner – uanset hvilke konsekvenser et politisk forslag får for dem selv? Et oplagt sted at forvente, at

MARTIN BISGAARD
adjunkt, Institut
for Statskundskab,
Aarhus Universitet,
mbisgaard@ps.au.dk

RUNE SLOTHUUS
professor, Institut
for Statskundskab,
Aarhus Universitet,
slothuus@ps.au.dk

partierne har en begrænset mulighed for at påvirke borgernes holdninger, er i situationer, hvor partiernes standpunkter er i direkte modstrid med borgernes privatøkonomiske interesser. I denne artikel undersøger vi, om borgerne er så loyale over for deres parti, at de er villige til at følge partilinjen, selv om den går imod deres økonomiske egeninteresse. Følger borgernes holdninger partibogen eller tegnebogen?

En velegnet anledning til at undersøge dette spørgsmål kom med de offentligt ansattes overenskomstforhandlinger i foråret 2018. De offentligt ansattes organisationer stod stejlt over for de offentlige arbejdsgivere i nogle historisk konfliktfyldte og langtrukne forhandlinger (Hansen og Mailand, 2019). I kraft af deres borgmester- og ministerposter havde de offentlige arbejdsgivere tydelige partipolitiske ansigter.

Det gjaldt blandt andet de kommunale arbejdsgivere i Kommunernes Landsforening. I vores undersøgelse udnytter vi den naturlige partipolitiske variation, der opstod, da formandsposten for Kommunernes Landsforening undervejs i forhandlingerne skiftede fra venstremanden Martin Damm til socialdemokraten Jacob Bundsgaard. Med et eksperiment indbygget i en spørgeskemaundersøgelse, gennemført da konflikten toppede, kan vi undersøge, om befolkningens holdninger påvirkes af, hvilket politisk parti – Venstre eller Socialdemokratiet – der står som arbejdsgivernes repræsentant over for de offentligt ansatte. Vi er særligt interesserede i, hvordan de offentligt ansattes holdninger påvirkes, hvis deres parti taler arbejdsgivernes sag og går imod de offentligt ansattes krav. Vil lønmodtagernes ansættelse i den offentlige sektor trumfe deres partitilhørsforhold? Eller vil de lade sig påvirke af deres parti, selv om det går imod deres økonomiske egeninteresse som offentligt ansat?

Egeninteresse og grænser for partiernes påvirkning af holdninger?

Flere teorier giver en forklaring på, hvorfor de politiske partier kan udøve en betydelig påvirkning af borgernes politiske holdninger (for en oversigt, se Leeper og Slothuus, 2014). Nogle fremhæver, at borgerne på grund af begrænset viden og interesse i at sætte sig ind i detaljer om politiske sager og forslag ganske enkelt vælger at følge anbefalingen fra det parti, de plejer at stemme på. Andre peger på, at borgere, der identificerer sig med et politisk parti, opbygger et tæt følelsesmæssigt bånd med partiet, som får dem til at se verden gennem et ”partisk filter” og således altid vil se partiets politiske forslag og standpunkter i et positivt lys.

Uanset den præcise teoretiske mekanisme bliver resultatet, at borgerne er tilbøjelige til at være enige med de politiske standpunkter og forslag, som deres parti står bag. I tråd med de teoretiske forventninger har både internationale og danske undersøgelser vist, at de politiske partier kan påvirke borgernes holdninger til en række politiske emner (Petersen, Skov, Serritzlew og Ramsø, 2013; Petersen, Slothuus og Tøgeby, 2010; Slothuus, 2010b; Aarøe, 2012), opfattelser af den økonomiske udvikling (Bisgaard 2019; Bisgaard og Slot-

huus 2018) og vurderinger af politiske skandalesager (Bhatti, Hansen og Olsen, 2013).

I modsætning til de politiske partiers veldokumenterede indflydelse på holdningsdannelsen er der mere begrænset empirisk støtte til, at økonomisk egeninteresse skulle være en generel drivkraft bag borgernes politiske holdninger. Egeninteresse kan vurderes ud fra de umiddelbare positive eller negative konsekvenser af et politisk forslag for en borgers egen materielle velstand (Sears og Funk, 1991: 16). Det er dog kun, hvis de økonomiske konsekvenser af politiske tiltag er meget tydelige for borgeren og entydigt til gavn eller ulempe, at egeninteressen ser ud til at påvirke politiske holdninger – f.eks. hvis rygere skal tage stilling til et forslag om højere tobaksafgifter (Chong, 2013: 102).

Påvirkningen fra de politiske partier har meget sjældent været undersøgt sammen med økonomisk egeninteresse. Formålet med vores undersøgelse er at bringe de to perspektiver sammen og belyse, om borgernes holdninger påvirkes af deres parti, selv om partiets politik går imod deres egeninteresse. Altså om borgerne følger partibogen eller tegnebogen, når de tager stilling til et politisk forslag.

De offentligt ansattes overenskomstforhandlinger i 2018 er et godt emne til at undersøge dette spørgsmål. Dels var der nogle meget klare økonomiske interesser på spil for de offentligt ansatte, dels havde konflikten en klar partipolitisk dimension (for en grundig gennemgang af forløbet, se Hansen og Mailand, 2019).

Forhandlingerne handlede især om tre store knaster, som delte de offentlige arbejdsgivere og lønmodtagere: hvor store lønstigninger de offentligt ansatte skulle have, hvorvidt den betalte spisepause skulle sikres som en del af overenskomsten samt folkeskolelærernes krav om en genforhandling af deres arbejdstid. De tre knaster blev koblet tæt sammen, fordi de offentligt ansattes organisationer indgik en såkaldt musketéred, hvor de stod sammen om, at ingen af dem ville indgå et forlig, før alle tre lønmodtagerkrav var blevet opfyldt. Det lykkedes de offentligt ansattes fagforeninger at mobilisere en høj grad af opbakning fra deres medlemmer, og den langstrakte konflikt blev dækket massivt af medierne.

Samtidig var overenskomstforhandlingerne i sagens natur tæt knyttet til det politiske system, eftersom arbejdsgiverne i stat, regioner og kommuner er politikere i henholdsvis regeringen, Danske Regioner og Kommunernes Landsforening. I spidsen for de offentlige arbejdsgivere stod innovationsminister Sophie Løhde (Venstre) og bestyrelsen i Kommunernes Landsforening (KL), der udsendte lockoutvarsel for 250.000 kommunalt ansatte, bestod af 17 kommunalpolitikere.

Den partipolitiske dimension fremgik også af, at en række folketingsmedlemmer fra forskellige partier kommenterede overenskomstforhandlingerne allerede tidligt i forløbet (Hansen og Mailand, 2019: 25-8). Særligt politikere fra

Enhedslisten, SF og Alternativet, men også Dansk Folkepartis nuværende og tidligere formand, udtalte sig til fordel for de offentligt ansattes krav. Omvendt kom Socialdemokratiets formand Mette Frederiksen på kant med fagbevægelsen og var ikke velkommen som 1. maj-taler i sin folketingskreds i Aalborg, fordi hun ikke afviste, at Socialdemokratiet kunne lægge stemmer til et eventuelt regeringsindgreb mod lønmodtagerne.

Vores undersøgelse udnytter denne konflikt om de offentligt ansattes overenskomster til at belyse, om de offentligt ansatte følger deres egeninteresse som lønmodtagere, og om de er villige til at lade deres holdninger påvirke af de politiske partier, der står som repræsentanter for de offentlige arbejdsgivere. Vores undersøgelse består af to dele. Vi undersøger først betydningen af egeninteresse ved at sammenligne opbakningen til de offentligt ansattes overenskomstkrav blandt offentligt og privat ansatte. Vi bruger altså sektor som en bred operationalisering af egeninteresse. Det er de offentligt ansatte, som får direkte økonomisk fordel af, at de offentligt ansattes overenskomstkrav bliver opfyldt. Omvendt risikerer de privat ansatte at skulle betale højere skat eller nøjes med færre velfærdsydelse, hvis de offentligt ansatte skal have mere i løn. Hvis egeninteresse har betydning, må de offentligt ansatte således forventes i højere grad at bakke op om overenskomstkravene end de privat ansatte.

Dernæst undersøger vi med et eksperiment, i hvilket omfang oplysninger om, at henholdsvis Venstre eller Socialdemokratiet står på de offentlige arbejdsgivers side, påvirker borgernes holdninger. Som nævnt udnytter vi den naturlige partipolitiske variation, der opstod, da formandsposten for Kommunernes Landsforening skiftede fra en Venstre-borgmester til en socialdemokratisk borgmester. Her er vi særligt interesserede i, om de offentligt ansatte lader sig påvirke, hvis deres parti taler arbejdsgivernes sag og dermed går imod de offentligt ansattes krav. Derved kan vi undersøge, i hvilket omfang partitilhørsforhold eller egeninteresse påvirker borgernes holdninger til emnet.

Design af spørgeskemaundersøgelse og eksperiment

For at undersøge danske lønmodtagernes holdninger til de offentligt ansattes overenskomstkrav gennemførte vi en spørgeskemaundersøgelse i marts-april 2018. Analysefirmaet Epinion stod for den praktiske gennemførelse af dataindsamlingen, som blev finansieret af en Sapere Aude-bevilling fra Danmarks Frie Forskningsfond (DFR – 4003-00192B). Timingen af undersøgelsen var vigtig, fordi vi ønskede at måle holdningerne, mens konflikten mellem offentlige arbejdsgivere og lønmodtagere var på sit højeste. På den måde kunne vi måle borgernes holdninger, mens mediedækningen var mest intens og borgerne mest opmærksomme på konflikten. Undersøgelsen blev derfor indsamlet i perioden fra 16. marts til 19. april 2018, det vil sige mens parterne forhandlede i Forligsinstitutionen og gennem den periode, hvor forligsmanden to gange udsatte konflikten med 14 dage. De sidste interview blev afsluttet, før det første forlig kom i hus.

Svarpersoner

For at kunne sammenligne holdningerne til de offentligt ansattes overenskomstkrav på tværs af sektor og partitilhørsforhold havde vi brug for et tilstrækkeligt stort antal svarpersoner blandt både offentligt og privat ansatte inden for hver partigruppe. Dataindsamlingen sigtede derfor efter en omtrentlig lige fordeling af lønmodtagere fra den offentlige og private sektor inden for henholdsvis partierne i rød og blå blok (se tabel 1).

Målgruppen for undersøgelsen på Epinions Danmarkspanel var derfor danske lønmodtagere mellem 25 og 65 år, der (a) arbejder i enten den private eller den offentlige sektor og (b) angiver at ville stemme på et parti fra rød eller blå blok. Svarpersonernes sektor blev målt ved at kombinere spørgsmålene "Hvad laver du i øjeblikket?" (hvor personer, der svarede "lønmodtager" indgik i den videre undersøgelse) og "I hvilken sektor arbejder du?". Partitilhørsforholdet blev målt med spørgsmålene "Hvem ville du stemme på, hvis der var folketingsvalg i morgen?" og "Selvom du er i tvivl om, hvem du vil stemme på, vil vi alligevel spørge dig, om der er et parti, du hælder mest mod?" Svarpersonerne blev præsenteret for en liste med de 11 partier, der var opstillingsberettigede til folketingsvalget.

Der er dog i den indledende del af dataindsamlingen (frem til 4. april) også indsamlet interview med lønmodtagere, som ikke i spørgeskemaundersøgelsen har tilkendegivet, hvilket parti de ville (hælde til at) stemme på (355 besvarelser). For at sikre et tilstrækkeligt højt antal svarpersoner og for at kunne afslutte dataindsamlingen, mens forhandlingerne i Forligsinstitutionen stadig stod på, blev Epinions dataindsamling suppleret med data indsamlet af YouGov fokuseret mod danske lønmodtagere mellem 25 og 65 år, der (a) arbejder i enten den private eller den offentlige sektor og (b) angiver at ville stemme på Socialdemokratiet eller Venstre. I alt har 3.718 svarpersoner besvaret spørgeskemaet, hvoraf 3.306 besvarelser er indsamlet på Epinions Danmarkspanel og 412 på YouGovs panel. Tabel 1 viser den samlede fordeling af svarpersonerne på tværs af ansættelsessektor og partiblok.

Tabel 1: Fordeling af svarpersoner i undersøgelsen

	Privat ansat	Offentligt ansat
Blå blok	823 (54 pct.)	706 (46 pct.)
Rød blok	863 (48 pct.)	922 (52 pct.)

Note: Blå blok omfatter Venstre, Liberal Alliance, Det Konservative Folkeparti, Dansk Folkeparti og Nye Borgerlige. Rød blok omfatter Socialdemokratiet, Radikale Venstre, SF, Enhedslisten og Alternativet.

Måling af holdninger og et eksperiment

For at måle holdningerne til forskellige aspekter af overenskomstforhandlingerne stillede vi fire spørgsmål. Vi spurgte om deltagernes holdning til arbejdsgivernes beslutning om at varsle lockout samt til de tre store knaster i

forhandlingerne: størrelsen af lønstigningerne, den betalte spisepause og lærernes arbejdstid (se nedenfor).

Vi valgte at fokusere spørgsmålene på konflikten på det kommunale område af to grunde. For det første omfattede konflikten på det kommunale område den største gruppe af offentligt ansatte lønmodtagere (Kommunernes Landsforening varslede lockout af 250.000 kommunalt ansatte). I vores stikprøve var over halvdelen af de offentligt ansatte ansat i en kommune og dermed direkte berørte af denne del af forhandlingerne. For det andet gjorde fokuset på det kommunale område det muligt for os at bruge formandsskiftet i KL i eksperimentet. Begivenhederne ville det sådan, at da KL udsendte lockoutvarslen den 7. marts 2018, var borgmester Martin Damm fra Venstre formand for KL. Dagen efter, den 8. marts, valgtes borgmester Jacob Bundsgaard fra Socialdemokratiet som formand for KL. Vi kunne derfor i overensstemmelse med de faktiske forhold præsentere svarpersonerne for forskellige versioner af spørgsmålene, der henviste til enten Martin Damm eller Jacob Bundsgaard som KL-formand.

Den eksperimentelle stimulus bestod således i, at holdningsspørgsmålene kobledede arbejdsgivernes position eksplicit til enten Venstre eller Socialdemokratiet. Desuden indeholdt eksperimentet en kontrolgruppe, som ikke fik en eksplicit henvisning til noget parti. Derved fik eksperimentet tre betingelser:

- Kontrolgruppe: Her blev de fire holdningsspørgsmål stillet uden nogen eksplicit henvisning til politiske partier. I stedet indeholdt spørgsmålet en partipolitisk neutral formulering om de offentlige arbejdsgivere, f.eks.: “Arbejdsgiverne i Kommunernes Landsforening har varslet en lockout mod 250.000 kommunalt ansatte...” (se de fulde spørgsmålsformuleringer nedenfor).
- V-afsender: Her kobledede de fire holdningsspørgsmål eksplicit Venstre til arbejdsgivernes position, f.eks.: “Venstre støtter de kommunale arbejdsgiveres sag. Som formand i Kommunernes Landsforening har Martin Damm fra Venstre varslet en lockout mod 250.000 kommunalt ansatte ...”
- S-afsender: Her kobledede de fire holdningsspørgsmål eksplicit Socialdemokratiet til arbejdsgivernes position, f.eks.: “Socialdemokratiet støtter de kommunale arbejdsgiveres sag. Som formand i Kommunernes Landsforening har Jacob Bundsgaard fra Socialdemokratiet varslet en lockout mod 250.000 kommunalt ansatte ...”

Svarpersonerne blev tilfældigt tildelt en af de tre versioner af eksperimentet, hvilket betyder at de tre grupper af svarpersoner var tilnærmelsesvis ens. Hvis der er forskel i deres svar, må det således tilskrives den variation i partiafsender, som de forskellige spørgsmålsformuleringer indeholdt. På den måde kan vi undersøge, om både offentligt og privat ansattes holdninger påvirkes af, om de får at vide, at henholdsvis Venstre eller Socialdemokratiet støtter arbejdsgivernes side i konflikten.

Spørgsmålsformuleringer

I kontrolgruppen havde de fire holdningsspørgsmål følgende ordlyd, hvor svarpersonerne for hvert spørgsmål fik svarmulighederne “Helt enig”, “Enig”, “Nærmest enig”, “Hverken enig eller uenig”, “Nærmest uenig”, “Uenig”, “Helt uenig” og “Ved ikke” (i analysen er variablene omkodet og vendt således, at vi måler den andel af respondenterne, der støtter de offentlig ansattes sag):

- *Lockout*: “For tiden forhandles der overenskomst for de offentligt ansatte. De offentligt ansattes fagforeninger har varslet en strejke, mens de offentlige arbejdsgivere har varslet en lockout, der vil sende lønmodtagerne hjem uden løn. Arbejdsgiverne i Kommunernes Landsforening har varslet en lockout mod 250.000 kommunalt ansatte for at presse lønmodtagerne i forhandlingerne om overenskomst. Hvor enig eller uenig er du i beslutningen om at varsle lockout af de kommunalt ansatte?”
- *Lønstigning*: “De offentligt ansatte og arbejdsgiverne er blandt andet uenige om de ansattes lønudvikling. Arbejdsgiverne ønsker at begrænse de offentligt ansattes lønstigninger. Kommunernes Landsforening har varslet en lockout mod 250.000 kommunalt ansatte for at presse lønmodtagerne til at acceptere lavere lønstigninger. Hvor enig eller uenig er du i, at de offentligt ansattes lønstigninger skal begrænses?”
- *Betalt spisepause*: “De offentligt ansatte og arbejdsgiverne er også uenige om, hvorvidt offentligt ansatte bør have ret til betalt spisepause som en del af overenskomsten. Arbejdsgiverne ønsker, at de offentligt ansattes ret til betalt spisepause ikke skal være en del af overenskomsten. Kommunernes Landsforening har varslet en lockout mod 250.000 kommunalt ansatte for at presse lønmodtagerne til at acceptere, at deres ret til betalt spisepause ikke bliver en del af overenskomsten. Hvor enig eller uenig er du i, at de offentligt ansatte bør have ret til betalt spisepause som en del af overenskomsten?”
- *Lærernes arbejdstid*: “De offentligt ansatte og arbejdsgiverne er også uenige om, hvorvidt lærerne skal have lov til at forhandle en ny aftale om deres arbejdstid. Arbejdsgiverne ønsker ikke at lade lærerne forhandle en ny arbejdstidsaftale. Kommunernes Landsforening har varslet en lockout mod 250.000 kommunalt ansatte for at presse lønmodtagerne til at acceptere en ny overenskomst, uden at lærerne får lov til at forhandle en ny arbejdstidsaftale. Hvor enig eller uenig er du i, at lærerne skal have lov til at forhandle en ny arbejdstidsaftale?”

I de to stimulusgrupper blev spørgsmålsformuleringerne justeret, således at hvert spørgsmål koblede arbejdsgivernes position eksplicit til enten Socialdemokratiet eller Venstre. Sætningerne fik derved følgende ordlyd:

- *Lockout*: “For tiden forhandles der overenskomst for de offentligt ansatte. De offentligt ansattes fagforeninger har varslet en strejke, mens de offentlige arbejdsgivere har varslet en lockout, der vil sende lønmodtagerne hjem uden løn. [Socialdemokratiet / Venstre] støtter de kommunale arbejdsgivers sag. Som formand i Kommunernes Landsforening har [Jacob Bunds-

gaard fra Socialdemokratiet / Martin Damm fra Venstre] varslet en lockout mod 250.000 kommunalt ansatte for at presse lønmodtagerne i forhandlingerne om overenskomst. Hvor enig eller uenig er du i beslutningen om at varsle lockout af de kommunalt ansatte?”

- *Lønstigning*: “De offentligt ansatte og arbejdsgiverne er blandt andet uenige om de ansattes lønudvikling. [Socialdemokratiet / Venstre] støtter arbejdsgivernes ønske om at begrænse de offentligt ansattes lønstigninger. Som formand i Kommunernes Landsforening har [Jacob Bundsgaard fra Socialdemokratiet / Martin Damm fra Venstre] varslet en lockout mod 250.000 kommunalt ansatte for at presse lønmodtagerne til at acceptere lavere lønstigninger. Hvor enig eller uenig er du i, at de offentligt ansattes lønstigninger skal begrænses?”
- *Betalt spisepause*: “De offentligt ansatte og arbejdsgiverne er også uenige om, hvorvidt offentligt ansatte bør have ret til betalt spisepause som en del af overenskomsten. [Socialdemokratiet / Venstre] støtter arbejdsgivernes ønske om, at de offentligt ansattes ret til betalt spisepause ikke skal være en del af overenskomsten. Som formand i Kommunernes Landsforening har [Jacob Bundsgaard fra Socialdemokratiet / Martin Damm fra Venstre] varslet en lockout mod 250.000 kommunalt ansatte for at presse lønmodtagerne til at acceptere, at deres ret til betalt spisepause ikke bliver en del af overenskomsten. Hvor enig eller uenig er du i, at de offentligt ansatte bør have ret til betalt spisepause som en del af overenskomsten?”
- *Lærernes arbejdstid*: “De offentligt ansatte og arbejdsgiverne er også uenige om, hvorvidt lærerne skal have lov til at forhandle en ny aftale om deres arbejdstid. [Socialdemokratiet / Venstre] støtter arbejdsgivernes ønske om ikke at lade lærerne forhandle en ny arbejdstidsaftale. Som formand i Kommunernes Landsforening har [Jacob Bundsgaard fra Socialdemokratiet / Martin Damm fra Venstre] varslet en lockout mod 250.000 kommunalt ansatte for at presse lønmodtagerne til at acceptere en ny overenskomst, uden at lærerne får lov til at forhandle en ny arbejdstidsaftale. Hvor enig eller uenig er du i, at lærerne skal have lov til at forhandle en ny arbejdstidsaftale?”

Sektor, partivalg og holdning til overenskomstkrav

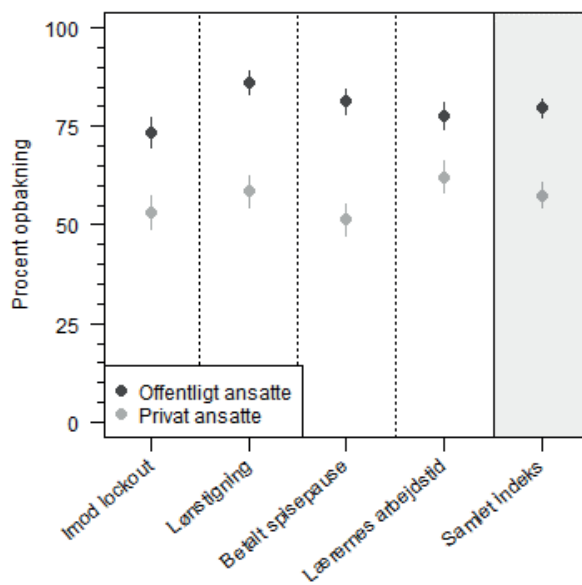
Før vi analyserer eksperimentet med partiafsendere, undersøger vi, om de offentligt ansatte vitterligt havde særlige interesser på spil i overenskomstforhandlingerne. Hvis egeninteresse har betydning, vil vi forvente, at de offentligt ansatte i højere grad bakker op om overenskomstkravene end de privat ansatte.

Figur 1 viser andelen i procent, der er enige (nærmest enig + enig + helt enig) i hvert af de fire holdningsspørgsmål, opdelt efter om svarpersonerne er offentligt eller privat ansatte. Det samlede indeks angiver den gennemsnitlige andel, der støtter de offentligt ansattes krav på alle fire spørgsmål. Svarene baserer sig kun på svarpersonerne i kontrolgruppen, således at en eventuel effekt af partiafsenderen foreløbig holdes ude af resultaterne.

Figur 1 viser, at de offentligt ansatte bakker markant mere op om overenskomstkravene, end de privat ansatte gør. Særligt stor er forskellen på spørgsmålet om lønstigninger til de offentligt ansatte, hvor hele 86 procent af de offentligt ansatte mod kun 58 procent af de privat ansatte er enige i kravet, og på spørgsmålet om betalt spisepause, hvor 81 procent af de offentligt ansatte er enige mod kun 51 procent af de privat ansatte. I begge tilfælde er der altså en forskel mellem offentligt og privat ansatte på cirka 30 procentpoint.

Ser vi på det samlede indeks, som viser den gennemsnitlige opbakning til de fire overenskomstkrav, er 80 procent af de offentligt ansatte enige i kravene, mens det kun gælder 57 procent af de privat ansatte, en forskel på 22 procentpoint (på grund af afrunding). Selv om opbakningen til de offentligt ansattes overenskomstkrav således er ganske høj også hos de privat ansatte, er de offentligt ansatte langt mere positive. Denne sektorforskel er helt i tråd med forventningen om økonomisk egeninteresse.

Figur 1: Holdninger til de offentligt ansattes overenskomstkrav blandt offentligt og privat ansatte

Note: Punkterne viser andelen i procent, der bakker op om de offentligt ansattes krav for hvert holdningsspørgsmål og for et indeks bestående af alle fire spørgsmål. Punkterne angiver andelen, der bakker op om de offentligt ansattes krav ved enten at erklære sig enig (nærmest enig + enig + helt enig) eller uenig (nærmest uenig + uenig + helt uenig) i den position, der støtter de offentligt ansattes krav. De lodrette streger ved hvert punkt angiver 95 procent konfidensintervaller. Svarene baserer sig kun på svarpersonerne i kontrolgruppen. Mindste antal observationer er 542 (offentligt ansatte) og 530 (privat ansatte).

En anden måde at vurdere, hvor stærkt de offentligt ansattes egeninteresse sætter sig igennem på deres holdninger til overenskomstkravene, får vi, hvis vi ud over sektor også opdeler svarpersonerne efter deres partivalg. Vi ved fra tidligere undersøgelser, at vælgerne til venstre for midten er langt mere positive over for velfærdsstaten og den offentlige sektor generelt, end de borgerlige vælgere er (Arendt og Jensen, 2017). Spørgsmålet er, om denne ideologiske

forskel knyttet til partivalg består i spørgsmålet om de offentligt ansattes overenskomstkrav.

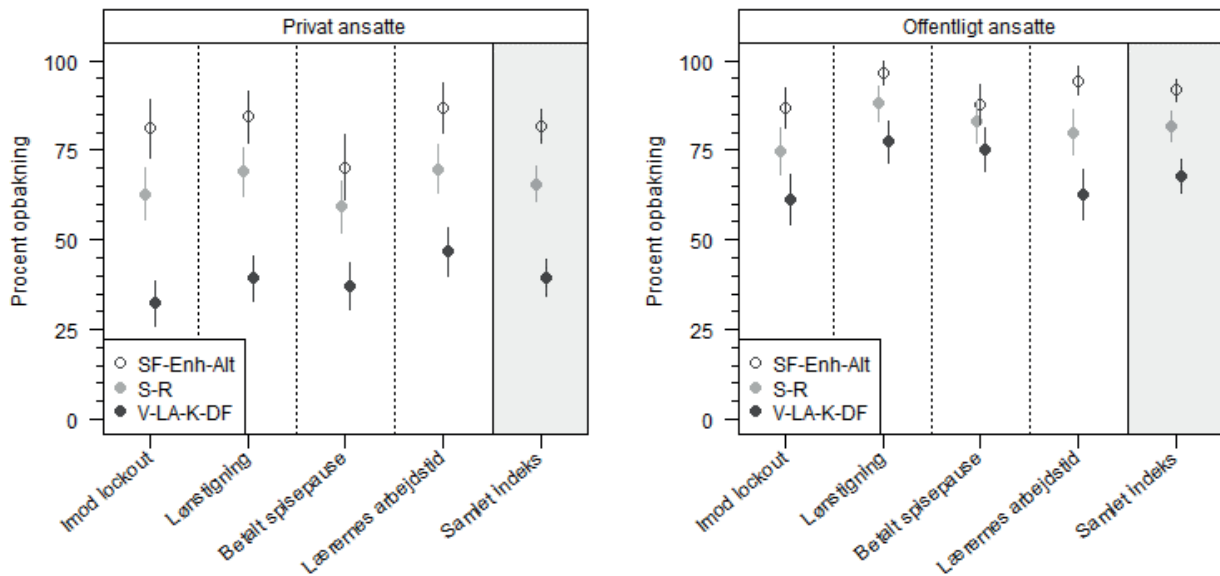
Figur 2 viser andelen, der er enige i hvert af de fire holdningsspørgsmål samt det samlede indeks, opdelt efter både sektor og partivalg. For overskuelighedens skyld har vi inddelt partierne i tre grupper. Venstre side af figuren viser holdningerne blandt de privat ansatte. Her ser vi klare forskelle i holdninger på tværs af partierne. De privat ansatte, som stemmer på SF, Enhedslisten og Alternativet, er langt de mest positive over for de offentligt ansattes krav. Det var også de partier, som under konflikten udtalte sig til de offentligt ansattes fordel. På det samlede indeks er 82 procent af disse vælgere enige i de offentligt ansattes krav.

I stærk modsætning til holdningerne på venstrefløjen står holdningerne hos de fire borgerlige partier, Venstre, Liberal Alliance, Det Konservative Folkeparti og Dansk Folkeparti. Her bakker kun 39 procent op om de offentligt ansattes krav, målt på det samlede indeks – en forskel til venstrefløjen på hele 42 procentpoint. Ind imellem de to grupper, men klart positive over for de offentligt ansattes krav, ligger vælgerne fra Socialdemokratiet og Radikale Venstre med 66 procent enige på det samlede indeks. Vi ser altså klare forskelle i holdningerne til overenskomstforhandlingerne på tværs af partierne. I hvert fald så længe det gælder de privat ansatte.

Vender vi os mod højre side i figur 2 og ser på holdningerne blandt de offentligt ansatte, er partiforskellene markant mindre. Venstrefløjens vælgere er stadig de mest positive over for de offentligt ansattes krav (92 procent enige på det samlede indeks), men også de borgerlige vælgere er meget positive (68 procent enige på det samlede indeks). Forskellen mellem de to grupper er nu kun 24 procentpoint, altså halvt så stor som blandt de privat ansatte. Også de socialdemokratiske og radikale vælgere er meget positive over for de offentligt ansattes krav (82 procent enige på det samlede indeks).

Figur 2 viser altså den tydelige forskel, at hos privat ansatte er partiforskellene i holdninger langt større end hos de offentligt ansatte. Det tyder på, at de offentligt ansattes egeninteresse slår igennem, så de bakker op om de offentligt ansattes overenskomstkrav, mens deres partitilhørsforhold trænges i baggrunden. Naturligvis kan de offentligt ansattes massive opbakning til overenskomstkravene på tværs af partiskel skyldes, at de er solidariske med de offentligt ansatte som gruppe frem for at være drevet af snæver egeninteresse med fokus på, hvad de selv personligt får ud af overenskomstforhandlingerne. Den begrænsede betydning af partivalg hos offentligt ansatte kan også skyldes, at de generelt har andre værdier end privat ansatte. Der er dog ingen tvivl om, at de offentligt ansattes holdninger var mobiliserede i foråret 2018, og at de i tråd med deres egeninteresse udviste en meget stærk opbakning til de offentligt ansattes krav, uanset partivalg. Spørgsmålet er, om de offentligt ansatte i denne situation lader sig påvirke af budskaber fra politiske partier til at gå imod deres egeninteresse? Det kan vi belyse med vores eksperiment.

Figur 2: Holdninger til de offentligt ansattes overenskomstkrav blandt offentligt og privat ansatte, opdelt efter partivalg

Note: Punkterne viser andelen i procent, der bakker op om de offentligt ansattes krav for hvert holdningsspørgsmål og for et indeks bestående af alle fire spørgsmål. Punkterne angiver andelen, der bakker op om de offentligt ansatte ved enten at erklære sig enig (nærmest enig + enig + helt enig) eller uenig (nærmest uenig + uenig + helt uenig) i den position, der støtter de offentligt ansattes krav. Svarene baserer sig kun på svarpersonerne i kontrolgruppen. Mindste antal observationer for privat ansatte er 94 (SF-Enh-Alt), 171 (S-R) og 201 (V-LA-K-DF) og for offentligt ansatte 140 (SF-Enh-Alt), 167 (S-R) og 180 (V-LA-K-DF).

Kan Socialdemokratiet og Venstre flytte offentligt ansattes holdninger?

En række tidligere studier har dokumenteret, at borgerne er tilbøjelige til at ændre holdning og støtte et politisk standpunkt, alene fordi det kommer fra deres parti. Spørgsmålet er, om borgerne også er villige til at følge deres parti, hvis partiets politik går imod deres egeninteresse. Overenskomstforhandlingerne for de offentligt ansatte var netop en sag, hvor konsekvenserne for de offentligt ansattes egen materielle velstand var meget tydelige (jf. Chong, 2013: 102). Det skulle således være tydeligt for de offentligt ansatte, at det var i deres egeninteresse at bakke op om de offentligt ansattes overenskomstkrav over for arbejdsgiverne. Og det var præcis, hvad de offentligt ansatte gjorde i stor stil, som ovenstående analyser viste.

Er de offentligt ansatte villige til at ændre deres holdninger, hvis de får at vide, at deres parti står på arbejdsgivernes side og mener, at de offentligt ansatte bør holde igen med deres krav? Det kan vi netop undersøge med vores eksperiment. Som nævnt udnyttede vi, at formandsposten for Kommunernes Landsforening skiftede fra Martin Damm (Venstre) til Jacob Bundsgaard (Socialdemokratiet). Nogle svarpersoner fik således en version af holdningsspørgsmålene, hvor Socialdemokratiet eksplicit stod på arbejdsgivernes side, mens andre fik en version af spørgsmålene, hvor Venstre stod på arbejdsgivernes side.

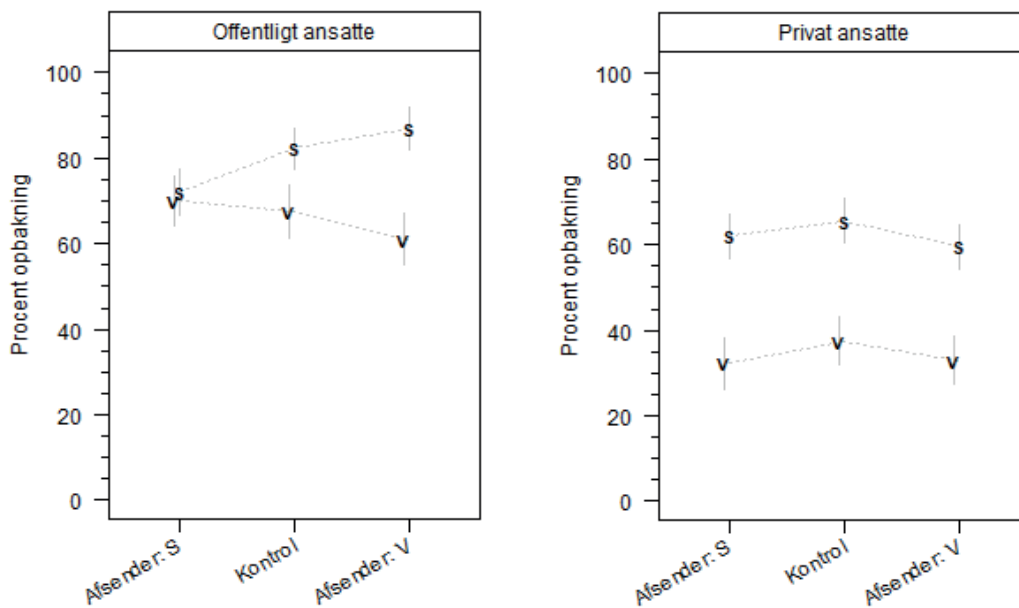
Figur 3 viser effekten på holdningerne af de to partiafsendere. Figuren viser de gennemsnitlige holdninger på det samlede indeks for de fire holdningsspørgsmål. I denne del af analysen fokuserer vi kun på lønmodtagere, der stemmer på enten Socialdemokratiet eller Venstre, fordi vi er interesserede i, om de lytter til deres parti.

Til venstre i figur 3 ses resultaterne for de offentligt ansatte. Ser vi først på de socialdemokratiske vælgere (S) i kontrolgruppen, er 82 procent enige (det samme som S-R-gruppen i figur 2). Får de derimod at vide, at socialdemokraten Jacob Bundsgaard er afsender af arbejdsgivernes budskab, falder enigheden med de offentligt ansattes krav med hele 10 procentpoint til 72 procent enige. Omvendt stiger opbakningen til de offentligt ansattes krav en anelse, til 87 procent enige, hvis Venstres Martin Damm står som afsender. Forskellen i holdning mellem de to partiafsendere er altså hele 15 procentpoint og klart statistisk signifikant ($p < 0,05$). Betragter man effekten blandt de offentligt ansatte, som er ansat i kommunen og dermed mest direkte berørt af disse forhandlinger, er forskellen mellem de to partiafsendere 12 procentpoint ($p < 0,05$). En betydelig del af de offentligt ansatte socialdemokrater er altså villige til at gå imod deres egeninteresse og i stedet følge deres parti, hvis de præsenteres for oplysninger om, at deres parti er på arbejdsgivernes side.

Også hos de offentligt ansatte Venstre-vælgere påvirkes holdningerne af partiafsenderen. Hvis de får at vide, at deres parti er på arbejdsgivernes side, falder enigheden med de offentligt ansattes krav med seks procentpoint (afrundet), fra 68 procent enige i kontrolgruppen til 61 procent enige, når Venstre er afsender. Derimod bliver Venstre-vælgere en anelse mere enige (70 procent) med de offentligt ansattes krav, hvis de lærer, at Socialdemokratiet står på arbejdsgivernes side. Også hos Venstre-vælgere ser vi altså en forskel mellem de to partiafsendere på ni procentpoint ($p = 0,06$). Denne forskel forsvinder dog, når man udelukkende betragter de Venstre-vælgere, som er ansat på det kommunale område.

Det er værd at bemærke, at blandt de privat ansatte (højre side af figur 3) er der ingen effekt af partiafsenderne hos hverken socialdemokrater eller Venstre-vælgere. Vi har ingen særlig forventning til eller forklaring på dette resultat. Måske skyldes de manglende afsendereffekter, at den eksperimentelle stimulus fortæller, at partierne står på arbejdsgivernes side – en position i debatten, som mange privat ansatte allerede støtter. Med andre ord gør det måske ikke den store forskel for privat ansatte socialdemokrater at få at vide, at Jacob Bundsgaard støtter arbejdsgivernes sag, da denne gruppe socialdemokrater allerede støtter arbejdsgiverne langt mere, end offentligt ansatte socialdemokrater gør.

Figur 3: Eksperimentel effekt af partiafsender på holdninger til de offentligt ansattes overenskomstkrav, opdelt efter sektor og partivalg

Note: Punkterne viser den gennemsnitlige andel, der støtter de offentligt ansattes overenskomstkrav på fire spørgsmål (imod lockout, lønstigning, betalt spisepause og lærernes arbejdstid) for hver eksperimentel betingelse, opdelt efter partivalg (S = socialdemokratiske vælgere, V = Venstre-vælgere). Stregene ved hvert punkt angiver 95 procent konfidensintervaller.

Partierne kan flytte holdninger, selv når de går imod borgernes egeninteresse

Opbakningen til de offentligt ansattes overenskomstkrav i foråret 2018 var ganske høj på tværs af lønmodtagergrupper, men i tråd med forventningen om økonomisk egeninteresse var opbakningen langt højere hos de offentligt ansatte. Alligevel kunne vi med et ret simpelt eksperiment få en del af de offentligt ansatte til at gå imod deres egeninteresse og dæmpe opbakningen til de offentligt ansattes krav, hvis de fik at vide, at deres parti stod på arbejdsgivernes side i konflikten. Blandt socialdemokratiske offentligt ansatte faldt opbakningen til overenskomstkravene med cirka 10 procentpoint, hvis de fik at vide, at Socialdemokratiet bakkede arbejdsgiverne op, mens effekten blandt Venstre-vælgere var lidt mindre, hvis de fik at vide, at Venstre bakkede arbejdsgiverne op. For begge partigrupper fandt vi, at det modstående parti som afsender blot øgede opbakningen til de offentligt ansattes krav. Oplysningerne om partiernes standpunkter i overenskomsts spørgsmålet påvirkede altså holdningerne hos de offentligt ansatte, men ikke hos privat ansatte.

Selv om partierne på denne måde kunne flytte holdninger hos deres egne vælgere blandt de offentligt ansatte, bakkede et stort flertal stadig op om de offentligt ansattes overenskomstkrav. Partiernes påvirkning af holdningerne skal derfor ikke overdrives. I forhold til effekternes substantielle størrelse er det dog

værd at bemærke, at effekten her er på linje med mange andre eksperimentelle studier af partiernes påvirkning, og ændringen i holdninger hos socialdemokratiske offentligt ansatte ligger ikke meget under de holdningskift til halvering af dagpengeperioden nævnt i artiklens indledende eksempel. Desuden er det værd at notere, at partisignalet var relativt svagt i eksperimentet. En del svarpersoner var formentlig klar over, at det var Kommunernes Landsforening (anført af borgmestre fra flere partier) som arbejdsgiver og ikke de enkelte partier som sådan, der stod bag presset på de offentligt ansatte – hvad nogle svarpersoner også skrev i kommentarfelt i spørgeskemaet. Desuden har nogle svarpersoner vidst, at henholdsvis Martin Damm og Jacob Bundsgaard var formand for KL, allerede inden de fik det at vide i eksperimentet, hvorved den eksperimentelle stimulus blev svækket (jf. Slothuus, 2016). Så meget desto mere bemærkelsesværdigt er det imidlertid, at der øjensynligt ikke skal mere end en partihenvielse i spørgsmålsformuleringen til for at påvirke borgerne til – i hvert fald i et vist omfang – at gå imod deres egeninteresse for at følge partilinjen. Partibogen har nogen vægt over for tegnebogen.

Ved at koble betydningen af egeninteresse med effekten af partierne som afsendere af politiske standpunkter giver vores undersøgelse ny viden, der underbygger, at de politiske partier spiller en vigtig rolle for borgernes politiske holdningsdannelse. Nogle vil se partiernes påvirkning af borgernes holdninger som problematisk, hvis deres påvirkning er så stærk, at de kan få borgerne til at gå imod deres økonomiske egeninteresse for at være loyal mod partilinjen. Det kan tegne et billede af, at borgerne er lette at manipulere af den politiske elite. Andre vil hæfte sig ved, at de politiske partier kan være med til at oplyse borgernes holdninger og hjælpe borgerne til at tage stilling ud fra bredere samfundsmæssige hensyn end deres snævre egeninteresse. Uanset hvilken vinkel man lægger på partiernes indflydelse, underbygger vores fund af partieffekter selv i denne sag med en meget klar egeninteresse for de offentligt ansatte, at de politiske partier udøver en ganske betydelig påvirkning af deres vælgeres holdninger.

Referencer

- Arndt, Christoph og Carsten Jensen (2017), "Partivalg og holdninger til velfærdsstaten", i Kasper Møller Hansen og Rune Stubager, red., *Oprør fra udkanten. Folketingsvalget 2015*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, pp. 245-63.
- Bhatti, Yosef, Kasper Møller Hansen og Asmus Leth Olsen (2013), "Political hypocrisy: The effect of political scandals on candidate evaluations", *Acta Politica*, 48(4): 408-28.
- Bisgaard, Martin (2019), "How Getting the Facts Right Can Fuel Partisan-Motivated Reasoning", *American Journal of Political Science*, under udgivelse.
- Bisgaard, Martin og Rune Slothuus (2018), "Partisan Elites as Culprits? How Party Cues Shape Partisan Perceptual Gaps", *American Journal of Political Science*, 62(2): 456-69.
- Bisgaard, Martin og Rune Slothuus (2019), "How Political Parties Shape Public Opinion in the Real World", arbejdspapir, Aarhus: Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.
- Chong, Dennis (2013), "Degrees of Rationality in Politics" i Leonie Huddy, David O. Sears og Jack S. Levy, red., *Oxford Handbook of Political Psychology* (2. udgave), New York: Oxford University Press, pp. 96-129.
- Hansen, Nana Wesley og Mikkel Mailand (2019), *Overenskomstfornyelsen 2018. Musketered, magtbalancer og modelforandringer. FAOS Rapport 166*, København:

- Forskningscenter for Arbejdsmarkeds- og Organisationsstudier, Københavns Universitet.
- Leeper, Thomas J. og Rune Slothuus (2014), "Political Parties, Motivated Reasoning, and Public Opinion Formation", *Political Psychology* 35(S1: *Advances in Political Psychology*): 129-56.
- Petersen, Michael Bang, Martin Skov, Søren Serritzlew og Thomas Ramsø (2013), "Motivated Reasoning and Political Parties: Evidence for Increased Processing in the Face of Party Cues", *Political Behavior*, 35(4): 831-54.
- Petersen, Michael Bang, Rune Slothuus og Lise Togeby (2010), "Political Parties and Value Consistency in Public Opinion Formation", *Public Opinion Quarterly* 27(2): 158-77.
- Sears, David O. og Carolyn L. Funk (1991), "The Role of Self-Interest in Social and Political Attitudes", *Advances in Experimental Social Psychology*, 24: 1-91.
- Slothuus, Rune (2010a), "When Can Political Parties Lead Public Opinion? Evidence From a Natural Experiment", *Political Communication*, 27(2): 158-77.
- Slothuus, Rune (2010b), "Framing og politiske partier: Kan den rette indpakning gøre politiske forslag mere spiselige?", *Politica*, 42(3): 345-60.
- Slothuus, Rune (2016), "Assessing the Influence of Political Parties on Public Opinion: The Challenge from Pretreatment Effects", *Political Communication*, 33(2): 302-27.
- Slothuus, Rune (2017), "Politisk motiveret tænkning ved folketingsvalget 2015", i Kasper Møller Hansen og Rune Stubager, red., *Oprør fra udkanten. Folketingsvalget 2015*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, pp. 281-300.
- Slothuus, Rune og Claes H. de Vreese (2010), "Political Parties, Motivated Reasoning, and Issue Framing Effects", *Journal of Politics*, 72(3): 630-45.
- Slothuus, Rune, Michael Bang Petersen og Jakob Rathlev (2012), "Politiske partier som opinionsledere. Resultater fra en panelundersøgelse", *Politica*, 44(4): 544-62.
- Togeby, Lise (2004), *Man har et standpunkt... Om stabilitet og forandring i befolkningens holdninger*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Aarøe, Lene (2012), "When Citizens Go Against Elite Directions: Partisan Cues and Contrast Effects on Citizens' Attitudes", *Party Politics* 18(3): 215-33.

Polarisering af afstemninger om lovgivning i Folketinget

Temanummer: Politisk polarisering i Danmark

Partier på Folketingets yderfløje er gået frem ved flere af de seneste folketingsvalg. Det kunne umiddelbart tyde på en ideologisk polarisering. Artiklen argumenterer for, at det betyder noget, om modstand eller dissens mod flertallets linje i et parlament kommer fra dets yderfløje. Derfor videreudvikler den et mål fra Dalton (2008) for polarisering og tester

det med hjælp af ekspert- og afstemningsdata. Med undtagelse af værdipolitiske emner tyder resultaterne mod forventning ikke på forøget polarisering af partisystemet, og der er tilmed sket et fald i polariseringen af afstemninger om lovgivning. Det afspejler en stigende inddragelse af Folketingets fløjpartier i det parlamentariske arbejde.

Hvorfor studere polarisering af parlamentariske afstemninger?

Det danske demokrati bliver ofte beskrevet som konsensuspræget (Lijphart, 1994; Arter, 2004). Studier af afstemningsadfærd i Folketinget har fra de første studier og frem til nu påvist betydelig enighed mellem partierne om lovgivningen, især mellem Folketingets 'gamle partier' (Pedersen, 1967; Kurrid-Klitgaard o.a., 2006). Derimod har partierne på de politiske fløje traditionelt i højere grad stemt imod flertallet (Bille, 1989; Grib, 2000). Så hvis partierne på yderfløjene er blevet styrket – dvs. partisystemet er blevet polariseret, jf. Dalton (2008) – så vil man umiddelbart samtidig kunne forvente mere dissens fra det vindende flertal i afstemninger. Vi kan kalde en sådan forøget dissens fra partier langt fra partisystemets centrum for *polarisering af de parlamentariske afstemninger*.

Polarisering har været genstand for en række klassiske studier i politologien. En udbredt forventning lyder, at en høj grad af polarisering gør det vanskeligt for et parlament at arbejde (Hazan 1995: 424). Dels får det svært ved overhovedet at træffe beslutninger. Dels presses moderate partier til at samarbejde, hvorefter vælgerne ikke kan se forskel på dem, hvilket bliver en selvforstærkende proces. I værste fald risikerer stærke yderpartier at føre til demokratisk regimesammenbrud, hvilket Weimar-republikken (1919-33) og den 4. franske republik (1946-1958) er blevet fremhævet som historiske eksempler på. De danske erfaringer fra 1970'erne og 1980'erne førte undertiden til en debat om øget fragmentering og i et vist omfang også polarisering af partisystemet (Bille, 1989; Grib, 2000).

Der er umiddelbart grund til at forvente forøget polarisering af Folketingets partisystem, idet de eksisterende fløjpartier er blevet styrket. Det gælder Dansk Folkeparti, som stort set oplevede ubrudt fremgang fra dets stiftelse i 1995 frem til det nylige valg i 2019, ligesom Enhedslistens vælgertilslutning er

**FLEMMING JUUL
CHRISTIANSEN**
lektor, Institut for
Samfundsvidenskab
og Erhverv,
Roskilde Universitet,
fjc@ruc.dk

forøget. Dertil er nye partier som Liberal Alliance og siden Alternativet også blevet valgt ind, mens midterpartier som Centrumdemokraterne og Kristendemokraterne er gledet ud. Vi ved dog også, at flere fløjpartierne har indgået i parlamentarisk samarbejde om finanslove og politiske forlig (Christiansen, 2008). Artiklens hovedforventning lyder, at øget polarisering i partisystemet fører til større dissens om de trufne beslutninger og dermed også forøget 'parlamentarisk polarisering'. Alternative muligheder består i, at den parlamentariske polarisering forstærkes som forventet i de klassiske eksempler, eller at de afbødes af en inkluderende forligspraksis.

Problemstillingen lyder at undersøge 'parlamentarisk polarisering' i afstemninger og derpå undersøge udviklingen angående danske lovforslag. Det gør artiklen ved i forlængelse af den eksisterende litteratur om polarisering og fragmentering af partisystemer og Folketinget at udvikle et nyt mål, der udvider tilgangen ved at inddrage parlamentariske afstemninger. Det benyttes til at undersøge, om der er sket en ændring i polariseringen af Folketingets partier, herunder i afstemninger om lovgivning, hvilket sker for perioden 1998-2015.

Artiklens resultater tyder på, at der mod forventning ikke skete en forøget polarisering af partisystemet på trods af yderpartiernes fremgang, idet disse ifølge data har bevæget sig tættere ind mod midten på en generel højre/venstre-skala. Målet for parlamentarisk polarisering viser et fald over tid, hvilket kan tages som udtryk for, at disse nu også indgår mere i flertalsdannelsen. Det kunne pege på eksistensen og betydningen af nogle stærke konsensusforstærkende mekanismer i dansk parlamentarisk praksis, der gør det muligt at inddrage oppositionspartier. Det gælder især de politiske forlig. Dog viste de samme mål større polarisering for værdipolitiske emner, som samtidig er kommet til at få større betydning i dansk politik.

Polarisering af partisystemer. Begreber, teori og egenskaber

Polarisering udgør en egenskab ved et partisystem. Et sådant kan defineres ved, at et antal partier indgår i regelmæssige interaktioner med hinanden (Mainwaring og Torcal, 2007: 205; Bille, 1989; Sartori, 1976). Partisystemer kan dernæst beskrives ud fra forskellige egenskaber, hvoraf polarisering (partiernes ideologiske placering) er beslægtet med fragmentering (antal partier; evt. 'effektivt' antal partier).

Målet for 'effektivt antal partier' (Laakso og Taagepera, 1979) udtrykker, hvor mange partier, der ville være i et partisystem, hvis alle dets partier var lige store. Et valgsystem med en lav spærregrænse – som den danske på 2 procent – forventes at have et højere effektivt antal partier (Curini og Hino, 2012).

Fragmentering tager ikke hensyn til partiernes ideologiske placering. Det ligger derimod i begrebet om polarisering af partisystemet, som inddrager partierne efter størrelse, og hvor spredte de er (Dalton, 2008). Et partisystem med to store partier på yderfløjene og små partier derimellem bliver dermed mere polariseret end et partisystem med to store partier nær midten og små partier på

de politiske fløje. Ud fra et mål for partiernes ideologiske placering på en dimension er det muligt at beregne partisystemet polarisering, hvilket artiklen vender tilbage til i næste afsnit. Ideologisk placering er dog ikke ensbetydende med et partis afstemningsadfærd, som eksempelvis kan være kompromissøgende fra en 'ekstrem' ideologisk position. Derfor er der brug for et særskilt mål for polarisering af parlamentarisk adfærd, som det der udvikles i næste afsnit.

Sartori (1976) tilføjer et kvalitativt element ved at sondre mellem tosidig (bilateral) opposition frem for ensidig (unilateral), som typisk forekommer, når to partier eller to blokke kæmper om centrum og midtervælgeren. Hazan (1995: 422-425) fulgte op med en forventning om, at partisystemer med ét stort midterparti – som f.eks. De Kristelige Demokrater mellem 1946 og 1994 i Italien – vil føre til styrkelse af partierne på begge fløje, altså polarisering. Måske gælder Hazans forventning også modsat, så et svagt centrum kan få partier fra de yderste fløje til at søge ind mod centrum, sådan som man faktisk også så fra midten af 1990'erne i Italien, hvor afsvækkelsen af De Kristelige Demokrater styrkede såvel tidligere kommunister og fascister, som samtidig søgte ind mod centrum. I Danmark har vi efter 2001 kunnet observere færre erklærede midterpartier sammenlignet med perioden forud (jf. Bille, 1988; Bille, 2006).

Green-Pedersen og Thomsen (2005) tager blokpolitik som udgangspunkt med Danmark som eksempel. De argumenterer for, at en dansk mindretalsregering står stærkt, når den effektivt kan benytte flertallet i sin blok og fremhæver, hvordan det i højere grad var tilfældet for Poul Nyrup Rasmussen regeringer i 1990'erne end for Anker Jørgensens i 1970'erne. Da det styrker regeringernes manøvrer muligheder at kunne true oppositionen med at benytte sin egen blok, kan det ifølge forfatterne paradoksalt lede til flere flertal hen over midten, også om væsentlige spørgsmål.

De gamle danske partiers klassiske modsætninger er økonomiske, men valgforskningen peger på, at værdibaserede spørgsmål har ligget højt på vælgernes dagsorden over vigtige emner ved valgene siden 2001 (Andersen og Borre, 2003; Stubager o.a., 2016). Det gælder ikke mindst udlændingepolitik, men i et vist omfang også kriminalitet og miljø med valget i 2011, som en undtagelse, hvor den økonomiske politik efter finanskrisen på ny var vigtig. Det indebærer, at et mål for polarisering i dansk sammenhæng må inddrage både økonomi- og værdipolitik.

Måling af polarisering af et partisystem og af parlamentariske afstemninger

Sigelman og Yough (1978: 357) målte polarisering på en højre/venstre-skala som summen af de kvadrerede afstande mellem enkeltpartiernes ideologiske placering og gennemsnittet af partisystemet, hvori de indgår. Ersson og Lane (1982: 95) benyttede formlen til at etablere en komparativ oversigt over polarisering i en række lande. Her havde Danmark en placering som nr. 7 ud af

16 lande mht. polarisering af partisystemet efter 1945 med Frankrig i top og Irland i bund (ibid.: 79).

Dalton (2008: 906) tilføjer at tage kvadratroden af det summerede produkt, og så dividerer han med 5, idet han opererer med en skala for partiernes placering mellem 0 og 10. Dermed bliver formlen for hans polariseringsindeks af partisystemer:

$$PI = \sqrt{\{\sum(\text{stemmeandel}_i) * ([\text{partideologi}_i - \text{partisystemideologi}]/5)^2\}},$$

hvor i svarer til et givent parti. Formlen måler vægten af partier og summerer, hvor langt de ideologisk ligger langt fra partisystemets gennemsnit. Høje værdier for polarisering afspejler dermed partier med stor tilslutning langt fra midten. Dalton noterer, at formlen er sammenlignelig med mål for standardafvigelser, og at den antager værdien 0, når alle partier står samme sted, og 10, hvis alle partier er maksimalt spredt på hver sin pol. Maksimumværdien vil dog afhænge af skalaen for placering af politiske partier, medmindre de standardiseres til mellem 0 og 10. Danmark får værdien 3,84 (for 2004-data) placeret som nr. 12 ud af 28 lande med Ungarn i top (5,85) og Filippinerne i bund (0,46) (Dalton, 2008: 907).

Formlen synes ikke tidligere at være blevet overført på afstemningsadfærd i parlamenter, hvilket kan skyldes den begrænsede adgang til komparative data. Det er imidlertid relevant, hvis man vil undersøge polarisering af dissens, som kan tænkes at have betydning for et givet partisystems beslutningsevne. Afstemningsadfærden kan kombineres med formlen for polarisering af partisystemet for at opnå en formel for et 'polarisering af parlamentariske afstemninger-indeks' i løbet en tidsperiode med n afstemninger om forslag j inden for en tidsperiode k . Den fremgår nedenfor:

$$PPI = \sqrt{\{\sum(\text{dissens}_{ijk}) * (\text{stemmeandel}_i) * ([\text{partideologi}_i - \text{partisystemideologi}]/5)^2\}},$$

hvor dissens måles som anført ovenfor for et parti i i en given periode. Under forudsætning af værdier for partiernes ideologi normaliseret til værdier mellem 0 og 10, vil også dette indeks variere mellem 0 og 10. Maksimal polarisering, værdien 10, forekommer, hvis alle partier ligger ved yderpolerne, har tilnærmet 50 pct. opbakning, og disse partier konsekvent stemmer modsat partierne ved den modsatte pol. Minimal polarisering, værdien 0, indebærer, at alle partier ligger samme sted og også stemmer ens.

Sammenlignet med et simpelt mål for, hvor stor en andel af et parlaments medlemmer, som har stemt imod et forslag, vil polariseringsmålet – for det samme samlede niveau af modstand – antage høje værdier, hvis modstanden mod flertallet kommer fra et parlaments fløje, samt hvis disse fløje er blevet stærke, men antage lave værdier ved 'blokpolitik', hvor meget af modstanden kommer fra store moderate partier.

Målet for parlamentarisk polarisering er således komplekst, da det samtidig rummer såvel partiernes placering, størrelse og dissens. Polarisationen stiger – alt andet lige hvilket her vil sige med samme størrelse og samme dissensniveau – hvis partier flytter sig væk fra centrum af partisystemet. Ligeledes vil polarisationen stige, alt andet lige, hvis et parti med stor afstand til centrum bliver større på bekostning af et parti tættere på centrum, men uden i øvrigt selv at flytte sig eller ændre dissensniveau. Endelig kan dissensniveauet forøges, hvis regeringen og de øvrige partier ikke kommer yderpartier i møde – fx som led i en 'cordon sanitaire' – eller hvis et yderparti af taktiske eller ideologiske grunde fører en afvisende oppositionspolitik.

En kritik af målet kunne lyde, at et partis placering og afstemningsadfærd hænger tæt sammen. Ideologisk afstand mellem partier er typisk en ret pålidelig faktor til at forudsige, hvor hyppigt de stemmer sammen (Pedersen, 1967; Grib, 2000). Det må dog fastholdes, at sammenhængen er empirisk og ikke begrebsmæssig. Desuden fører parlamentariske forhandlinger, forud for bl.a. regeringssamarbejde eller politiske forlig, ofte frem til, at partier med forskellige holdninger finder kompromisser på en række punkter. Derpå stemmer de sammen, men man kan ikke dermed sige, at partierne nu også mener det samme om emnerne, og at deres holdningsforskelle er ophævet, selvom de for en tid er taget ud af åben konflikt. Fraværet af indbyrdes dissens er et produkt af den parlamentariske forhandlingsproces. På den baggrund argumenterer denne artikel for, at dissensniveauet i afstemninger kan og bør indgå selvstændigt i et polariseringsmål.

Alligevel må hovedforventningen lyde, at hvis partier udviser afstemningsadfærd baseret på ideologisk afstand, men uafhængigt af deres størrelse og vilje til forhandling, så vil forøget polarisering i partisystemet alt andet lige føre til større dissens og dermed også større polarisering af de parlamentariske afstemninger. Det indebærer, at partier på yderfløjene vil udvise større dissens, især når regeringen kommer fra den modsatte blok i et parlament.

Det kræver data at måle. Formlerne arbejder alene med endimensionelle data. Partierne kan godt placere sig forskelligt afhængigt af emne, hvilket kan skildres flerdimensionelt. Eksempelvis har Dansk Folkeparti længe stået for en midtsøgende velfærdspolitik, men er meget restriktive i deres indvandringspolitik. Det kan polariseringsmålene kun rumme for én dimension ad gangen.

Forhåndenværende data til måling af polarisering

En undersøgelse af polarisering bygger dermed på placering af de politiske partier på politiske dimensioner. To af de mest benyttede internationale datasæt er Chapel Hill Expert Survey (CHES) og Comparative Manifesto Data Project (CMP). For CHES findes der for Danmark fem nedslagsår: 1999, 2002, 2006, 2010 samt 2014. For CMP er der analyser for hvert valg frem til og med 2011. I denne artikel benyttes de fem valgår fra 1998 og frem. Med inddragelse af afstemninger om lovgivning i mandatperioderne efter de fem

folketingsvalg afgrænser adgangen til sammenlignelige data for partiernes placering undersøgelsesperioden til perioden 1998-2015.

De to datasæt benytter temmelig forskellige metoder. CHES har bedt eksperter i national politik om at placere partierne på en række dimensioner mellem 0 og 10 (Bakker o.a., 2015). Det giver gode muligheder for at kontrollere interkoderreliabilitet mellem de afgivne svar (Hooghe o.a. 2010). Selv med indsichts- og samvittighedsfulde eksperter, findes der dog nogle indbyggede problemer med metoden. Det gælder forudfattede opfattelser af partiernes placering. Der er også en risiko for, at eksperterne tager adfærd i form af samarbejde med andre partier ind i deres vurdering af partiet frem for at vurdere partiets placering som udgangspunkt for dette samarbejde. Det vil i givet fald udgøre et alvorligt problem for en undersøgelse som den foreliggende. Efter denne forfatters vurdering har CHES-datasættet dog god 'face validity', forstået som at partiernes placeringer må formodes umiddelbart at modsvare udbredte vurderinger blandt iagttagere af dansk politik.

CMP-datasættet går en del år tilbage (se Volkens o.a., 2013). Det går ud på at kode partiers valgprogrammer alt efter deres indhold i en forskellige kategorier, i en række tilfælde også med en markør som 'positivt' eller 'negativt'. Projektet interesserede sig oprindeligt mest for partiernes dagsordner, altså de emner partierne mente noget om, snarere end budskabet eller retningen i programmerne. Datasættet er dog blevet brugt til at placere partierne. Det gøres ved at lægge positive og negative omtaler af emner sammen, som kan siges at være beslægtede og udgøre en politisk dimension fx om økonomi eller velfærd. Værdierne kan i princippet ligge mellem -100 og +100, hvilket ville svare til, at hele programmet omfattede dimensionen og i samme retning. De ældre udgaver af det danske datasæt er blevet udsat for kritik (Hansen, 2008), ligesom de fleste danske partier ikke udarbejder egentlige valgprogrammer ved siden af deres principprogrammer.

Afstemningsdata er primært indsamlet af forfatteren selv. Det omfatter 3.780 lovforslag, som kom til endelig afstemning, hvoraf de 3.712 blev vedtaget, altså langt de fleste, hvilket samtidig betyder, at resultaterne i artiklen ikke er drevet frem af 'private lovforslag', som er blevet stemt ned. Undersøgelsen kunne i princippet omfatte samtlige afstemninger i Folketinget og ikke kun lovforslag. Omvendt er netop lovforslag pga. deres bindende regelfastsættelse i samfundet typisk genstand for de kompromisser, som har afgørende betydning for argumentationen i denne artikel.

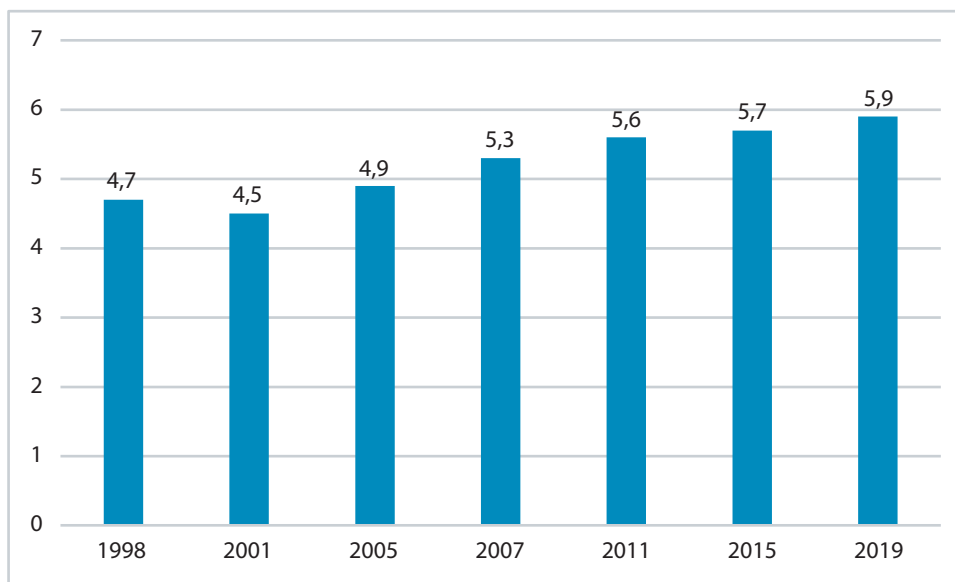
I afstemningsdatasættet er værdipolitiske spørgsmål kodet som tre af hovedkategorierne i CAP-projektet (Comparative Agenda Setting-project, www.agendasetting.dk), nemlig '700'-numrene for miljø, '900'-numrene for udlændingepolitik samt '1200'-numrene for retspolitik (se også Green-Pedersen, 2011). Frem til 2008 er benyttet offentligt tilgængelige koder, og derfra er lovforslag kodet af forfatteren til denne artikel.

Partiernes størrelse er beregnet ved valgperiodernes begyndelse, selvom der for eksempel Ny (siden Liberal) Alliance skete store forskydninger i mandatperioden mellem 2007 og 2011 og også for SF i valgperioden 2011-2015. Fremskridtspartiet og Frihed 2000 er behandlet under ét frem til begyndelsen af 2001, hvor gruppen nedlagde sig selv. Støtten til et lovforslag er beregnet ud fra størrelsen af de partier, som stemte for forslaget, og hvis var partiet var splittet, hvilket er sjældent, er den største gruppe regnet for partiet.

Fragmentering og polarisering af partisystemet

Det effektive antal partier er beregnet og er steget fra 4,5 i 2001 over 5,6 i 2011 til 5,9 nu i 2019 (figur 1). Den forøgede fragmentering kunne påvirke, hvordan Folketinget fungerer.

Figur 1: Effektivt antal partier efter folketingsvalgene 1998-2019

Kilde: Egne beregninger ud fra formlen: $EP = 1/\sum(\text{stemmeandel})^2$.

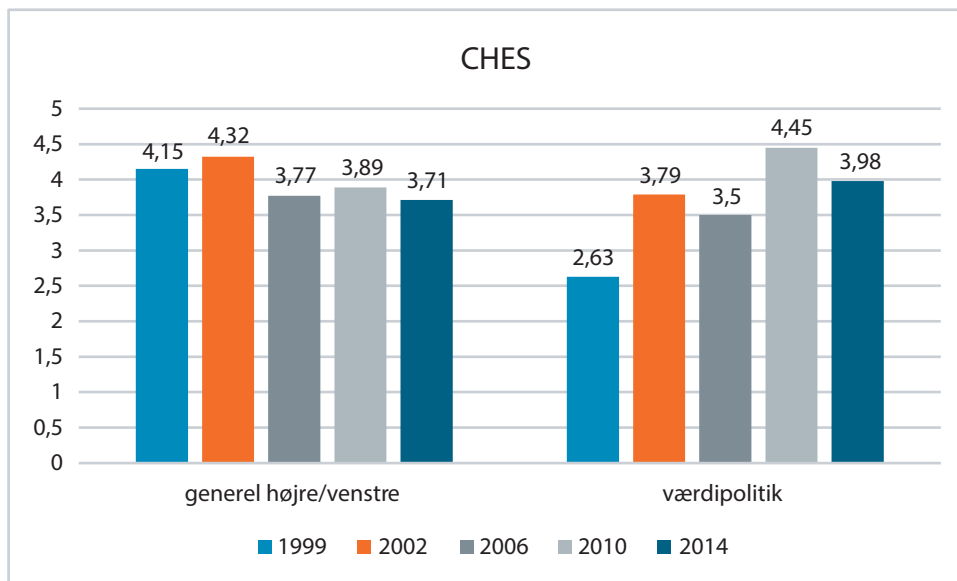
I arbejdet med data er de to datasæt opstillet som hhv. et samlet indeks, som forsøger at indfange 'højre' og 'venstre' som et sammensat begreb samt som værdipolitik. De fleste af disse værdier ligger indbygget i datasættene selv, men ikke værdipolitisk højre/venstre i CMP-sættene. I CHES-datasættet findes for hele perioden en værdi for værdipolitik, men først fra 2006 findes der mere specifikke mål for miljø- udlændinge- samt retspolitik (lov og orden). Disse viser sig at korrelere pænt med målet for værdipolitik, som derfor er bibeholdt for at kunne dække hele tidsperioden. For detaljer se appendiks 1.

Partiernes afstand til gennemsnittet, som beregnes ud fra partiernes relative styrke, benyttes til at opnå mål for partisystemets polarisering, der kan sammenlignes over tid inden for hver kategori. Polarisationen af partisystemerne i de to datasæt fremgår af hhv. figur 2 og figur 3. Det er kun CHES-sættene, som har ens skala og derfor kan sammenlignes med hinanden. I CMP-data-

sættet kan der opnås højere værdier, når flere emner er med i et indeks. Det ville være muligt at standardisere de to indeks, men tjener ikke et selvstændigt formål her.

Polariseringsmålene beregnet ud fra CHES-datasættet viser ikke den store udvikling på den generelle højre/venstre-skala, om end et lille fald i 2014. Indekset for værdipolitik viser derimod en klarere stigning over tid, især mellem 1998 og 2001, men også efterfølgende. Det tyder på, at værdipolitiske emner endnu i slutningen i 1990'erne ikke skilte partierne ad, men i stigende grad har gjort det efterfølgende. Det svarer også til generelle beskrivelser af dansk politik i perioden (jf. Bille, 2006).

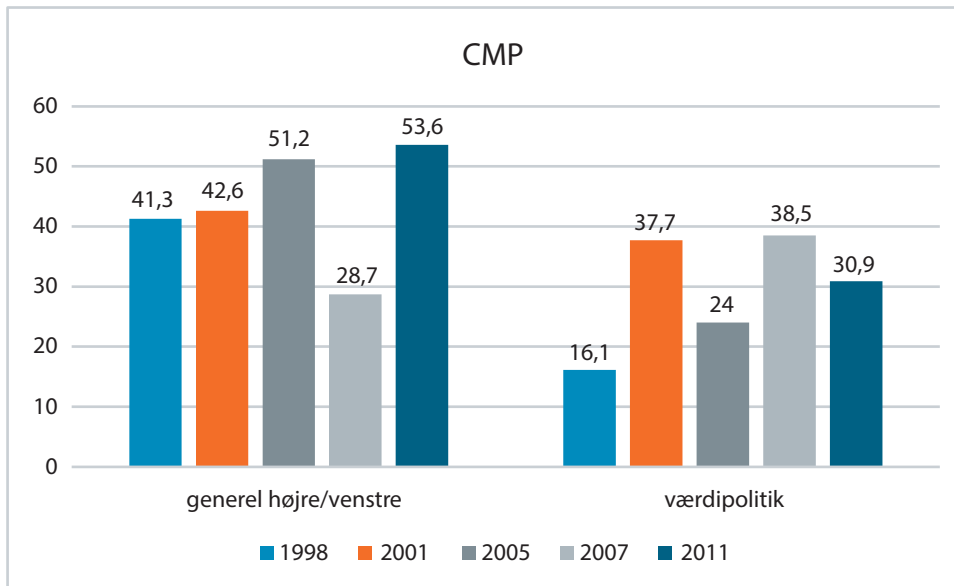
Figur 2: Partisystemets polarisering ifølge CHES-datasættet

Kilder: Bakker o.a. (2015); Polk o.a. (2017), egne beregninger.

CMP-datasættet viser ikke en klar udvikling i polarisering på den generelle højre/venstre-skala, om end valgprogrammerne kodet i 2007 fremstod tydeligt mindre polariseret, hvilket måske kan tilskrives indflydelsen ved dette valg fra det da nye midterparti, Ny Alliance, som ved navneskiftet til Liberal Alliance også skiftede politisk position. I værdipolitikken skiller valget i 2001 sig ud med højere polarisering, hvilket også svarer til betydningen af udlændingepolitik identificeret af valgforskningen (Andersen og Borre, 2003) og i dette tilfælde også svarer til CHES-datasættet.

Figur 3: Partisystemets polarisering ifølge CMP-datasættet

Kilder: Krause o.a. (2018), egne beregninger. Værdipolitik er beregnet som: Per601+per605+-per608-per503-per504-per505-per602-per607.

Med forbehold for især værdipolitikken tyder de to datasæt ikke entydigt på en forøget polarisering af det danske partisystem i den undersøgte periode. Det kan skyldes, at partierne på de politiske fløje er blevet mere moderate, samtidig med at de er vokset til i styrke. Eksempelvis bevægede Dansk Folkepartis økonomiske politik sig i perioden ind mod centrum (Christiansen, 2016), ligesom Enhedslisten har opgivet en række formuleringer om revolution (Bischoff og Kosiara-Pedersen undervejs). Samtidig betyder det, at vi som udgangspunkt heller ikke skal forvente forandring i parlamentarisk polarisering, som næste afsnit handler om.

Polarisering af parlamentarisk afstemningsadfærd

Hidtidige studier af uenighed i Folketinget har som oftest optalt, hvor meget de forskellige partier har indgået i vindende koalitioner eller omvendt har stemt imod (Damgaard og Svensson, 1989; Kurrild-Klitgaard o.a., 2006). Inspireret af Pedersen (1967) beregnes dissens her som afstand til 'den vindende koalition', dvs. hvis et forslag bliver vedtaget, bliver afstanden 0 for de partier, som stemmer for, $\frac{1}{2}$ for at undlade at stemme og 1, hvis partiet har stemt imod. Modsat hvis et forslag bliver stemt ned, er afstanden 1 for de partier, som har stemt for, osv. For en given periode kan dissensens summeres og divideres med antallet af afstemninger til en værdi, der kan variere mellem 0 og 100, hvor 0 udtrykker, at partiet befandt sig i den vindende koalition i samtlige afstemninger, mens 100 betyder, at partiet tilhørte den tabende koalition i samtlige afstemninger. Tabel 1 ser på dissensen for hvert parti for lovforslag i perioden.

Tabel 1: Dissens, polarisering og oppositionstyper ved afstemninger i Folketinget 1998-2015

	1998-2001	2001-2005	2005-2007	2007-2011	2011-2015
Dissens					
Enhedslisten	35,6	58,9	47,9	48,2	20,5
Socialistisk Folkeparti	15,6	42,2	34,6	22,0	1,1*
Socialdemokratiet	0,4	26,1	18,2	18,0	0,1
Radikale Venstre	0,5	25,1	20,0	19,7	0,1
Centrumdemokraterne	11,5	--	--	--	--
Kristendemokraterne	17,0	15,4	--	--	--
Venstre	21,7	0,3	0,5	0,2	16,5
Konservative Folkeparti	21,4	0,2	0,5	0,2	16,7
Liberal Alliance	--	--	--	7,6	24,6
Dansk Folkeparti	38,3	6,2	5,0	4,7	23,5
Fremskridtspartiet	39,8	--	--	--	--
Lovforslag i alt til afstemning	816	705	605	835	819
Heraf forslag om værdipolitik	106	111	103	149	160
Dissensindeks generelt	14,4	14,6	11,8	10,6	11,2
Dissensindeks værdipolitik	14,3	14,0	11,8	12,2	14,4
Polarisering i parlamentarisk afstemninger generelt	2,00	2,03	1,69	1,60	1,44
Polarisering i parlamentarisk afstemninger værdipolitik	1,54	1,69	1,47	1,85	1,79
Blokpolitik	6,7	17,7	12,5	11,2	7,2
Ingen opposition (enstemmigt)	23,0	32,2	36,7	40,7	43,8
Opposition kun i egen blok	18,6	2,8	2,1	4,0	13,9
Opposition kun i modsat blok	34,5	60,7	57,6	43,2	34,8
Bilateral opposition	18,1	3,4	3,3	8,4	7,3
Andre typer	5,8	0,9	0,2	3,7	1,2

Note: Uden nordatlantiske mandater. Kristendemokraterne hed før 2003 Kristeligt Folkeparti. Liberal Alliance hed før 2009 Ny Alliance. Enhedslisten og Venstre har længere fulde navne. Regeringspartier i kursiv.

* SF kun i regering 2011-2014.

Ikke overraskende er regeringspartier kun meget sjældent på den tabende side. De fire gamle partier har typisk dissensniveauer under 20, hvilket også historisk har været tilfældet. Undtagelsen er Fogh Rasmussens første regeringsperiode fra 2001 til 2005, hvor der for første gang siden 1929 var et klart flertal til højre

i Folketinget, og hvor Socialdemokratiet og Radikale Venstre havde dissensniveauer lidt over 25. Enhedslisten og Socialistisk Folkeparti havde høje dissensniveauer under VK-regeringerne fra 2011, om end aftagende for SF, som særligt frem mod valget i 2011 lagde sin afstemningsadfærd tæt op ad Socialdemokratiet, som partiet havde aftalt for første gang at danne regering med, hvilket tjente som en forvisning om, at partiet 'kunne stå distancen' (Christiansen o.a., 2012). Partiet kom i regering 2011-2014 og var fortsat støtteparti for SR-regeringen 2014-2015, idet partiet erklærede fortsat at stå ved det fælles regeringsgrundlag. Partiets dissens i perioden 2011-2015 kom dermed til at ligge markant lavere end i perioden 1998-2001, hvor der også sad en SR-regering. Også Enhedslisten udviste mindre dissens 2011-2015 end 1998-2001, hvilket tyder på en moderation, selvom niveauet lå højere end Venstres og Det Konservative Folkepartis, samt at partiet nu også var med i større aftaler om finansloven. Ligeledes udviste Enhedslisten væsentligt større dissens for de regeringer, de udgjorde parlamentarisk grundlag for, end det var tilfældet for Dansk Folkeparti i valgperioderne mellem 2001 og 2011. Dette parti var fast støtteparti, hvilket indebærer regelmæssige konsultationer med partiet på de fleste politikområder med de årlige finanslovsaftaler som omdrejningspunkt, men med EU-politik som hyppig undtagelse (Pedersen og Christiansen, 2012; Christiansen og Pedersen, 2014). Det var vigtigt for partiet at bevise og opnå anerkendelse som 'ansvarligt' parti, der kunne stå ved politiske aftaler i modsætning til Fremskridtspartiet, hvoraf det udgik (Christiansen, 2016). Efter 2015 havde Dansk Folkeparti som før 2001 højere dissensniveauer end Venstre og Det Konservative Folkeparti, men dog lå niveauet efter 2015 en hel del lavere end før 2001 og på niveau med Liberal Alliance. Alle partierne på fløjene udviser således mindre dissens over tid, hvilket temmelig sikkert skyldes den omtalte mere omfattende inddragelse af disse partier i det parlamentariske arbejde som støttepartier og partnere i finanslovsaftaler.

Omfanget af dissens vægtet efter partistørrelse er blevet sammenfattet i et dissensindeks, der også fremgår af Tabel 1. Anderledes end for partierne enkeltvis kan det kun gå mellem '0' og '50', da et vinderforslag højest kan have dissens på '50', men til gengæld svarer til niveauerne anført i tabellen for partierne. Man kan dog gange med 2, hvis man gerne vil have værdier mellem 0 og 100, og så ville målet svare til dissensmålet opstillet af Wagner o.a. (2017) med inspiration fra Hix o.a. (2005). Dissensindekset tyder på lidt lavere samlet dissens over tid på trods af, at partierne på fløjene er blevet styrket. Også dette må tolkes som udtryk for forøget inddragelse af Folketingets yderfløje i det parlamentariske arbejde. Man ser samtidig, at værdierne for værdipolitik ikke adskiller sig væsentligt fra højre/venstre-værdierne først i undersøgelsesperioden, men at de hen mod slutningen ligger lidt højere.

Nu er det så muligt at undersøge selve målet for polarisering af parlamentariske afstemninger, som denne artikel har foreslået. Det beregnes i første omgang ud fra CHES-værdierne for højre/venstre-skalaen generelt. Det foreslåede indeks for polarisering af parlamentariske afstemninger, som fremgår af Tabel 1, udtrykker omfanget af udvist dissens fra partier med ideologisk

afstand til centrum. Man ser over tid et fald i polarisering, som ganske nøje modsvarer udviklingen i dissensniveauet, men som ikke var forventet ud fra polariseringen i partisystemet beregnet ud fra partiernes ideologiske placering.

For værdipolitik ser man dog det modsatte, idet polariseringen her er øget, også når den parlamentariske dissens tages med, og altså på trods af Dansk Folkepartis inddragelse i lovgivningen, ikke mindst i værdipolitiske spørgsmål under VK-regeringerne fra 2001 indtil 2011. Det tyder på, at det nu er på disse områder, at fløjene trækker forskellene tydeligst op til de flertal, som sætter sig igennem. Det svarer til gængse iagttagelser af dansk politik i perioden fx Bille (2006) og giver dermed resultatet 'face validity'.

Når udviklingen i polariseringen svarer til den generelt faldende dissens i Folketinget – eller større konsensus – så tyder det på, at de etablerede partier i højere grad forhandler med yderpartierne, som samtidig også har vist sig villige til at lade sig inddrage. En bagside af den medalje kunne være forøget blokpolitik, hvor lovforslag vedtages trods modstand fra hele den modsatte blok. Eksempelvis når VKO-flertallet mellem 2001 og 2011 indimellem stemte forslag igennem trods modstand fra samtlige af Folketingets partier (Christiansen og Pedersen, 2014). Blokken til venstre er for perioden 1998 til 2015 sat til at omfatte Socialdemokratiet, Radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti samt Enhedslisten. De øvrige partier er sat til at tilhøre blokken til højre med undtagelse af Kristendemokraterne, efter at partiet i 2002 ophørte med at opfatte sig som parlamentarisk grundlag for VK-regeringen tiltrådt i november 2001. Andelen af blokpolitik ligger ikke generelt i perioden over de historiske niveauer (Green-Pedersen og Thomsen, 2005). Dog ser man højere niveau af blokpolitik under 'VKO-årene' 2001-2011, hvor Dansk Folkeparti var støtteparti, og særligt først i perioden fra 2001 til 2005.

Polariseringsmålet præsenteret i denne artikel tager ikke hensyn til, om dissens fra partier væk fra centrum alene kommer fra én yderpol eller begge, dvs. det sonderer ikke mellem unipolær og bipolar opposition som omtalt ovenfor. Det er forholdsvis enkelt at tilføje dette perspektiv, hvor man finder et klart fald i omfanget af bipolar opposition. Inden undersøgelsesperioden i denne artikel (mellem 1973 og 1994) forekom det i 34 procent af afstemningerne om lovforslag (Grib 2000, 186). Niveauet var allerede faldet 1998-2001, men faldt derpå yderligere med inddragelsen af Dansk Folkeparti som støtteparti. Ligeledes steg andelen af enstemmigt vedtagne lovforslag.

Afsluttende diskussion af faldet i polarisering

Trods styrkelse af partierne på de ideologiske fløje samt forøget fragmentering i form af et højere effektivt antal partier i Folketinget, tyder data i denne artikel ikke på en generel forøget polarisering af partisystemet over de seneste år. Det skyldes især, at yderpartierne placerer sig mere moderat. Det gælder både for partisystemet generelt, men også ud fra det mål for afstemningsadfærd i Folketinget, denne artikel bidrager særskilt med at opstille. Her kan man

tværtimod generelt observere et fald, der svarer til et generelt fald i dissensniveauer mellem Folketingets partier. Det går imod artiklens hovedforventning om, at polarisering af partisystem og afstemningsadfærd ville følges ad.

Derimod forefindes der i disse år en forøget polarisering mht. værdipolitiske spørgsmål. Man kan spørge, hvorfor den ikke sætter sig igennem generelt, eller om der findes en sammenhæng til mindre polarisering i andre spørgsmål? Måske er det sådan, at det for Folketingets partier udgør en strategisk overvejelse, hvilke områder de ønsker konflikt om for at profilere sig og på den måde tiltrække stemmer, mens de så på andre områder kan søge politisk indflydelse, som kræver kompromis. I så fald giver konflikt om værdipolitik plads til samarbejde om andre spørgsmål.

Den danske case udviser styrkede partier på yderfløjene, men kun på afgrænsede områder forøget polarisering af partisystemet og generelt fald, når afstemninger inddrages. Måske gælder der en omvendt udgave af argumentet hos Hazan (1995), at svækkelse af centrum kan føre til, at yderpartier søger mod centrum. Partierne i centrum risikerer samtidig yderligere svækkelse af en sådan bevægelse. Yderpartierne risikerer dog at give plads på deres egne ydre flanker, sådan som Dansk Folkeparti oplevede det ved folketingsvalget i 2015. Tidligere havde partisystemet en 'kerne' af de gamle partier og midterpartier, som samarbejdede om det meste, mens yderfløjene ofte stod udenfor (Bille, 1989). Nu inddrages yderpartierne mere, hvilket vi ser fører til reduceret polarisering og dissens. Samtidig åbner det dog også for mere blokpolitik.

Det kunne være interessant i fremtidige studier at benytte det foreslåede mål til mere detaljerede studier af udviklingen i polarisering i parlamentariske afstemninger på tværs af lande. Det præsenterede mål for polarisering af parlamentariske afstemninger rummer stor kompleksitet, hvilket kan være en ulempe for fortolkning af en konkret udvikling. Målet har dog vist sig at kunne bidrage til at nuancere en diskussion om udviklingen i vores parlamentarisk demokratiske praksis. Det er dog samtidig begrænset af data til rådighed for partiernes ideologiske placering.

Litteratur

- Andersen, Jørgen G. og Ole Borre (2003), *Politisk forandring. Værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001*, Århus: Systime.
- Arter, David (2004), "Parliamentary Democracy in Scandinavia", *Parliamentary Affairs*, 57(3): 581-600.
- Bakker, Ryan, Catherine de Vries, Erica Edwards, Liesbet Hooghe, Seth Jolly, Gary Marks, Jonathan Polk, Jan Rovny, Marco Steenbergen, og Milada Vachudova (2015), "Measuring Party Positions in Europe: The Chapel Hill Expert Survey Trend File, 1999-2010", *Party Politics*, 21(1): 143-52.
- Bille, Lars (1989), "Denmark: The Oscillating Party System", *West European Politics*, 12(4): 42-58.
- Bille, Lars (2006), *Det nye flertal. Dansk partipolitik 2001-2005*, København: Dansk Jurist- og Økonomforbunds Forlag.
- Bischoff, Carina S. og Karina Kosiara-Pedersen (under udgivelse), "Radical Left Parties in Denmark: The Unity

- List (Red-Green Alliance)" i *Radical Left Parties in Europe*.
- Christiansen, Flemming J. (2016), "The Danish People's Party: Combining Cooperation and Radical Positions" i Tjitske Akkerman, Sarah L. de Lange og Matthijs Rooduijn, red., *Radical Right-Wing Populist Parties in Western Europe: Into the Mainstream?*, New York: Routledge, pp. 94-112.
- Christiansen, Flemming J. (2018), "Denmark: Strengthened Opposition, Yet High Levels of Cooperation", i Elisabetta de Giorgi og Gabriella Illonszki, red., *Opposition Parties in European Legislatures*, New York: Routledge, pp. 35-52.
- Christiansen, Flemming J., Rasmus L. Nielsen og Rasmus B. Pedersen (2014), "Friendship, Courting, and Engagement: Pre-Electoral Coalition Dynamics in Action", *The Journal of Legislative Studies*, 20(4): 413-29.
- Christiansen, Flemming J. og Helene H. Pedersen (2014), "Minority Coalition Governance in Denmark", *Party Politics*, 20(6): 940-9.
- Curini, Luigi og Airo Hino (2012), "Missing Links in Party-System Polarization: How Institutions and Voters Matter", *The Journal of Politics*, 74(2): 460-73.
- Dalton, Russell J. (2008), "The Quantity and the Quality of Party Systems: Party System Polarization, its Measurement, and its Consequences", *Comparative Political Studies*, 41(7): 899-920.
- Damgaard, Erik og Palle Svensson (1989), "Who governs? Parties and Policies in Denmark", *European Journal of Political Research*, 17(6): 731-45.
- Ersson, Svante og Jan-Erik Lane (1982), "Democratic Party Systems in Europe: Dimensions, Change, and Stability", *Scandinavian Political Studies*, 5(1): 67-96.
- Green-Pedersen, Christoffer og Lisbeth H. Thomsen (2005), "Bloc Politics vs. Broad Cooperation? The Functioning of Danish Minority Parliamentarism", *The Journal of Legislative Studies*, 11(2): 153-69.
- Grib, Peter E. (2000), *Partisystemet under forandring, Købe-
havn: Forlaget Politiske Studier*.
- Hansen, Martin E. (2008), "Back to the Archives? A Critique of the Danish Part of the Manifesto Dataset", *Scandinavian Political Studies*, 31(2): 201-6.
- Hazan, Reuven Y. (1995), "Center Parties and Systemic Polarization: An Exploration of Recent Trends in Western Europe", *Journal of Theoretical Politics*, 7(4): 421-45.
- Hix, Simon, Abdul Noury og Gerrard Roland (2005), "Power to the Parties: Cohesion and Competition in the European Parliament, 1979-2001", *British Journal of Political Science*, 35(2): 209-34.
- Hooghe, Liesbet, Ryan Bakker, Anna Brigevech, Catherine de Vries, Erica Edwards, Gary Marks og Milada Vachudova (2010), "Reliability and Validity of the 2002 and 2006 Chapel Hill Expert Surveys on Party Positioning", *European Journal of Political Research*, 49(5): 687-703.
- Krause, Werner, Pola Lehmann, Jirka Lewandowski, Theres Matthieß, Nicolas Merz, Sven Regel og Annika Werner (2018), *Manifesto Corpus*, Berlin: WZB Berlin Social Science Center.
- Kurrild-Klitgaard, Peter, Robert Klemmensen og Martin E. Hansen (2006), "Blokkpolitik og det "samarbejdende folkestyres" fire gamle partier, 1953-2005", *Økonomi og Politik*, 79(1): 79-85.
- Lijphart, Arend (1994), "Democracies: Forms, Performance, and Constitutional Engineering", *European Journal of Political Research*, 25(1): 1-17.
- Mainwaring, Scott og Mariano Torcal (2006), "Party System Institutionalization and Party System Theory after the Third Wave of Democratization" i Richard S. Katz og William Crotty, red., *Handbook of Party Politics*, London: Sage, pp. 204-27.
- Pedersen, Mogens N. (1967), "Consensus and Conflict in the Danish Folketing 1945-65", *Scandinavian Political Studies*, 2(A2): 143-66. Pedersen, Rasmus B. og Flemming Juul Christiansen (2012), "Europæisering af koalitioner mellem Folketingets partier", *Politica*, 44(2): 202-20.
- Polk, Jonathan, Jan Rovny, Ryan Bakker, Erica Edwards, Liesbet Hooghe, Seth Jolly, Jelle Koedam, Filip Kostelka, Gary Marks, Gijs Schumacher, Marco Steenbergen, Milada Vachudova og Marko Zilovic (2017), "Explaining the Saliency of Anti-Elitism and Reducing Political Corruption for Political Parties in Europe with the 2014 Chapel Hill Expert Survey Data", *Research & Politics*, (January-March): 1-9.
- Sartori, Giovanni (1976), *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis. Volume 1*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Sigelman, Lee og Syng N. Yough (1978), "Left-Right Polarization in National Party Systems", *Comparative Political Studies*, 11(2): 355-79.
- Stubager, Rune, Kasper M. Hansen, Kristoffer Callesen, Andreas Leed og Christine Enevoldsen (2016), *Danske vælgere 1971-2015. En oversigt over udviklingen i vælgernes holdninger mv.*, Aalborg: Det danske valgprojekt.
- Wagner, Wolfgang, Anna Herranz-Surrallés, Juliet Kaarbo og Falk Ostermann (2018), "Party Politics at the Water's Edge: Contestation of Military Operations in Europe", *European Political Science Review*, 10(4): 537-63.

Appendiks 1: Værdier for ideologisk placering og beregning af polarisering for CHES og CMP datasættene

Datasæt	År	Laveste værdi og parti	Højeste værdi	Mandat-vægtet gennemsnit	Polariseringsindeks
CHES –samlet venstre/højre	1999	1 – EL	9,3 – FP	5,41	4,15
CHES –samlet venstre/højre	2002	2,3 – SF*	8,9 – DF	5,74	4,32
CHES –samlet venstre/højre	2006	1 – EL	7,8 – DF	5,66	3,77
CHES –samlet venstre/højre	2010	1 – EL	8,2 – LA	5,70	3,89
CHES –samlet venstre/højre	2014	1,2 – EL	7,9 – LA	5,48	3,71
CHES –værdimæssigt v/h	1999	2,3 – EL	8 – DF	5,26	2,63
CHES –værdimæssigt v/h	2002	2,2 – SF*	8,9 – DF	5,08	3,79
CHES –værdimæssigt v/h	2006	1,6 – EL	7,6 – DF	4,67	3,50
CHES –værdimæssigt v/h	2010	1,5 – RV	9,4 – DF	5,47	4,45
CHES –værdimæssigt v/h	2014	1,9 – RV	8,4 – DF	4,97	3,98
CMP – samlet venstre/højre	1998	-39,6 – SF	43,2 – KRF	5,94	41,3
CMP – samlet venstre/højre	2001	-33,9 – SF	36,2 – V	15,97	42,6
CMP – samlet venstre/højre	2005	-42,2 – EL	38,0 – DF	-8,72	51,2
CMP – samlet venstre/højre	2007	-37,1 – SF	14,9 – DF	-10,17	28,7
CMP – samlet venstre/højre	2011	-45,4 – SF	51,7 – LA	-3,68	53,6
CMP –værdimæssigt v/h	1998	-17,1 – EL	14,3 – V	0,60	16,1
CMP –værdimæssigt v/h	2001	-19,2 – SF	40 – DF	5,53	37,7
CMP –værdimæssigt v/h	2005	-25,1 – SF	18 – DF	-9,35	24,0
CMP –værdimæssigt v/h	2007	-23,4 – EL	25,5 – DF	-4,25	38,5
CMP –værdimæssigt v/h	2011	-28,0 – EL	25,1 – DF	-11,96	30,9

Kilder: Bakker o.a. (2015); Polk o.a.; Krause o.a. (2018), egne beregninger.

* Data mangler for Enhedslisten i 2002, men i beregning sat til gennemsnittet af hhv. 1999 og 2006.

Kommentar: Polariseringen opstod da strategi afløste ideologi

Temanummer: Politisk polarisering i Danmark

Vil man forstå moderne dansk politik, skal man forstå datoen 11. marts 1998. Den dag ændrede den hidtidige rammesætning i dansk politik sig fra at være ideologisk orienteret til magtmæssigt ditto.

Denne dag tabte Uffe Ellemann-Jensen folketingsvalget til Poul Nyrup Rasmussen. Et valg, der ellers længe stensikkert havde ligget til Venstre og skulle hævne den forsmædelige afgang, den borgerlige regering havde haft i 1993, og det sammensurium af politiske kandestøberier, der havde holdt Nyrup ved magten, bl.a. via samarbejdet med CD og Kristelig Folkeparti.

Uffe havde tonet rent flag. Væk med lejeværdien, ned med skatterne, et opgør med lejeloven, som vi kendte den – en ren liberal dagsorden. Dygtigt og kynisk udnyttede Socialdemokraterne den frygt, der kunne vrides ud af forslagene – og nåede samtidig at afgive nogle løfter, mest markant om efterlønnen, der siden kom til at trække lange spor efter sig og markerede en fast tilbagevendende Socialdemokratisk strategi når man var klemt: Ritt Bjerregaards 5.000 boliger til 5.000 kr. over 5 år og Thornings 12½ minutter er blot eksempler.

Denne strategi skabte en dyb bitterhed i Venstre og i Venstres organisation og legitimerede et kursskifte, da Høvdingen sagde farvel. Uffe Ellemann havde i alle sine år talt om den særlige høvdingeregel, der gjaldt for Venstrefolk: At der forventedes mere og bedre adfærd af Venstrefolk end af andre. Den regel blev skrinlagt, da Anders Fogh Rasmussen tiltrådte.

Ind kom, efter britisk forbillede og Tony Blair, kontraktpolitikken, der mest enkelt kan formuleres sådan, at dem, der aldrig vil stemme på dig, skal du glemme. Det samme med dem, der altid vil gøre det. Koncentrerer dig blot om marginalvælgeren. Dette var våbnet, der for Venstres organisation skulle hævne Uffe og for Anders Fogh skulle bringe ham til magten. Mål og middel blev et.

Dermed skabtes to magtpartier i dansk politik. Førhen havde kun Socialdemokraterne bekendt sig til denne magtorientering – med romantiske afstikkere af og til. Efter Venstres konklusion var det slut med romantikken. Grundlæggende sloges man om de samme vælgere. Og vi blev overhældt med de nedladende navne for dem – Blå Bjarne, Gule Karina og hvad de ellers har heddet i de lukkede baglokaler med meningsmålinger og fokusgrupper lige siden.

SØREN PIND
fhv. minister
og medlem af
Folketinget

Mens Fogh erklærede de store ideologier for døde, døde også meningen for slagsmålet. I stedet blev det til et spørgsmål om magt. Hvem bestred den lovgivende og udøvende magt? Hvem sad i bilerne? Hvem bestemte over embedsmændene?

De ideologiske eksperimenter, som vi så dem i 70'erne, blev afskaffet. Det blev pakket ind i nye begreber – f.eks. de små skridts politik.

Da idealerne forsvandt, forsvandt også ordentligheden imellem politikerne. Førhen respekterede man forskellene, for de var ideologisk fundereret. Siden hen viste det sig, at det kun var magten, der drev. Deraf kom Thornings skattesag og Løkkes bilagssager. Ting, der førhen aldrig var kommet nogle steder, blev pludselig store – de ting, der nu kunne ramme politikerne, handlede ikke længere om et ekstremt politisk standpunkt eller en given holdningsmæssig tilkendegivelse. De handlede om, hvordan man gebærdede sig. Kombineret med en uheldig udvikling med sociale medier skabte det et giftigt klima, vi så toppe med Brexit og Trumps valg som præsident i Amerika.

I midten af dette uideologiske magtspil havde politikerne i 1982 lært så meget af afgrundens rand, efter at Anker Jørgensen havde ødelagt dansk økonomi, at en erkendelse bredte sig: Der var behov for et stærkt finansministerium.

Over årene blev ministeriet stadig stærkere. I 1993 faldt juristerne på Slotsholmen med tamilsagen. Og da Nyrup og Lykketoft kom til, indgik de en magtdeling, hvor Finansministeriet fik ultimativ magt: Økonomiudvalget skulle nu være dørvogter på alle sager, der skulle forelægges for statsministeren. Finansministeren, som formand for økonomiudvalget, havde dermed hånd- og halsret over den politiske retning i regeringen. De få udvalgte ministre, der sad med i udvalget, begyndte at bytte tjenester hos hinanden i forhold til deres respektive ressort, og de øvrige ministre så sig reducerede til linjechefer – i strid med de normer, grundloven sætter for ministrenes virke. Det skulle siden kun blive værre. Stats- og finansministre gik fra at være ministre med ansvar til at være omnipotente – hhv. administrerende og økonomidirektør i regeringen.

Det skabte et fagligt hul til fagministerierne, hvor man f.eks. ikke lyttede til Skats indsigelser om konsekvenserne af besparelserne på skatteområdet, Trafikministeriets indsigelser omkring DSB og P&T, Udenrigsministeriets fokus på relationer, så Danmark i dag reelt set står uden solidt fodfæste i den store verden. Den ene skandale afløser den anden i disse sammenhænge.

Disse to bevægelser – afideologiseringen og bureaukratiseringen af politik – har skabt en tomhed i politik, hvor den rene kamp om magten i stigende grad står udstillet for, hvad den er: Renhjertet magtbrynde. Ikke af samfundsmæssige, nationale eller ideologiske årsager – men af personlige.

Og det skaber selvsagt en uforsonlighed. Når det ikke længere er ideer, der skiller, men ønsket om at bestride magt, kan man selvsagt ikke mødes. Den udvikling er efter min bedste opfattelse ødelæggende for demokratisk politik

og er i strid med selve grundideen om at dele sig efter anskuelser. Det er ikke kun en dansk udvikling – den ses i hele Vesten.

Min egen vurdering er, at dette vil medføre en regenerering af demokratiet, der efter det populistiske oprør dør ud, vil nyskabe holdninger og idelogier og føre til en periode, hvor det atter vil blive respektabelt at dele sig efter anskuelser, og hvor bureaukratiseringen af den økonomiske – ”nødvendige” – politik vil blive erstattet af et ægte og denne gang ansvarligt folkestyre.

Interview med Özlem Cekic om dialogkaffe, brobygning og politisk polarisering i Danmark

Temanummer: Politisk polarisering i Danmark

Jeg har sat Özlem Cekic stævne til en snak om politisk polarisering i Danmark. Det er et emne, der ligger Özlem Cekic meget på sinde. Hun har oplevet polariseringen i sin tid som folketingsmedlem for SF og har, siden hun stoppede som medlem af Folketinget, arbejdet aktivt med at mindske politisk polarisering. Sidste år uddannede hun 511 elever i at være 'brobyggere', og mange har nok hørt

om hendes koncept 'dialogkaffe', hvor hun besøger personer, der har sendt hende hademails, til en kop kaffe og en snak. Et koncept, der også blev verdenskendt, da Özlem Cekic, som den kun anden dansker, gav en TED-talk i 2018 (kan ses her: https://www.ted.com/talks/ozlem_cekic_why_i_have_coffee_with_people_who_send_me_hate_mail?language=da#t-105128).

Hvor kommer idéen til brobyggerne og dialogkaffen fra?

”Dialogkaffe er jo ikke sådan noget, der er opstået fra den ene dag til den anden. Jeg fik en masse hademails, da jeg blev valgt (til Folketinget red.) som én af de første kvinder med minoritetsbaggrund. Det var provokation i sig selv for nogle mennesker. Det var faktisk fotografen Jacob Holdt, som har dokumenteret racisme blandt sorte og hvide i USA, som også er min ven, som opfordrede mig til at opsøge de mennesker. Han sagde, ”så kan du se, at de er ligeså bange som dig”.

”Målet med mit første møde var at opsøge de her mennesker for at gøre dem gode igen. Det handlede jo om, at jeg var den gode, og de, der sendte hademails, var de onde. Så hvis de så mig, en muslim, der var demokrat og valgt til Folketinget og betalte sin skat, så ville jeg kunne omvende dem, og så ville jeg kunne gøre dem gode. Men dér, under mit første møde, dér gik det op for mig, hvordan der under hele mødet var en stemme i mig, der dømte. Jeg var skuffet over, at Ingolf faktisk havde en kone, at der *var* ryddet op, at han var optaget af grønne planter og de der CO₂-neutrale villaer, der var bygget ovre på den anden side af vejen. Det krakelerede fuldstændig min egen fordom. Jeg blev konfronteret med min egen indre racisme. Jeg kunne se, at det her også handlede om, at jeg dømte lige så meget, som jeg blev dømt. Og siden hen har jeg så opsøgt mange mennesker for at lære dem at kende. Jo mere jeg har arbejdet med det, jo mere er det også gået op for mig, at jeg selv har haft det had. Jeg har som barn, ung og voksen lavet generaliseringer af andre befolkningsgrupper, og jeg er faktisk kommet ud af det her had, fordi jeg har bygget relationer, har fået venskaber. Så jeg opdagede, at det også handler rigtig meget om at kunne rette blikket indad og påtage sig et personligt ansvar for samtalen. Og så begyndte jeg at skrive om de her ting på sociale medier. At nu tog jeg på

**PETER THISTED
DINESEN**

professor, Institut
for Statskundskab,
Københavns Universitet,
ptd@ifs.ku.dk

**KATRINE GREVE-
POULSEN**

stud.scient.pol.,
praktikant på Politiken

dialog og ville have en kaffe, og så begyndte jeg stille og roligt at sætte de to ord sammen og sætte et hashtag på. Og 8. marts i år blev ordet jo optaget i den danske ordbog, som et nyt ord. Det var simpelthen højdepunktet i mit liv.”

Så idéen er, at folk får større forståelse for hinanden og måske i virkeligheden bliver konfronteret med nogle af deres egne fordomme eller stereotyper, når de møder folk, de er uenige med ...?

”Idéen er, der skal *altid* to til at bygge bro. Det kan ikke gøres alene. Så vi er nødt til på en eller anden måde at bøje os mod hinanden. For det er i kompromiset, dialogen også ligger. Og det er også der, freden ligger. Og samtidig er det jo også en måde at give magten tilbage til folket. For vi er jo i en tid, hvor der sker enormt meget rundt omkring os, både i den store verden, men også i vores lille Danmark, men også med de grundlæggende demokratiske værdier, vi tror på. Og den der afmagt, den breder sig. Folket føler, at de ikke *kan* gøre noget. Men det er jo den største politiske dovenskab, jeg kender til. Fordi magten er jo ikke kun i Folketinget. Så dialogkaffe handler jo også om at give magten tilbage, indflydelsen tilbage, fordi alle *kan* gøre noget. Jeg plejer altid at sige til folk, at enhver fredsproces starter med, at to sætter sig ned og samtaler. For samtalen er også med til at forebygge den her polarisering. Det der sker i øjeblikket, det er: der er de gode, der er de onde. Vi taler ikke sammen. Det er gennemsyret helt ned på familieniveau. Det er også en måde at minde folk om, at de også har et personligt ansvar. Altså den der måde at læne sig tilbage og tro, at forandring kommer udefra. Det kræver jo, at man gør noget. Og den måde det kan ske på, det er, at man starter i det små. Når jeg er ude at holde foredrag, er der mange, der siger, ’Jamen Inger Støjberg vil jo ikke mødes til dialogkaffe’. Jamen du kan da bare starte med at nøjes med den onkel, som du ikke gider sidde ved siden af til julefrokost, eller den kollega, du har undgået nu i tre måneder. Altså du kan jo starte i det nære, fordi det er der, splittelsen kommer, og det er faktisk den splittelse, der er langt, langt farligere.”

Det er meget interessant og det relaterer direkte til nogle af de analyser, der indgår i dette temanummer af tidsskriftet. Særligt begrebet affektiv politisk polarisering – at der er større social distance til politiske modstandere. Man synes mindre godt om dem, og har mindre respekt for dem. Det er vel i virkeligheden dét, det her initiativ forsøger at adressere?

”Ja og samtidig er det også et opgør mellem det gode og det onde menneske. Jeg plejer at sige, at når man laver dialogkaffe, når man er brobygger som mig, så betyder det ikke, at man fralægger sig sine egne værdier og så sidder og taler den anden efter munden. Vi skal lære at tåle hinandens forskelligheder.”

”Dialogkaffe og brobygning handler også om at nuancere det billede af virkeligheden, man har fra medierne, ved at møde og tale med andre, der ikke er som én selv”, fortæller Özlem Cekic.

”Det ér i mødet, miraklet sker. Det er i mødet, vi får nuanceret vores syn. Og det er også i mødet, vi opdager, at ting ikke er sort/hvide. Det er i mødet, vi får empati for hinanden. Altså empatien er enormt vigtig. Man skal have evnen og viljen til også at kunne se sagen fra den anden side. Altså, er man racist, fordi man er bekymret for indvandring? Hvorfor er det så nemt bare at stemple hinanden som racister? Den grundlæggende empati er jo truet, fordi mange af os lever i sådan nogle osteklokker, sådan nogle ekko-kamre, hvor vi kun mødes med mennesker, der ligner os selv. Og bekræfter hinanden i, hvor gode vi er, og hvor dumme de andre er. Og der er mange, der siger, jamen det er jo højrefløjen, der dæmoniserer minoriteter i Danmark, men det er sandelig også en venstrefløj, der dæmoniserer folk, der stemmer højernationalt. Det er jo et demokratisk problem, hvis vi ikke møder de andre. Hvis vi får skabt nogle fjendebilleder, som har brug for at blive realitetskorrigeret. Jeg lavede en brobyggeruge, hvor vi underviste på Tingbjerg skole, Randersgade skole på Østerbro, Carolineskolen, som er en jødisk skole, og på Al-Hikmaskolen, som er en muslimsk skole. Børnene møder ’de andre’, som de har så mange holdninger til, den sidste dag i ugen. Og så havde vi jo en masse ’dialogkorps’, der kom ud og fortalte om en virkelighed, eleverne ikke kendte til. F.eks. havde vi en homoseksuel ude på Tingbjergskolen, og før han startede, spurgte vi, om der var nogen, der har en ven eller et familiemedlem, der er homoseksuel. Der var ingen, der rejste sig op. Da han havde holdt sit foredrag, så var der faktisk en del, der rejste sig op og ville stå ved, at de kendte en, der var homoseksuel. Det møde er så vigtigt i forhold til at kunne nedbryde de fjendebilleder, vi har af hinanden, men også i forhold til at have empati for hinanden. Den anden – ja det kan godt være vi er uenige – men den anden er stadigvæk et menneske, ligesom mig.”

Én af artiklerne i denne udgave af tidsskriftet undersøger, hvordan folk ser på at have naboer fra mere yderligtgående partier på den modsatte fløj end der, hvor de selv placerer sig. Der er faktisk en ret udbredt tendens til modvilje mod at have naboer, der er politiske modstandere. F.eks. ønsker personer, som stemmer på venstrefløjen, ikke at have en person, der stemmer på Dansk Folkeparti, som deres nabo. Det siger måske noget om, at de her møder også kan være svære at få sat i stand, fordi folk fravælger mødet, allerede inden det foregår.

”Man har lavet nogle studier i USA, hvor man har taget abortmodstanderne og aborttilhængere i hver sin gruppe og ladet dem være sammen i 14 dage. Så lukker man dem ud, så måler man deres holdninger, og de er faktisk blevet mere radikaliserede. Dem der er for, de er mere for, dem der er imod, de er mere imod. Men hvis du blander dem, så bliver de mere nuancerede. Det er, når vi omgås med hinanden, at vi bliver nuancerede. Og den nuancering er jo simpelthen altafgørende for freden. Og det er jo det samme i forhold til naboskab. Og jeg tror også, der er en eller anden tendens til, at vi enormt gerne vil bekræftes i det, vi siger. Der var én, der sagde til mig til et foredrag, jeg glemmer det aldrig, fordi han sagde ’du skal vide, jeg tager sgu ikke de samtaler, for jeg har aldrig haft held med at omvende dem’. Så sagde jeg, jamen er det

formålet med dialogen? At du skal omvende dem? Det er jo ikke en dialog, hvis formålet er, at den anden skal have de samme holdninger, som du har.”

Før sommerferien havde Özlem en oplevelse, der for hende demonstrerer præcis, hvordan vi bør samtale med hinanden.

”Jeg lavede en opdatering på Facebook, som ikke var særlig nuanceret, hvor jeg lavede en stråmand på et parti. Der var to typer reaktioner. Der var dem, der sagde, ’perkerlort, skrid du har ikke fat i en skid’. Dem lukkede jeg ligesom af for, for de var jo altid vrede. Det bekræftede jo lidt mere én i, at det, man siger, måske er rigtigt, fordi nu har man pisses dem af. Så var der den anden gruppe. Jeg glemmer aldrig, der var én, der skrev til mig på en utrolig sød måde, ’Kære Özlem, jeg er lidt overrasket over din opdatering, det ligner dig ikke, du plejer at være meget mere nuanceret, og når du skriver det på denne her måde, så får man denne her opfattelse – det kan godt være det ikke er din intention.’ Først ignorerede jeg det, og så kørte det i mit hoved, fordi tonen i hans måde at svare mig og den måde, han argumenterede på, var jo så ordentlig. Det gjorde ondt helt inde i mig. Jeg var nødt til at svare. Og så endte det faktisk med, at jeg lyttede, fordi han ikke skældte mig ud. Jeg lavede efterfølgende en ny opdatering, hvor jeg undskyldte min tidligere opdatering. Og det har jeg så brugt meget siden hen. Det der med, hvis vi reelt skal få hinanden til at lytte, det nytter ikke noget, hvis den ene råber, at du råber med. Jo mere den anden råber, jo mere stille skal din egen stemme være. Fordi så lytter den anden til sidst, for så kan den anden jo ikke høre dig.”

Nej, og som du også sagde før, så tænker man automatisk, at folk ikke har noget at sige én, hvis de fremstår meget aggressive og fjendtlige. Så i virkeligheden kan man sige, at en del af recepten er at tale ordentligt, og måske også mere afdæmpet.

”Ramme bolden, aldrig personen. Ram bolden, hold tonen. Fordi dér når du faktisk længere. Brug humoren, men også se det hele menneske, ikke den ene holdning. Og tag aldrig afstand fra personen, men kun holdningen. Det var én opdatering, men så var der nogen, der sagde, sådan plejer du ikke at skrive, hvad skete der lige der? Altså en reel interesse gør jo, at det er langt lettere faktisk at bygge en bro.”

Nu nævnte du de sociale medier, og vi snakkede om deres potentielle rolle før. Har de gjort noget dårligt for afstanden mellem politiske modstandere? Findes der overhovedet denne her dialog, du taler om, på sociale medier?

”Det mener jeg, der gør. Men det kræver jo, at du er til stede, og det kræver også, at du selv er i stand til at tage den samtale. Du er nødt til selv at være det gode eksempel. Hvis du gerne vil have, at folk skal behandle dig ordentligt, så er du nødt til at behandle dem ordentligt. Jeg synes problemet tit er, at sociale medier ender med at blive ekkokamre. Fordi vi udelukker dem, vi ikke deler holdninger med, vi gider ikke være venner med dem, vi blokerer dem, vi sletter dem. Og det er jo ikke samtale. Men jeg medgiver, at det er en udfordring.

Jeg synes det største problem på sociale medier, det er alt det fake news, der er. Det er enormt svært at finde rundt i. Er billederne sande, er historien sand? Nogle gange så bliver en falsk nyhed til en sandhed, som folk igen og igen og igen bruger. Men samtidig er sociale medier jo også et medium, som folk anvender til at få magten tilbage. Når der sker noget uretfærdigt; Muhammed eller Hassan, der bliver fyret i Bilka, så går danskerne sammen og kræver et svar fra Bilka. For mit vedkommende er det der, hvor jeg faktisk kommer mest i berøring med den gruppe, jeg helst vil i berøring med. De læser ikke Politiken.”

Man når nogle andre folk formentlig ...?

”For mig er sociale medier en måde til at komme ud af de der komfortzoner. Det er et kæmpe forsamlingshus. Men bedre end et forsamlingshus, fordi folk tør faktisk også at fortælle, hvad de reelt tænker.”

Du nævnte det her fænomen 'ekkokamre', som vel også er meget relevant for denne her diskussion om polarisering. Altså at vi deler os op og har mest noget at gøre med de mennesker, som minder om os selv. Det leder mig til spørgsmålet om, om Danmark er blevet mere polariseret? Jeg synes, jeg hører dig sige, at vi ser mere polarisering over årene? Du kender jo også andre kontekster, du nævnte Tyrkiet og har rejst meget. Er Danmark polariseret sammenlignet med andre steder, og er polariseringen blevet værre over tid?

”Jeg har ikke statistisk belæg for at sige det. Jeg kan tage udgangspunkt i min egen hverdag. Da jeg gik ind i politik for mange år siden, 14-15 år siden, der var det jo sådan, at folk, hvis der var noget, de var uenige med mig i, så sendte de et anonymt brev og skrev, 'hvorfor sagde du det og det her?'. I dag skriver folk deres trussel offentligt på Facebook, underskriver med deres navn og efternavn og de skriver, 'hvorfor gør I det her?'. Det er ikke længere *du*. Jeg er repræsentant for en gruppe. Så der er ting, der har rykket sig. Jeg havde jo aldrig i min vildeste drøm troet på, at vi skulle have en valgkamp, hvor stort set alle politiske partier skulle forholde sig til diskussionen om etnisk udrensning.”

Er politikerne med til at accelerere nogle af de her tendenser, altså polariseringen? Er de med til at skubbe folk længere fra hinanden?

”Ja. Politikerne er nok nogle af dem, der har det største ansvar. Fordi politikerne er jo med til at skabe en ramme omkring polarisering. Med at kategorisere borgere som gode og dårlige. Eller sætte befolkningsgrupper over for hinanden. Når man gør det, så har man også lagt kimen til en meget, meget dybere mistillid i befolkningen. Og den er rigtig farlig. Altså det kan godt være, at det giver nogle stemmer her og nu, men den er farlig på sigt, og på et tidspunkt kan du ikke styre den. Pressen er også formidabel til hele tiden at udstille enhver samtale som splittelse, f.eks. i partier. Journalisterne skal give mulighed for en samtale.”

Hvordan har folk taget imod det her initiativ? Det har jo tydeligvis været en ret stor succes, men nu tænker jeg særligt på de folk, som er meget uenige med dig. Har de været åbne? Har du oplevet den positive udvikling, som er intentionen bag projektet?

”Ja. Jeg kan se; alle vil gerne lyttes til. Folk *vil* gerne mødes, folk *vil* gerne samtale, selvom man er dybt uenige.”

Så i virkeligheden er du relativt optimistisk i forhold til, at den polarisering, som måske er blevet større, faktisk kan mindskes igen?

”Ja, det er jo derfor, jeg laver dét, jeg laver. Fordi jeg tror grundlæggende på, at hvis vi insisterede på samtalen, så ville vi også kunne gøre noget ved den polarisering. Det er jo ikke sådan, det er noget, der kommer fra den ene dag til den anden fra himlen. Det er noget, vi er nødt til selv at arbejde for. Hvordan kan man forvente, at polariseringen skal forsvinde, hvis man selv hele tiden omtaler andre mennesker som landsbytusser, som mindre intelligente, der ikke kan finde ud af at åbne en avis, eller racister. Eller nassere, kriminelle, terrorister. Hvordan kan man forvente de mennesker reelt vil lytte, når man bruger sådan nogle mærkater om hinanden? Det er jo derfor, jeg hele tiden siger, alle er nødt til at gribe i egen barm, hvad er det *jeg* gør forkert, hvem er det *jeg* dæmoniserer, hvad er det *jeg* kan gøre anderledes?”

Review Artikel: Ubevidst bias i akademia – skabelsen af en myte

Temanummer: Politisk polarisering i Danmark

Denne artikel viser, hvordan myten om ubevidst bias i akademia er blevet skabt. Fejlslutninger og misinformation er ikke overraskende de foretrukne strategier. Mest brugt er metoden at svare på noget andet end det stillede spørgsmål, typisk at referere artikler om bevidst bias, som om de handlede om ubevidst bias. Ofte fortælles en anden historie, end data understøtter. Andre strategier omfatter ad hoc-hypoteser, der trækkes ud af det blå, ringslutninger, og decideret misinformation. De samme få artikler, der viser noget andet, end de citeres for, skamrides, og en konsensus om, hvordan artiklerne kan og skal udlægges, viderekolporteres, uden at der er tilløb til (selv)kritik.

Det er svært at hævde, at der foreligger bevidst svindel, når hver enkelt fejl og fordrejning lige så vel kan være sjusk som en bevidst handling. Den sam-

lede mængde er imidlertid så overvældende, at det ligner en strategi. Det, der fremstår som videnskabelige rapporter og publikationer, er i realiteten propaganda forklædt som videnskab.

En enkelt rapport indtager en særstatus af to grunde: dels er den i sig selv det fuldstændige sammenbrud af enhver videnskabelighed, dels udgår den fra en organisation af universiteter, der mener, de er de bedste i Europa – LERU. Universiteternes videnskabelige integritet tilføjes her et grundskud – af universiteterne selv. Det er meget bekymrende. Det er ikke først og fremmest manglen på evidens for ubevidst bias i akademia, jeg er ude efter. Det virkeligt problematiske er den akademiske selvdestruktion som bestræbelsen på at udbrede myten om ubevidst bias resulterer i.

Hvis dette var en litteraturgennemgang af evidensen for ubevidst bias mod kvinder i akademia, ville den være slut nu. Der findes ingen primærlitteratur om det. Alligevel produceres rapport efter rapport, der hævder, at ubevidst bias mod kvinder er et stort problem i akademia. Københavns Universitet har ansat en mangfoldighedskonsulent, der skal tage sig af problemet (Baggersgaard, 2018), EU udgiver rapporter, der omtaler ubevidst bias med største selvfølgelighed (European Commission, 2019), ministerier og universitære organisationer (Uddannelses- og Forskningsministeriet, 2015; Gvozdanovic og Maes, 2018) producerer rapporter om det, og hvad der kan gøres ved det.

For at konstatere at det forholder sig sådan, skal man læse en del. Det har jeg så gjort, og interesserede læsere kan se resultatet i publikationerne (Skov, 2018b; Skov, 2019a; Skov, 2019b). Men ud over at konstatere, hvordan sagerne står, altså at ingen af publikationerne faktisk påviser ubevidst bias i akademia, trænger et andet spørgsmål sig på, nemlig hvordan det er muligt at gøre som om? Det ikke specielt overraskende svar er, at der systematisk fremføres ugyldige argumenter og præsenteres fordrejede forskningsresultater. Jeg har forsøgt at skabe et overblik over, hvilke metoder der bruges, og hvorfor de

TORSTEN SKOV

MD, PhD (epidemiologi),
BA (filosofi),
torsten.skov@begrund.dk

virker. Jeg vil dog ikke påstå, at jeg har det fulde svar på, hvordan det kan lade sig gøre – faktisk er det stadig lidt af et mysterium for mig.

Jeg begynder med de fejlslutninger, der er så gamle, at de har latinske navne. Derefter beskrives nogle typer af misinformation.

Først en definition. Ubevidst bias er i næsten al litteraturen synonymt med implicit bias. Der er gjort enkelte forsøg på at adskille dem, mest helhjertet af Cornish og Jones, der giver følgende definitioner:

”Unconscious bias refers to a bias that we are unaware of, and which happens outside of our control. It is a bias that happens automatically and is triggered by our brain making quick judgments and assessments of people and situations, influenced by our background, cultural environment and personal experiences.

Implicit bias refers to the same area, but questions the level to which these biases are unconscious especially as we are being made increasingly aware of them” (Cornish og Jones, 2013: 1).

Definitionen på implicit bias er temmelig uklar – hvad vil det sige, at implicit bias ”sætter spørgsmålstegn ved, om bias er ubevidst”? – og Cornish og Jones bruger alligevel begreberne synonymt. Mest oplysende er formentlig Correll (2017). Hun bruger begreberne i flæng (hvilket jeg også gør i det følgende) og bemærker, at psykologerne ofte foretrækker ”implicit”, mens praktikerne foretrækker ”ubevidst”.

Jeg understreger i et sikkert forgæves forsøg på at undgå misforståelser, at denne artikel udelukkende handler om ubevidst bias i academia. Jeg tager ikke stilling til ubevidst bias i almindelighed, bias i almindelighed, eller for den sags skyld feministisk forskning eller feminisme i almindelighed. Jeg understreger også, at artiklerne om *bevidst* bias, der nævnes nedenfor, er fra andre steder og tider end danske universiteter anno 2019, og at der ikke er tegn på bias på danske universiteter, hverken bevidst eller ubevidst, se (Skov, 2019b).

Fejlslutninger

Svar på noget andet (*Ignoratio elenchi*)

Den helt overvejende strategi inden for feltet er substitution af spørgsmålet. Hvis du ikke kan svare på det egentlige spørgsmål, så svar på et andet spørgsmål, og konkluder på det første, her: hvis du ikke kan finde evidens for ubevidst bias mod kvinder, så find noget evidens for diskrimination af kvinder og konkluder, at der findes evidens for *ubevidst* diskrimination af kvinder. Metoden er beskrevet allerede af Aristoteles som *ignoratio elenchi*, men har formentlig været brugt, så længe mennesker har været uenige.

Gvozdanovic og Maes' rapport, "Implicit bias in academia" (Gvozdanovic og Maes, 2018), er en opvisning i *ignoratio elenchi*. Rapporten hævder, at ubevidst bias er en af de vigtigste, hvis ikke den vigtigste, forhindring for kvinders karriere i akademia, og påstår videre, at der foreligger rigelig videnskabelig evidens for det. Der er en længere litteraturgennemgang, som skal godtgøre påstanden, men den opmærksomme læser hæfter sig ved, at implicit eller ubevidst bias ikke omtales, kun bias. Jeg har læst alle de refererede artikler, og den er god nok: ingen af dem handler om ubevidst eller implicit bias (detaljer kan findes i Skov, 2018b).

Dette er gennemgående i rapporterne om ubevidst bias: "ubevidst bias" bruges om den formodet ubevidste modstand mod at stille kvinder lige med mænd, mens "bias" uden "ubevidst" bruges, når man refererer til undersøgelser af fænomenet. Tricket er at lade begreberne flyde. Implicit bias er det samme som ubevidst bias er det samme som bias. Enhver artikel om bias er nu en artikel om ubevidst bias. Det, der skulle bevises, er nu bevist simpelthen ved at jonglere med begreberne.

Det er så primitivt, at man mistror sin mistro. Kan det være sandt, at en rapport fra paraplyorganisationen for de fineste universiteter i Europa, League of European Research Universities, LERU (som København Universitet er medlem af) laver sådan en fejl? Ja, desværre er det sandt, og det er ikke sidste gang, rapporten fra LERU nævnes i denne artikel.

Cornish og Jones' litteraturreview "Unconscious bias and higher education" (2013) bruger samme metode, blot i mindre målestok. De refererer kun til 2 primærartikler (Moss-Racusin o.a., 2012; Steinpreis o.a., 1999)2012; Steinpreis et al., 1999, som begge er med i LERU-rapporten og altså ikke omtaler ubevidst bias.

Atewologun o.a. (2018: 11) lægger ud med statementet "[Unconscious Bias Training] is often designed, developed and modified on the basis of *the large body of research on unconscious bias*" (min udhævning) og belægger denne påstand med "ample research documenting the influence of stereotypes on workplace evaluations and decision making". Men dette er jo et andet spørgsmål end det stillede.

Træk hjælpehypoteser ud af det blå (ad hoc hypoteser)

Det forekommer, at data taler så klart imod den forudfattede teori, at det ikke kan skjules. Her er *ad hoc*-hypoteserne nyttige. Herhjemme har en ministerielt nedsat arbejdsgruppe med det velklingende navn "Taskforcen for flere kvinder i forskning" set på statistikker om kvinder i akademia og bl.a. fundet, at når der er kvalificerede ansøgere af begge køn til en akademisk stilling, har kvinderne en højere succesrate end mændene (hvilket i øvrigt har været kendt siden 1990'erne (Stähle, 1999)). Jeg citerer *ad hoc*-hypotesen i sin helhed:

"En fortolkning af tallene er, at kvinder kan være tilbøjelige til at søge senere end mænd, dvs. først når de er mere sikkert kvalificerede. De kvin-

delige forskere er gode, når de først er i position til at søge, og så faktisk søger, men der er formentlig en række mekanismer, der gør, at kvinder søger i mindre grad i [sic] end mænd. Det er en ledelsesopgave at adressere disse” (Uddannelses- og Forskningsministeriet, 2015: 26).

Der er ingen evidens for *ad hoc*-hypotesen. Alligevel er taskforcen parat til at udnævne kvindernes formodet senere ansøgninger til et problem, som ledelsen skal løse.

Lerback og Hanson (2017) har analyseret et stort datamateriale om review og optagelse af artikler i 20 tidsskrifter. Deres hovedkonklusion er, at tidsskrifterne inviterer for få kvinder til at reviewe, og de mener, at ubevidst bias ligger bag. Det er der ganske vist ingen evidens for i data, og analyserne er øvrigt forkerte. En korrekt analyse viser en lille numerisk fordel til kvinderne (Skov og Knudsen, indsendt til Nature). Det interessante er imidlertid, at Lerback og Hanson også finder, at artikler med kvindelige forfattere har en højere chance for at blive antaget end artikler med mandlige forfattere. Der kunne være to forklaringer, siger de:

“It could imply that female ... authors are enjoying ‘reverse sex discrimination’ ... Or – and this is the possibility we favour – the higher acceptance rates reflect the authors’ more considered approach when submitting manuscripts, including better targeting of papers to a journal”.

Hvorfor foretrækker forfatterne mon den sidste hypotese? Det er i hvert fald ikke på baggrund af deres data.

Et af de mest eklatante eksempler er den såkaldte orkesterundersøgelse (Goldin og Rouse, 2000), hvor forfatterne måtte smide 80 pct. af materialet væk ved hjælp af en ubegrundet hjælpehypotese for at få analysen til at give det ønskede resultat (Skov, 2018a).

Forudsæt konklusionen (*petitio principii*)

En implementering af fejlslutningen *petitio principii* består i at skabe en forventning om argumentation, men i stedet præsentere de data, der skulle forklare. Metodens effektivitet ligger muligvis i læserens uvilje mod at læse side op og side ned i forgæves søgen efter det fremlyste argument. Så hellere tro, at det er der.

Igen er LERU-rapporten et illustrativt eksempel. Under overskriften ”The impact of implicit gender bias on working conditions” præsenteres statistikker for vertikal segregering, lønforskelle mellem mænd og kvinder, og forskelle i deltidsstillinger og tidsbegrænsede ansættelser. Præcis de data, man har sat sig for at forklare med ubevidst bias. Nu er de så forklaret ved sig selv. Det er så primitivt, at det burde være overflødigt at gøre opmærksom på det.

Misinformation

Data betyder ikke noget. Det er historien, du fortæller, der betyder noget

Vi starter med den grove version, hvor der fortælles en historie i direkte modstrid med den artikel, man refererer til. Robertson o.a. (2017: 59) overvejer, om der kan være bias mod kvinder i bedømmelser af videnskabelige ansøgninger og artikler, og siger: "There is widespread evidence of the existence of "implicit bias" in science ...", med reference til McNutt (2016). Går man til kilden ser man, at den er et 1-sides referat fra en konference. Der er ingen data. Det refereres fra konferencen, at kvinders chance for at få artikler antaget er på niveau med eller højere end mænds. Den implicitte bias, der omtales, handler om bias mod ikke-vestlige landes forfattere, ikke kvinder.

LERU-rapporten refererer en publikation af Maliniak o.a. (2013), der har analyseret citeringer af 3.000 artikler. Maliniak o.a. konkluderer, at mænd citerer mænd, og kvinder citerer kvinder – derfor citeres kvinderne alt i alt mindre end mændene. LERU-rapporten får følgende ud af Maliniak o.a.:

"papers, ostensibly authored by males, acquire higher scores on quality than papers ostensibly authored by females".

Der er imidlertid tale om virkelige publikationer, ikke publikationer, der er "ostensibly authored", og publikationerne blev ikke scoret for kvalitet. Der er simpelt hen ingen sammenhæng mellem LERU's referat af artiklen og artiklens faktiske indhold. Flere af LERU's fordrejninger er beskrevet i (Skov, 2018b).

Her er et mere subtilt eksempel. Moss-Racusin o.a. citeres rutinemæssigt som evidens for ubevidst bias (Gvozdanovic og Maes, 2018: 11; Cornish og Jones, 2013: 8; Grogan, 2019; Uddannelses- og Forskningsministeriet, 2017: 23). Sagen er imidlertid, at hverken ubevidst eller implicit bias nævnes i artiklen.

Her er den besværlige version: Forsøgstilrettelæggerne skrev en ansøgning, satte et kvindenavn på halvdelen og et mandnavn på resten og sendte en af dem til 127 professorer, som skulle tage stilling til bl.a., om de ville ansætte vedkommende og til hvilken løn. De medvirkende professorer blev også bedt om at udfylde et spørgeskema, som bl.a. indeholdt spørgsmålene "I de senere år har regering og medier været mere optaget af behandlingen af kvinder end det er berettiget ud fra kvindernes faktiske oplevelser", og "Det er nemt at forstå de amerikanske kvindebevægelsers vrede". De professorer, der var biased imod kvinder i disse spørgsmål, var mindre tilbøjelige til at ansætte kvinder. Sat på spidsen fandt man, at professorer, som ikke forstod kvinders vrede, og som syntes, at kvinder allerede fik rigelig positiv særbehandling, havde en tendens til at ansætte mænd. Det må man vel formode, at de pågældende har været helt bevidste om.

Men nok så interessant er det, hvis de andre, der mener, at kvindesagen er berettiget, og kvinder ikke får for megen særbehandling, *ikke* diskriminerer. Så taler Moss-Racusin o.a.s undersøgelse *imod* hypotesen om ubevidst bias. Ifølge teorien får ubevidst bias os til at træffe de forkerte valg, selv om vi vil det rigtige. Men det ser ud, til at de, der vil det rigtige i Moss-Racusins undersøgelse, træffer de rigtige valg. Moss-Racusin o.a.s artikel er ikke helt klar på dette punkt, og jeg har skrevet til Moss-Racusin og bedt om en uddybning eller adgang til rådata, men har (som forventet) ikke fået noget svar.

Indtil videre er den mest rimelige fortolkning af data, at de taler imod ubevidst diskrimination. Der fortælles imidlertid en anden historie, nemlig at Moss-Racusin o.a. viser ubevidst bias. Uddannelses- og Forskningsministeriets rapport om mænd og kvinder på de danske universiteter (Uddannelses- og Forskningsministeriet, 2017: 23) hævder – uden kildehenvisning – at ubevidst kønsbias er ”påvist i en lang række studier”, og nævner herefter 2, hvoraf Moss-Racusin er den ene. Den refereres således:

”Studiet viste, at den samme ansøger blev vurderet mere kvalificeret, når der stod John på CV’et, end når der stod Jennifer. ”John” blev også tilbudt [sic] en højere startløn, og flere ønskede at være mentor for ”John” end for ”Jennifer”.”

Den besværlige, men afgørende, del af data – at diskrimination formentlig ikke forekommer hos dem, der har en positiv holdning til kvindesagen – indgår ikke i historien. (Den anden undersøgelse, der refereres i denne rapport (Wennerås og Wold, 1997), er en 20 år gammel artikel om bias i tildeling af forskningsmidler, som ikke siger noget om ubevidst bias, altså *ignoratio elenchii* igen).

Grogan er en af de få, der tager skridtet fuldt ud og i klar tekst hævder, at Moss-Racusin o.a. viser ubevidst bias:

”Importantly, faculty gender does not influence these results, meaning that unconscious gender bias is pervasive and not limited to a particular gender” (min udhævnning), (Grogan, 2019: 4)

Dette er under ingen omstændigheder, hvad Moss-Racusin o.a. viser, men det passerer altså – måske er tiden bare blevet moden til, at fordrejningen kan præsenteres åbent.

De lidt ældre rapporter holder sig til at levere svar på det irrelevante spørgsmål, om undersøgelsen viser diskrimination, Cornish og Jones (2013: 8) skriver i deres rapport om ubevidst bias:

“... women in STEMM (science, technology, engineering, mathematics and medicine) departments (Moss-Racusin et al., 2012) are just as likely to discriminate against female candidates as their male counterparts.”

LERU-rapporten (Gvozdanovic og Maes, 2018: 11) skraber bunden med et plagiat af Cornishs tekst:

“... female natural scientists in science, technology, engineering, mathematics and medicine (STEMM) departments (Moss-Racusin et al., 2012) are just as likely to discriminate against female candidates as their male counterparts”.

Konklusion: Datafortolkning kan være besværlig. I stedet for at forklare detaljerne fortæller man den simple historie, folk gerne vil høre. Det gør ikke noget, hvis den strider mod data. Så længe den er simpel og politisk korrekt, er der ingen grund til bekymring.

Skab en illusion om flere data end der er

Denne strategi består i at henvise til sekundærlitteratur, som om det var nye, hidtil ukendte originalundersøgelser. Der kommer hele tiden nye folk til, som citerer de samme få originalarbejder. Det smarte er så at citere de nye, som om de var nye undersøgelser, ikke nye opkog af de samme gamle.

She figures 2018, en udgivelse fra EU-kommissionen, skriver:

“It should be noted, however, that research also shows that unconscious gender bias in favour of men is not limited to male faculty members (Grogan, 2018)” (European Commission, 2019: 129).

Det ser da besnærende ud, som om Grogan rapporterer nye data om unconscious bias. Det er ikke tilfældet. Grogan fortolker bare Moss-Racusin o.a.s undersøgelse (der var den igen), og gør det forkert – den viser ikke noget om unconscious bias. Den slags er der masser af, og man kan kun afsløre det ved at gå tilbage i kæden, her først til Grogan, derefter til Moss-Racusin o.a. Til gengæld kan man være nogenlunde sikker på, at hver gang man går tilbage til originallitteraturen, viser den noget andet, end den citeres for.

LERU-rapporten er igen i særklasse. Man refererer til en oversigtsartikel (Kaatz o.a., 2014), der refererer til en anden oversigtsartikel (Heilman og Haynes, 2008), der er ufatteligt lang. Det tager adskillige timer at komme igennem alt det og konstatere, at der ikke er noget spor af, hvad LERU citerer Heilman og Haynes for, nemlig:

“For women to be deemed equivalently hireable, competent, or worthy of promotion in male gender-typed professions, they must demonstrate a higher level of achievement than identically qualified men”

Til gengæld findes ovenstående tekst ordret hos Kaatz o.a., som LERU altså har plagieret. Intet af det har noget med ubevidst bias at gøre.

Den akademiske selvdestruktion

Nu ved vi, hvordan der kan skrives rapporter om et ikke-eksisterende problem. De samme få artikler, der viser noget andet, end de citeres for, skamrides, hvis man da ikke lægger lag på lag af oversigtsartikler for at skjule, at det er de samme få artikler. Genbrug af formuleringer om, hvad artikler viser, er almindelige. Regulært plagiater forekommer. Det er ligegyldigt, om undersøgelser er 20 år gamle eller fra sidste år, og om de er fra et andet kontinent – generaliserbarheden drages ikke i tvivl. En konsensus om, hvordan artiklerne kan og skal udlægges, viderekolporteres, og der er ingen tilløb til (selv)kritik.

Det ville ikke være svært for forskningsmiljøet at gøre noget ved det. *Ignoratio elenchi* er den foretrukne strategi, og den skal man ikke være specialist for at gennemskue – man skal bare have tid og tålmodighed til at læse og en lille smule kritisk sans. At gennemskue, at der fortælles en anden historie end den, data understøtter, kræver af og til indsigt i undersøgelsesmetode og statistik, men det er ikke den mest anvendte fordrejningsstrategi, og for resten burde der være folk i forskningsmiljøet, som kan gennemskue analyser og data. Problemet er snarere, at de, der kan, ikke skal have noget klinket.

Det er svært at hævde, at der foreligger bevidst svindel, når hver enkelt fejl og fordrejning lige så vel kan være sjusk som en bevidst handling. Den samlede mængde af fejl og misrepræsentationer er imidlertid så overvældende, at det ligner en strategi. Det, der fremstår som videnskabelige rapporter og publikationer, er propaganda forklædt som videnskab.

Hvem der er ansvarlige for tingenes tilstand, er ikke sådan at svare på. Alle involverede? Ingen? Det er forholdsvis klart, at alle har deponeret deres videnskabelige integritet til fordel for politisk korrekthed. Det gælder både ministerielle embedsmænd og universitære organer. At diskutere, om ministerier og EU-institutioner er mindre culpable end de universitetsorganer og forskere, der er tættere på originaldata, kunne blive lidt af et moralfilosofisk skoleridt. LERU-rapporten indtager imidlertid en særstatus – af to grunde: dels er den i sig selv det fuldstændige sammenbrud af enhver videnskabelighed, dels udgår den fra en organisation af universiteter, der mener, de er de bedste i Europa. Universiteternes videnskabelige integritet tilføjes her et grundskud – af universiteterne selv. Det er meget bekymrende. Når det kommer til stykket, er det ikke først og fremmest manglen på evidens for ubevidst bias i academia, jeg er ude efter. Det virkelig problematiske er den akademiske selvdestruktion, som bestræbelsen på at udbrede myten om ubevidst bias resulterer i.

Referencer

- Atewologun, D., T. Cornish og F. Tresh (2018), *Unconscious bias training: An assessment of the evidence for effectiveness*, Manchester: Equality and Human Rights Commission. Hentet fra: www.equalityhumanrights.com.
- Baggersgaard, C. (2018), "KU ansætter en mangfoldigheds- og ligebehandlingskonsulent", hentet fra: <https://uniavisen.dk/ku-ansætter-en-mangfoldigheds-og-ligebehandlings-konsulent>.
- Cornish, T. og P. Jones (2013), *Unconscious bias in higher education: Literature review*, London: Equality Challenge Unit. Hentet fra: <https://www.ecu.ac.uk/publications/unconscious-bias-in-higher-education>.
- Correll, S.J. (2017), "SWS 2016 Feminist Lecture: Reducing Gender Biases In Modern Workplaces: A Small Wins Approach to Organizational Change", *Gender & Society*, 31(6): 725-50.
- European Commission (2019), *She Figures 2018*, Brussels: European Commission, Directorate-General for Research and Innovation.
- Goldin, C. og C. Rouse (2000), "Orchestrating impartiality: The impact of 'blind' auditions on female musicians", *American Economic Review*, 90(4): 715-41.
- Grogan, K.E. (2019), "How the entire scientific community can confront gender bias in the workplace", *Nature Ecology & Evolution*, 3(1): 3-6.
- Gvozdanovic, J. og K. Maes (2018), *Implicit bias in academia: A challenge to the meritocratic principle and to women's careers – And what to do about it*, League of European Research Universities (LERU).
- Heilman, M.E. og M.C. Haynes (2008), "Subjectivity in the appraisal process: A facilitator of gender bias in work settings", i E. Borgida og S.T. Fiske, red., *Beyond common sense: Psychological science in the courtroom*, Blackwell Publishing Ltd.
- Kaatz, A., B. Gutierrez og M. Carnes (2014), "Threats to objectivity in peer review: The case of gender", *Trends Pharmacol.Sci.*, 35(0165-6147 (Linking)), 371-73.
- Lerback, J. og B. Hanson (2017), "Journals invite too few women to referee", *Nature*, 541(0028-0836 (Linking)), 455-57.
- Maliniak, D., R. Powers og B.F. Walter (2013), "The Gender Citation Gap in International Relations", *International Organization*, 67(4): 889-922.
- McNutt, M. (2016), "Implicit bias", *Science*, 352(6289): 1035.
- Moss-Racusin, C.A., J.F. Dovidio, V.L. Brescoll, M.J. Graham og J. Handelsman (2012), "Science faculty's subtle gender biases favor male students", *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 109(41): 16474-16479.
- Robertson, J., A. Williams, D. Jones, L. Isbel, L. og D. Loads (2017), *EqualBITE: Gender equality in higher education*, Rotterdam: Sense Publishers.
- Skov, T. (2019a), "Akademia er en solstrålehistorie: Ingen ubevidst bias mod kvinder". Hentet fra: <https://uniavisen.dk/akademia-er-en-solstraale-historie-ingen-ubevidst-bias-mod-kvinder>.
- Skov, T. (2019b), "Der er ingen påviselig diskrimination mod kvinder på universiteterne". Hentet fra: <https://uniavisen.dk/der-er-ingen-paaviselig-diskrimination-mod-kvinder-paa-universiteterne>.
- Skov, T. (2018a), "Falske toner i ligestillingsdebatten". Hentet fra: <https://uniavisen.dk/falske-toner-i-ligestillingsdebatten>.
- Skov, T. (2018b), "Lack of evidence for unconscious bias". Hentet fra: <https://www.begrund.dk/community/evindens/lack-of-evidence-for-unconscious-bias/#post-18>.
- Stähle, B. (1999), *Alder, køn og rekruttering i dansk universitetsforskning*, København: Uni-C.
- Steinpreis, R.E., K.A. Anders og D. Ritzke (1999), "The impact of gender on the review of the curricula vitae of job applicants and tenure candidates: A national empirical study", *Sex Roles*, 41(7/8): 509-28.
- Uddannelses- og Forskningsministeriet (2015), *Anbefalinger fra Taskforcen for Flere kvinder i Forskning*, København: Uddannelses- og Forskningsministeriet.
- Uddannelses- og Forskningsministeriet (2017), *Mænd og kvinder på de danske universiteter – Danmarks talentbarometer 2017*, København: Uddannelses- og Forskningsministeriet.
- Wennerås, C. og A. Wold (1997), "Nepotism and sexism in peer-review", *Nature*, 387(6631): 341-43.

Abstracts

Temanummer: Politisk polarisering i Danmark

Political Partisan Prejudice: A Survey Experiment of Affective Polarization among Danish Partisans

*Tanja Flach Hansen, MSc in Political Science,
University of Copenhagen,
tanjafhansen@gmail.com*

*Laura Kudsk Brink, MSc in Political Science,
University of Copenhagen,
laurabrink_@hotmail.com*

Studies show that partisan affective polarization, i.e. the difference in affect towards co-partisans and opposing partisans, is pervasive among American voters, while there is almost no knowledge on affective polarization among Danish voters. We conduct a survey experiment to study affective polarization and its behavioral consequences in terms of differential treatment of co-partisans and opposing partisans in a Danish context. In the experiment, respondents were asked to choose one of two candidates for a scholarship, where one of the candidates had a partisan affiliation. The results show that respondents have less sympathy for and less often award the partisan candidate the scholarship. However, the discriminatory preference is amplified, when the partisan candidate is from an opposing party. The findings indicate that partisanship also is a relevant group identity in Denmark, affecting the relationship between voters – even in nonpolitical contexts.

Affective Polarization in Denmark: A List Experiment on Social Distance to Political Opponents

*Frederik Hjorth, assistant professor, Department
of Political Science, University of Copenhagen,
fh@ifs.ku.dk*

*Kim Mannemar Sønderskov, professor, Depart-
ment of Political Science, Aarhus University,
ks@ps.au.dk*

*Peter Thisted Dinesen, professor, Department of
Political Science, University of Copenhagen,
ptd@ifs.ku.dk*

A string of recent studies from the American context demonstrates high levels of “affective polarization” – the tendency for citizens to express negative affect towards citizens with opposing political views, especially towards those affiliated with other parties (“out-partisans”). This article presents experimental evidence regarding affective polarization in Denmark in terms of social distance towards political opponents (both in partisan and ideological terms). It gauges social distance using a list experiment, which is effective for measuring attitudes towards sensitive issues. We find that approximately a fourth of Danes would dislike having an out-partisan as neighbor. The level of negative political affect is higher than a comparable measure of social distance towards immigrants. Finally, we find that social distance towards political out-groups is relatively equally distributed across parties.

Beliefs in Conspiracy Theories among Danes: The relationship between political ideology and conspiracy theories in Denmark

Mathias Osmundsen, assistant professor, Department of Political Science, Aarhus University, m.osmundsen@ps.au.dk
Michael Bang Petersen, professor, Department of Political Science, Aarhus University, michael@ps.au.dk

We examine Danes' beliefs in conspiracy theories about Danish politicians and political groups. Earlier work has examined the causes and effects of conspiracy theories in the United States. Despite important country differences, we find that results from the United States generally travel to the Danish context. Many Danes believe in political conspiracy theories that put political opponents in a negative light, but not those that target politicians and political groups from their "own side." The results demonstrate that political polarization and hatred across political divides are key drivers of such beliefs. At the same time, the results show that Danes who identify strongly with the political right believe in a broader range of conspiracies than others do. These individuals carry hostile feelings towards the broader political system and, hence, believe in conspiracy theories involving both left-wing and right-wing elites.

Party over Pocketbook? Public Opinion on Public Employees' Collective Bargaining in 2018

Martin Bisgaard, assistant professor, Department of Political Science, Aarhus University, mbisgaard@ps.au.dk
Rune Slothuus, professor, Department of Political Science, Aarhus University, slothuus@ps.au.dk

Citizens tend to support a policy simply because it comes from their party. However, we know little about the limits of parties' influence on opinion. Do citizens follow their party, even when the

party's policy contradicts their economic self-interest? We use the public employees' collective bargaining in spring 2018 as a case to investigate this issue. Survey data shows that, in line with their self-interest, public employees strongly supported the public employees' collective agreement requirements, far more than the private employees and across party lines. A survey experiment, however, shows that public employees were willing to go against their self-interest and curb their backing of public employees' demands if their party – the Social Democrats or the Liberals – took the employers' side. Political parties can influence citizens' opinions even when clear self-interest is at stake. The party has some weight over the pocketbook.

Polarization of Danish Legislative Votes

Flemming Juul Christiansen, Associate Professor, Department of Social Sciences and Business, Roskilde University, fjc@ruc.dk

Non-centrist parties have won strength in more of the recent general elections to the Danish Parliament. It could indicate ideological polarization. The article argues that it matters whether the majority in parliaments in votes faces opposition primarily from non-centrist parties. To uncover whether that is the case, the article draws on Dalton (2008) in developing a polarization measure and test it using expert and roll call data. Against expectations, with the exception of 'value politics', the results do now show an increase in the polarization of the Danish party system. Furthermore, it shows a decline in the polarization of legislative votes. This reflects an increase in inclusion of the non-centrist parties in parliamentary work.

Review Article: Unconscious bias – the making of a myth

Torsten Skov, MD, PhD (epidemiology), BA (philosophy), torsten.skov@begrund.dk

This article demonstrates how the myth about unconscious bias in academia was created. Un-

surprisingly, the preferred strategies include invalid argumentation and misrepresentation of research. Answering a different question than the one being posed, by referencing papers about conscious bias as if they were about unconscious bias, is the method most frequently employed. Telling a different story than is supported by the data is also popular. Other strategies are ad hoc hypotheses being deployed without justification, and overt misinformation. The same collection of papers which do not show what they are being cited for are exploited, and a consensus about their interpretation is being propelled without critical examination.

It is difficult to call this fraud since every error and misrepresentation could be a result of sluggishness as well as intent. The sheer amount does, however, point to this being a strategy. What on the surface looks like scientific reports and publications are propaganda in a scientific guise.

One report is of particular importance, for two reasons: firstly, it is in itself the total debacle of all scientific standards, secondly it originates from the organization of universities that in their own regard are the finest in Europe, LERU. The scientific integrity of the universities are being dealt a blow – by the universities themselves. This is indeed concerning. In the end, I am not primarily after the lack of evidence for unconscious bias in academia. What is really worrisome is the academic auto-destruction that results from the propagation of the myth.